

Föräldraskap genom adoption

Utbildningsmaterial till föräldrautbildningen

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen.
Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder,
fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

ISBN	978-91-7555-240-8
Artikelnummer	2015-1-2
Grafisk form	Luxlucid AB
Illustration	Helena Halvarsson
Tryck	Edita Bobergs AB, Falun, januari 2015

Hej!

Alla barn har rätt att få omvårdnad, rätt att växa upp under trygga förhållanden och rätt att utvecklas i sin egen takt utifrån sina förutsättningar. För att barn som adopteras ska få ett så bra liv som möjligt är det avgörande att deras blivande föräldrar är väl förberedda och införstådda med vad en adoption är och kan innebära.

Det här utbildningsmaterialet är skrivet för dig som funderar på att adoptera ett barn från ett annat land. Det används i den obligatoriska föräldrautbildningen. Innehållet är utvalt för att ge en så realistisk bild av ett adoptivföräldraskap som möjligt. Genom detta hoppas vi bidra till att du kan ta ett välgrundat beslut om adoption och – om du bestämmer dig för att fortsätta processen – att du är så förberedd som möjligt på det som väntar.

Arbetet med att sammanställa materialet har letts av Socialstyrelsen. Erfarenheter från adopterade, adoptivföräldrar, utbildare, kommuner och adoptionsorganisationer har varit ett viktigt underlag i arbetet. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor har bidragit med kunskap om adoptionsprocessen, barn som adopteras och adopterades ursprung. Pia Risholm Mothander, docent, leg. psykolog och leg. psykoterapeut, har bidragit med kunskap om barns utveckling och anknytning.

AnneMarie Danon
avdelningschef
Socialstyrelsen

Innehåll

	Till dig som funderar på adoption	7
	Den obligatoriska föräldrautbildningen	8
	Ansökan om adoption	8
	Utbildningsmaterialets grund	9
	Så här kan boken användas	10
	Inför den obligatoriska föräldrautbildningen	11
1	Internationell adoption	13
	Internationell adoption i ett historiskt perspektiv	14
	Etiska dilemman	16
	Regelverket för internationella adoptioner	18
	Så går en adoption till	22
2	Barns utveckling	29
	Växelverkan mellan arv och miljö	30
	Anknytning	32
	Språkutveckling	39
	Att bli övergiven tidigt i livet	40
3	Barnen	45
	Anledningar till att barn lämnas	46
	Barnets bakgrund måste vara utredd	49
	Barn behöver trygghet	51
	Feriebarn och nationella adoptioner	57
4	Att bilda familj	61
	Att bli adoptivförälder	62
	Ofrivillig barnlöshet	63
	Barnlösheten och relationerna	65
	Att välja att adoptera	67
5	Att möta barnet	75
	Att vänta och förbereda sig	76
	Hur förbereds barnen?	79

Att ta emot barnet	79
Vistelsetiden	81
Att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen	85
Språkbytet	86

6 Den första tiden tillsammans 91

För barnet förändras hela världen	92
Att vara nybliven förälder	93
Reaktioner och beteenden	94
Exempel på barns reaktioner och hur de kan förstås	94
Att bli förälder till ett barn som har upplevt förluster	100

7 Att vara en adoptivfamilj 103

Livsloppsperspektiv	104
Diskriminering	110
Adopterades ursprung	112
Öppenhet i adoptivfamiljen	114
Adoptionstriangeln	115
Åtteresor	118
Att ge sitt barn allt stöd det behöver	119
Var kan man få hjälp?	120

8 Tankar och samtal efter barnbeskedet 123

Kapitlet är en grund för det frivilliga förberedande samtal som kommunen kan erbjuda i samband med att du ansöker om samtycke.

1. Barnet	125
2. Familjeförberedelser	126
3. Mötet med barnet	128
4. Första tiden hemma	130
5. Råd, stöd och hjälp	132

Referenser och förklaringar	136
-----------------------------------	-----

Till dig som funderar på adoption

I samband med adoption har samhället ett särskilt ansvar för att barnet kommer till så väl förberedda föräldrar som möjligt. I Sverige sker förberedelser genom deltagande i föräldrautbildning och genom den utredning som är underlag för socialnämndens beslut om medgivande.

Adoptivföräldraskapet skiljer sig från det biologiska föräldraskapet på flera sätt. Alla adopterade barn har en egen historia som de inte delar med sina adoptivföräldrar och de har också upplevt minst en men ofta flera separationer från personer som var viktiga i deras liv. Många barn som adopteras i dag är äldre än tre år och många har också i förväg kända särskilda behov på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller svår social bakgrund.

Att bli förälder är förenat med mycket glädje och kärlek men i det här materialet har vi valt att lyfta fram de utmaningar som man kan möta som adoptivförälder. Det kan ibland uppfattas som problemorienterat. Vi hoppas att du genom boken och utbildningen ska få goda kunskaper och insikter om adoption och många tillfällen att reflektera över vad ett föräldraskap genom adoption kan innebära för dig och dina nära. Vi hoppas också att du får en god grund för att bestämma om du vill gå vidare och ansöka om medgivande för att adoptera ett barn.

Den obligatoriska föräldrautbildningen

Du som vill adoptera ett barn internationellt måste gå en obligatorisk föräldrautbildning. Det är socialnämnden i din kommun som ansvarar för att anvisa dig en som är lämplig. Detta framgår av 6 kap. socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Syftet med utbildningen är att barnet ska få väl förberedda föräldrar och därmed så goda förutsättningar som möjligt [1], samt att du ska få kunskap och insikt om adopterade barn och deras behov [2]. Genom utbildningen får du möjlighet att sätta dig in i vad en adoption kan innebära för ett barn, för dig och andra i din familj samt för din släkt och dina vänner.

Föräldrautbildningen ska ge dig faktakunskaper om adoption och insikter om hur barn som lämnats för adoption kan påverkas av livet före och efter adoptionen. Du får möjlighet att diskutera med andra i samma situation och att leva dig in i adoptionsprocessen. Du ska också få kunskap om vilka regler som gäller, hur en adoption praktiskt går till och vilken hjälp som finns om problem skulle uppstå efter adoptionen.

Ansökan om adoption

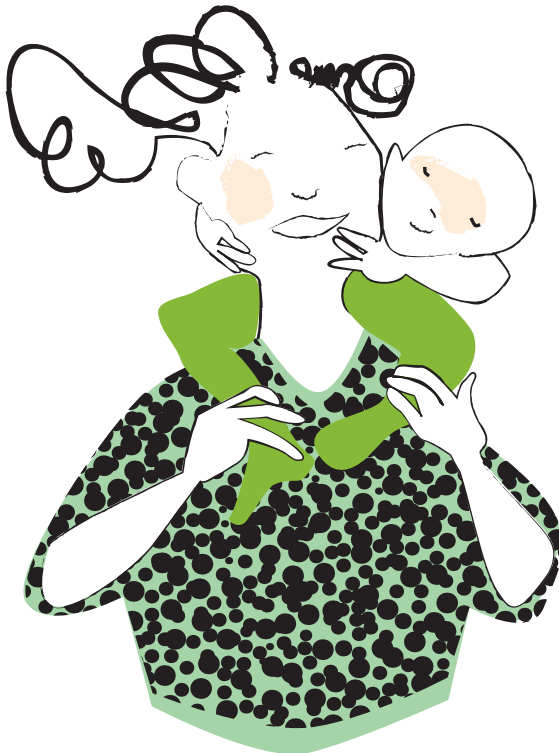
Det är socialnämnden i din kommun som utreder och beslutar om du ska få ett medgivande eller ett avslag på din ansökan om att ta emot ett barn för adoption. När du har gått utbildningen kan det ta lång tid innan du får ett medgivande och ett eventuellt barnbesked. Om du får ett barnbesked kan du erbjudas att delta i ett förberedande samtal i utbildande syfte. Syftet med detta samtal är att aktualisera kunskaperna från den obligatoriska utbildningen och ge möjlighet att diskutera frågeställningar som är direkt kopplade till det barn du då ska ta emot.

Möjligheten för samkönade par att prövas som adoptivföräldrar infördes 2003. När det gäller internationell adoption har hittills ingen av de svenska adoptionsorganisationerna någon samarbetskontakt som accepterar ansökningar från samkönade par. Även ensamstående sökande kan ha svårare att få adoptera då ursprungsländerna i allmänhet i första hand väljer ett föräldrapar.

Utbildningsmaterialets grund

Det här utbildningsmaterialet är skrivet för att ge dig en grund för ditt beslut om att adoptera och också förmedla baskunskaper om barns behov och rättigheter, föräldrars ansvar och skyldigheter samt regelverket som gäller för adoptioner. Dessutom ska materialet ge möjligheter till reflektion över valet att bli förälder till ett barn som redan finns. Texterna bygger på fyra kunskapskällor:

- erfarenheter från adoptivföräldrar och adopterade
- erfarenheter från praktiken, i det här fallet utbildare, familjerättshandläggare och adoptionssammanslutningar
- lagstiftningen som reglerar adoptionsverksamheten
- kunskap om modern utvecklingspsykologi och anknytningsteori.

Så här kan boken användas

Boken innehåller underlag både för den obligatoriska föräldrautbildningen och för ett frivilligt förberedelsesamtal i samband med att kommunen ger samtycke till en adoption.

KAPITEL 1–7: DEN OBLIGATORISKA FÖRÄLDRAUTBILDNINGEN

De sju första kapitlen ingår i den obligatoriska föräldrautbildningen, men beroende på vem som ger utbildningen kan de olika delarna komma i lite olika ordning i kursplanen. Kapitlet om barns utveckling har fokus på anknytning, som är en efterfrågad kunskap. Den texten är något mer teoretiskt formulerad än boken i övrigt.

KAPITEL 8: TANKAR OCH SAMTAL EFTER BARNBESKEDET

Det åttonde kapitlet är underlag för det frivilliga förberedelsesamtal i utbildande syfte som kommunen erbjuder i samband med ett beslut om samtycke. Samtalet utgår ifrån den information man har fått om sitt barn och handlar om den känslomässiga förberedelsen, mötet med barnet, den första tiden tillsammans samt råd och stöd.

Fundera på!

Så här ser det ut i boken när det finns frågor som du kan tänka på själv och diskutera med andra. Samla gärna dina reflektioner skriftligt för att kunna återkomma till dem.

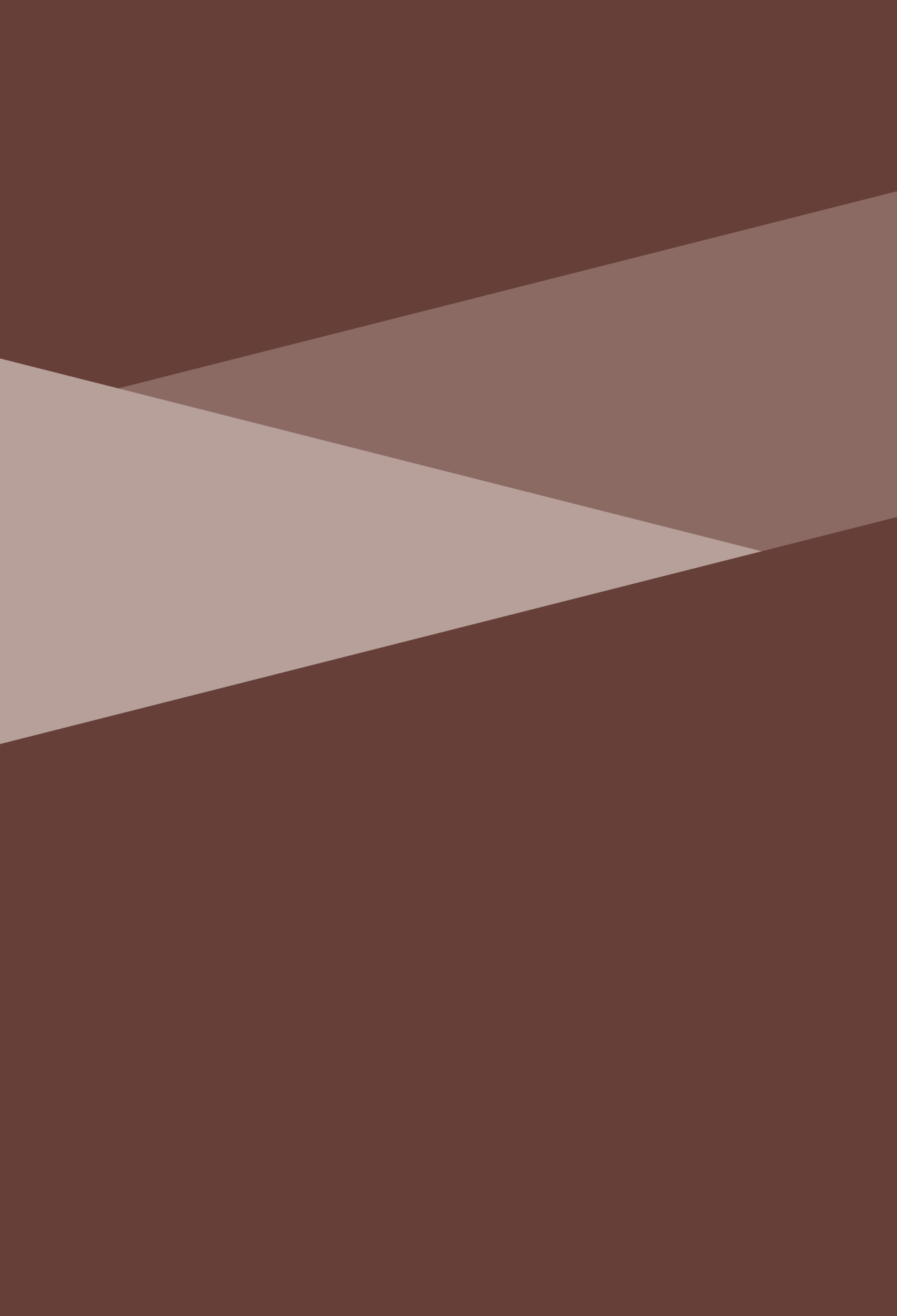
Läsa vidare?

Den här boken ger en introduktion till internationell adoption. För att få en djupare kunskap behöver du läsa mer. Längst bak i boken, på sidorna 136–141, finns en förteckning över referenser.

Inför den obligatoriska föräldrautbildningen

Du kommer att gå en ledarledd utbildning tillsammans med andra personer som också funderar på att adoptera. Inför utbildningen är det bra om du har läst igenom aktuella avsnitt så att du är väl förberedd på vad som kommer att tas upp. Det är också bra om du har tänkt igenom vilka förväntningar du har på utbildningen och vilka frågor du har.

Utbildaren ansvarar för att lägga upp utbildningsavsnitten och välja reflektionsövningar, så att du som deltar får möjlighet att tillägna dig kunskap och får möjlighet att enskilt och tillsammans med gruppen reflektera över bokens olika teman. Du ska också få möjlighet att ta upp frågor till gemensam diskussion.

Internationell adoption

VAD ÄR EN ADOPTION?

En adoption innebär att ett barn får en ny familj och en ny släkttillhörighet genom ett juridiskt bindande beslut. Adoptionen genomförs antingen av svensk domstol eller av en domstol eller annan myndighet i barnets hemland. Genom adoptionen får barnet samma rättigheter i förhållande till adoptivföräldrarna och omvärlden som om det vore fött in i familjen. En adoption godkänns om den är till fördel för barnet. En adoption kan bara hävas genom att någon annan adopterar barnet.

Detta framgår av 4 kap. 6 och 7 §§ föräldrabalken, FB.

Internationell adoption i ett historiskt perspektiv

Synen på barnlöshet och adoption varierar runt om i världen. Olika samhällen har också olika syn på hur barn blir till, hur en familj ska se ut och vilka sociala och juridiska rättigheter kvinnor och barn ska ha. I vissa länder tillåts adoption endast inom samma trossamfund och i andra länder förekommer adoptioner endast inom släkten.

1950-talet: adoptioner till Sverige börjar

Adoption av utländska barn till Sverige började i liten omfattning på 1950-talet. De flesta barn kom då till Sverige genom förmedling av svenska medborgare som arbetat utomlands eller genom familjer som själva adopterat och som hjälpte vänner och bekanta att adoptera. Med tiden kom internationella organisationer som förmedlade barn för adoption. I mitten av 1950-talet började Socialstyrelsen informera om sådana organisationer.

1960-talet: internationella adoptioner ökar

Antalet internationella adoptioner ökade och i slutet av 1960-talet adopterades fler barn från utlandet än inom Sverige. En anledning var att allt färre svenska barn lämnades för adoption, vilket berodde på förbättrade materiella förhållanden i Sverige, en förändrad attityd till barn födda av ogifta föräldrar, sociala reformer, bruket av preventivmedel och fri abort. En annan anledning var att svenskar i ökande omfattning reste och arbetade i världen. I mitten av 1960-talet slöt Socialstyrelsen avtal om förmedlingsarbete med ett barnhem i Grekland och med koreanska staten.

1970-talet: området organiseras

År 1973 bildades Nämnden för internationella adoptionsfrågor, NIA, på Socialstyrelsen för att möta det växande intresset för internationella adoptioner. Adoptivföräldrar bildade intresseföreningar som erbjöd kontaktnät för dem som ville adoptera utan att själva resa ut i världen. De arbetade också för adoptivfamiljens rätt till sociala förmåner som föräldraförsäkring och för att utveckla stöd för adopterade och deras familjer.

När privatpersoner själva gav sig ut för att adoptera hade samhället ingen insyn. Det ledde till att den internationella adoptionsförmedlingen lagreglerades. Från år 1979 skulle förmedlingsarbetet i stället skötas av auktoriserade adoptionsorganisationer som stod under tillsyn av NIA. Genom att kanalisera förmedlingsverksamheten till dessa organisationer fick samhället viss kontroll över adoptionerna. Vid en omorganisation 1981 blev NIA en egen myndighet, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor.

1990-talet: Sverige skriver under Haagkonventionen

År 1997 anslöt sig Sverige till 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. NIA blev centralmyndighet enligt konventionen. Denna konvention är ett resultat av flera års internationellt arbete och syftar till att motverka handel med barn, värna om barnets bästa samt möjliggöra adoption på ett tryggt och etiskt godtagbart sätt. I samband med att Sverige tillträdde Haagkonventionen begränsades möjligheten till enskilda adoptioner till att gälla släktingadoptioner och andra fall när det finns särskilda skäl.

2000-talet: MIA granskar adoptionsorganisationerna

År 2005 omvandlades NIA till Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA. Genom lagändringar 2005 skärptes kraven på adoptionsorganisationerna och MIA fick utvidgade möjligheter att kontrollera adoptionsorganisationernas arbete i utlandet [3] och har fortsatt tillsyn över adoptionsorganisationerna.

2010-talet: IVO granskar kommunerna

Kommunernas socialnämnder har sedan 1960-talet haft ansvaret för att adoptivföräldrar är lämpliga och har fått den rådgivning som de kan behöva för att ta hand om ett adoptivbarn [3]. Till år 2010 var länsstyrelserna tillsynsmyndighet för kommunernas handläggning av internationella adoptionsfrågor, då ansvaret flyttades till Socialstyrelsen. Från år 2013 är det Inspektionen för vård och omsorg, IVO som står för tillsynen.

Sedan slutet av 1960-talet har cirka 50 000 barn adopterats till Sverige. Under den senaste tioårsperioden har adoptionerna till Sverige stadigt minskat: 2003 kom 920 barn genom de auktoriserade organisationerna och 2013 var det 341 barn [4]. Barnen kommer främst från Asien, Latinamerika, Afrika och Europa.

Etiska dilemman

Om att barn bör växa upp i sin biologiska familj

Enligt den statliga utredningen om internationella adoptioner [5] måste målsättningen vara att barn får växa upp i sin biologiska familj eller i en annan familj i sitt ursprungsland. Men det är inte realistiskt att tro att alla barn kan få den möjligheten. För ett enskilt barn kan internationell adoption vara den bästa lösningen sedan andra möjligheter har uttömts. För att förbättra utsatta barns livsvillkor på lång sikt krävs framför allt insatser som gynnar en bred välfärdsutveckling i ursprungsländerna, och mottagarländerna bör bidra till en sådan utveckling genom generella insatser. Tyngdpunkten måste ligga på insatser som på lång sikt förbättrar sociala och ekonomiska förhållanden i ursprungsländerna. Detta kan tänkas minska riskerna för att barn överges [5].

Om att vilja ha ett nyfött och friskt barn

De flesta vuxna vill ha ett så nyfött och friskt barn som möjligt. Men det finns fler barnlösa vuxna som vill adoptera än det finns nyfödda friska barn som är tillgängliga för adoption, och därmed kan en konkurrenssituation uppstå. Detta innebär också att många barn som är tillgängliga för adoption inte blir adopterade för att de inte passar in på de önskemål som blivande adoptivföräldrar har.

Om påverkan på ursprungsländerna

Det finns en risk för att barnens ursprungsländer blir beroende av inkomsterna från den internationella adoptionsverksamheten. Dessutom kan internationella adoptioner bidra till fördröjning av attitydförändring kring synen på ensamstående mödrar och till barn vars föräldrar tillhör olika folkgrupper. Det kan anses moraliskt tveksamt att Sverige medverkar till detta [5].

Om möjligheten att adoptera barn till Sverige

I vissa länder finns många barn på institutioner, men det är inte självklart att barnens företrädare tycker att internationell adoption är ett alternativ till den omvårdnad som landet erbjuder. Det faktum att barnen är önskade i andra länder har också förändrat synen på barnen i deras hemländer. I en del ursprungsländer har de nationella adoptionerna ökat. I några länder har det internationella adoptionsarbetet också bidragit till att föräldralösa barn och barn med funktionsnedsättningar har fått och får det bättre.

Fundera på!

- ▶ Hur ser jag på internationell adoption?
- ▶ Är det etiskt försvarbart att flytta ett barn från sin invanda miljö till ett annat land?

Regelverket för internationella adoptioner

Utöver den svenska adoptionslagstiftningen, som har utvecklats stegvis sedan 1910-talet, påverkar barnkonventionen och Haagkonventionen arbetet med internationella adoptioner.

Adoptionslagstiftningens utveckling

År 1917: den första svenska adoptionslagstiftningen

År 1917 fick Sverige sin första lagstiftning om adoption som innebär att förhållandet mellan adoptivbarn och adoptivförälder i allt väsentligt blev detsamma som förhållandet mellan ett barn och en biologisk förälder. Adoptionen innebär däremot inget rättsligt förhållande mellan adoptivbarnet och adoptivföräldrarnas släkt. Barnet hade fortfarande viss arvsrätt och underhållsskyldighet gentemot sina biologiska föräldrar. Detta kallas för svag adoption.

År 1958: övergång från svag till stark adoption

År 1958 övergick Sverige till den adoptionsform som gäller i dag – stark adoption. Det innebär att alla juridiska band till de biologiska föräldrarna och slakten bryts och att adoptivbarnet i alla rättsliga sammanhang anses som likställd med ett biologiskt barn. År 1971 avskaffades möjligheten att häva en adoption.

År 1998: socialnämndens ansvar förtydligas

Sedan socialtjänstlagen trädde i kraft 1982 är det obligatoriskt att ha socialnämndens medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL för att kunna adoptera ett barn. År 1998 förtydligades socialnämndens ansvar att verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Förtydligandet innebär att nämnden ”i sin omsorg om barn och ungdom ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om [...] adoption har avgjorts”. Det framgår av 5 kap. 1 § SoL.

År 2005: obligatorisk föräldrautbildning införs

Sedan 2005 ska den som ansöker om medgivande om adoption enligt 6 kap. 12 § SoL gå en obligatorisk föräldrautbildning. År 2005 avskaffades också möjligheten för adoptivförälder och adopterade barn att gifta sig med varandra.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter definierar vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen, i alla samhällen, oavsett kultur, religion, etnicitet, funktionshinder eller andra särdrag. I barnkonventionen definieras det enskilda barnets rättigheter, och man understryker föräldrarnas och den utvidgade familjens roll och ansvar för barnet. Samtidigt får staten ansvar för att skydda barnet mot vanvård, utnyttjande och övergrepp.

Läs gärna mer på Barnombudsmannens eller Unicefs respektive webbplatser.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Enligt barnkonventionens artikel 3 ska barnets bästa komma i främsta rummet, och det är en vägledande princip för att tolka de andra bestämmelserna.

När föräldrar av olika anledningar inte kan ta hand om sitt barn kan adoption vara ett sätt att ge barnet en ny familj, enligt artikel 20 och 21. I artikel 21 är principen om barnets bästa starkare uttryckt än i alla andra artiklar [6]. Den innebär att inga andra intressen får väga tyngre eller jämföras med barnets vid internationella adoptioner [7].

Barnkonventionen ingår i ett system av andra konventioner och deklARATIONER om mänskliga rättigheter som antagits av FN. Konventionen är emellertid inte inkorporerad i svensk lagstiftning och hela innehållet är därmed inte svensk lag [8].

Vad som är barnets bästa är självklart i vissa avseenden, som att barnet ska ha rätt till sitt liv och skydd mot våld och andra övergrepp. I andra situationer är det en fråga om att väga samman olika faktorer till en helhetsbedömning i det enskilda fallet. I adoptionssammanhang är medgivandeutredningen ett exempel på en helhetsbedömning eftersom flera faktorer vägs in för att avgöra om den sökande är lämplig att ta emot ett barn för adoption. En motsvarande bedömning görs i barnets hemland

där man utreder om det går att finna en familj för barnet i hemlandet eller om det är bäst för barnet att få en adoptivfamilj i ett annat land.

Barnperspektiv

Barnkonventionen kan sägas utgöra vår tids samhälleliga barnperspektiv eftersom den uttrycker världssamfundets kollektiva syn på barn och ungdomar. Konventionens grundsyn innebär att varje barn har rätt att utan diskriminering få sina rättigheter respekterade samt beskriver principen om barnets bästa, vikten av att lyssna till barnet och alla barns rätt till liv och utveckling. På så sätt formar konventionen en internationell hållning till barn. Barnkonventionen ställer krav på världens stater att detta förhållningssätt, detta barnperspektiv, ska genomsyra alla beslut som rör barn [9].

Barnkonventionen uttrycker alltså ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut eller åtgärder som kan beröra ett enskilt barn eller en grupp barn. Detta barnperspektiv innebär att man inför ett beslut eller en åtgärd ska överväga om beslutet eller åtgärden berör barnet eller barnen, och i så fall på vilket sätt. Att inta ett barnperspektiv speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang. Om det bedöms att beslutet eller åtgärden får konsekvenser för barnet eller barnen ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bland annat barnkonventionen. På så sätt säkerställer man barnets rättigheter i åtgärder och beslut som rör barn, och det innebär att ha ett barnrättsperspektiv [10].

Den vuxnes, samhällets och barnets barnperspektiv

Det finns olika barnperspektiv: ett vuxet barnperspektiv, samhällets barnperspektiv och varje enskilt barns barnperspektiv [11]. Ett vuxet barnperspektiv präglas av den vuxnes barndomserfarenheter, kunskaper och kulturella sammanhang. Samhällets barnperspektiv kan beskrivas som det kollektiva synsättet på barns rättigheter och behov i ett bestämt samhälle, utifrån de kunskaper, värderingar och kulturella föreställningar som finns där. Varje enskilt barn har även sitt eget perspektiv på sig själv och sin situation. Detta är beroende av barnets ålder och utveckling samt vad barnet ser, upplever och känner i sin specifika sociala miljö.

Barnets egen upplevelse av adoptionen är individuell och präglas av omständigheterna i det enskilda fallet. Däremot är det gemensamt för alla som adopteras att adoptionen innebär en total förändring. Situationen kan också upplevas som skrämmande och otrygg innan barnet vant sig vid sitt nya liv och känner trygghet med sina nya föräldrar. Adoptionen behöver därför genomföras på ett sådant sätt att barnet får de bästa förutsättningar att klara av dessa stora förändringar.

Haagkonventionen

Haagkonvention från 1993 om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner är utformad för att barnkonventionens mål för adoption ska vara praktiskt tillämpbara. Där framkommer att ett barn för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse.

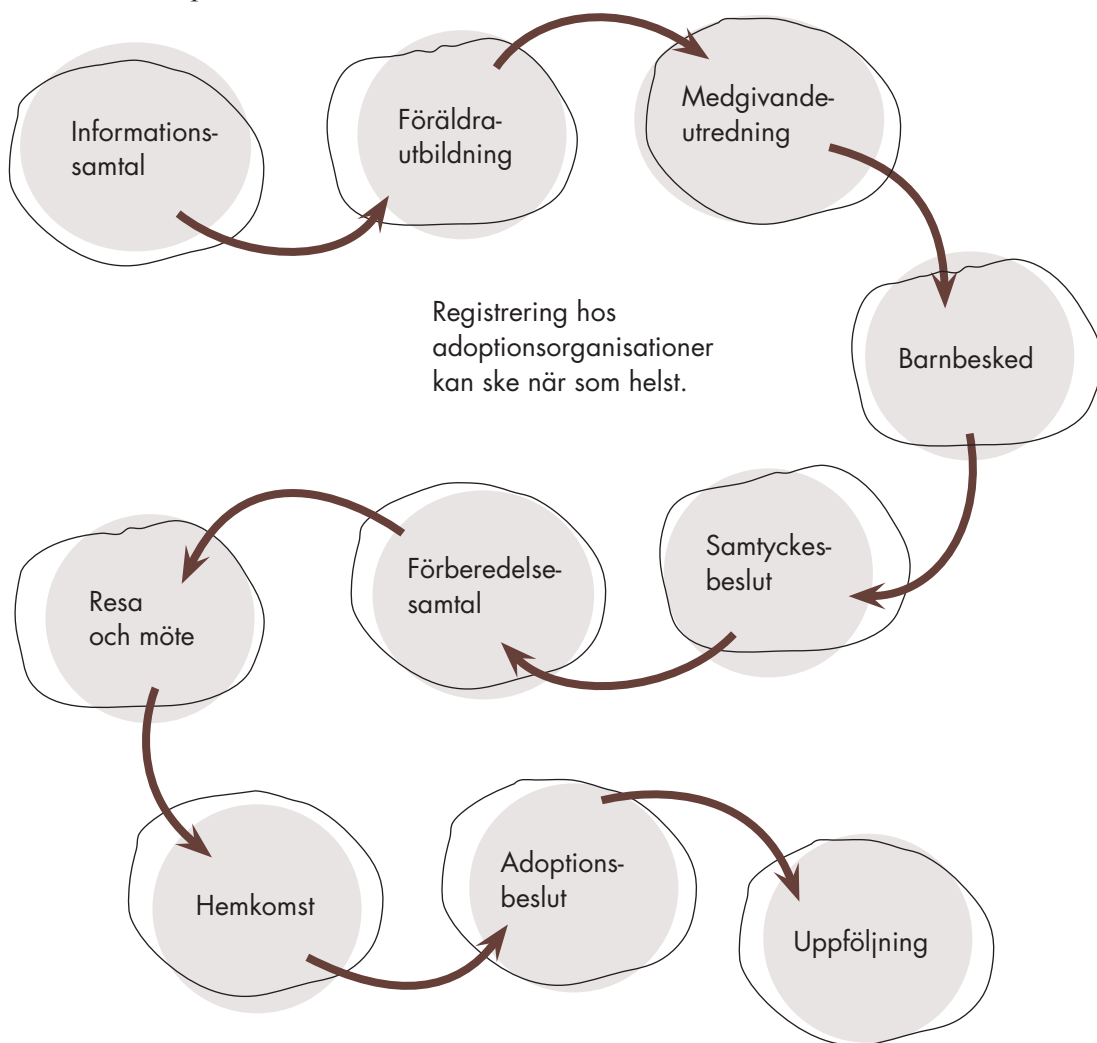
Haagkonventionen fördelar ansvaret mellan mottagarländer och ursprungsländer. En grundläggande tanke i konventionen är att adoptionen ska ske utifrån barnets bästa och att staterna har det yttersta ansvaret för att detta följs.

Myndigheter i barnens ursprungsländer har ansvar för att utreda om en internationell adoption är den bästa lösningen för det enskilda barnet. Subsidiaritetsprincipen, eller närhetsprincipen, ska tillämpas och den innebär att ett barn som inte kan tas om hand i sin familj ska få en annan familj så nära sitt ursprung som möjligt. Därför är det inte aktuellt med internationell adoption förrän det konstaterats att barnet inte kan få tillfredsställande omsorg i sitt ursprungsland.

Myndigheter i mottagarländerna har ett ansvar för att de blivande adoptivföräldrarna är förberedda inför och lämpliga att ta emot ett adoptivbarn från ett annat land.

Så går en adoption till

I förenklade drag innebär en internationell adoption följande steg för adoptivföräldrarna.

Informationssamtal hos socialnämnden

Ofta börjar processen med ett informationssamtal hos socialnämnden där du får grundläggande information om förutsättningarna för adoption och om hela adoptionsförfarandet. Vid detta samtal kan du – om du är intresserad – även bli anvisad till en föräldrautbildning.

Obligatorisk föräldrautbildning

Du som läser detta har kanske ansökt om ett medgivande och går just nu föräldrautbildningen. För att få ett medgivande för internationell adoption ska du delta i en föräldrautbildning som kommunen anvisar. Utbildningen är obligatorisk för alla som inte tidigare adopterat ett barn från utlandet. Genom föräldrautbildningen kan du få kunskap och insikt om adopterade barn och deras behov samt innebörden av en adoption, vilket följer av 6 kap. 12 § SoL [12].

Ansökan om medgivande

Den som vill adoptera ansöker om ett medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL hos socialnämnden i kommunen där man är bosatt [13]. Ett beslut om medgivande innebär att man får möjlighet att adoptera ett barn, men det är ingen garanti för att man faktiskt kommer att få ett barn. Om ansökan avslås går beslutet att överklaga hos allmän förvaltningsdomstol, enligt 16 kap. 3 § SoL.

Socialnämndens medgivandeutredning

Inför beslutet om medgivande ska nämnden bland annat bedöma de sökandes kunskaper och insikter om adopterade barn och deras behov, sökandens förståelse för vad en adoption innebär samt deras ålder, hälsotillstånd, personliga egenskaper och sociala nätverk [14].

Information i medgivandeutredningen

Nämnden hämtar in uppgifter från socialregistret och polisens misstanke- och belastningsregister samt uppgifter om personliga egenskaper, delvis genom referenser som de sökande själva hänvisar till. Som sökande uppmanas man också att skicka in andra uppgifter som har betydelse för bedömningen.

Medgivandeutredningen är ett underlag för socialnämndens beslut om medgivande men också en del i förberedelsen inför adoptionen. Informationen i medgivandeutredningen har även betydelse för barnets företrädare i ursprungslandet när de ska välja bästa möjliga förälder eller föräldrar till ett barn. Olika länder och adoptionskontakter har olika syn på vad som anses vara viktigt för att ett barn ska få det bra i en familj.

Medgivandets giltighet

Den som anses vara lämplig får ett medgivande till att adoptera ett barn från utlandet. Medgivandet gäller i två år, men väntetiden på att bli föreslagen som förälder till ett barn är många gånger längre än så.

Om giltigheten har upphört och man fortfarande vill adoptera ett barn behöver man ansöka om ett nytt medgivande. Då gör socialnämnden en ny utredning och en ny bedömning.

Medgivandet gäller för adoption via en auktoriserad adoptionsförmedling och vid enskild adoption. Vid en enskild adoption ska MIA pröva om förfarandet är godtagbart. Detta framgår av 4 § lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, LIA. MIA prövar då om de sökande har särskilda skäl att adoptera utan förmedling av en adoptionsorganisation och om förmedlingssättet är tillförlitligt.

Mer information finns på MIA:s webbplats, www.mia.eu.

Om livssituationen förändras väsentligt

Den sökande är skyldig att informera socialnämnden om situationen förändras mer väsentligt under den tid som medgivandet gäller. Det kan exempelvis handla om att man blir gravid eller har blivit sjuk eller arbetslös. Om det inte längre finns förutsättningar för ett medgivande ska det återkallas, enligt 6 kap. 13 § SoL.

Ansökan genom en adoptionsorganisation

Det är möjligt att registrera sig hos en eller flera av de auktoriserade adoptionsorganisationerna redan innan utredningen och medgivandet är klara. Registreringsdatumet har betydelse för väntetiden när det gäller att få skicka sin ansökan till ett visst land.

Adoptionsorganisationerna har information om vilka barn som är aktuella för adoption i länderna de samarbetar med. De kan också tala om vilka krav deras samarbetskontakter ställer på den som vill adoptera. De blivande adoptivföräldrarna skickar sin ansökan till ett land vars villkor man uppfyller via en adoptionsorganisation. Man kan bara sända sin ansökan till ett land i taget.

Det är numera vanligt att adoptionsorganisationerna får i uppdrag från sina utländska kontakter att leta efter lämpliga föräldrar till ett visst barn. Organisationernas matchningsförslag ska sedan godkännas av de utländska myndigheterna [4].

Handläggning i barnets ursprungsland

I första hand försöker de utländska myndigheterna hitta en lämplig familj i barnets hemland, men om det inte är möjligt söker man efter en familj internationellt. De utländska myndigheterna väljer de sökande som de

anser kan bli de bästa föräldrarna till de barn som de ska placera. De flesta barn som adopteras internationellt har särskilda behov som är kända i förväg.

Ursprungsländerna har egna kriterier för vad som anses vara särskilda behov, men det handlar ofta om diagnostiserade sjukdomar och funktionsnedsättningar. Det kan också vara att barnet är äldre än tre–fyra år, att det gäller en syskongrupp eller att barnets föräldrar har missbruksproblem, är sjuka eller har funktionsnedsättningar.

Det varierar hur lång tid det tar att bli utsedd som förälder till ett barn. En del länder väljer föräldrar utifrån barnens individuella behov och andra länder utgår från den ordning i vilken ansökningarna kommer till landet.

Barnbeskedet

När de sökande blivit utvalda som tänkbara föräldrar till ett barn får de information om barnet från adoptionsorganisationen. Barnbeskedet brukar omfatta uppgifter om barnets namn, ålder och kön samt ett foto och en läkarrapport. Ibland finns även en rapport om barnets sociala bakgrund.

Det är viktigt att ha ett giltigt medgivande under hela adoptionsprocessen och att vara redo att ta emot barnet, annars kan det ta längre tid innan barnet blir adopterat.

Socialnämndens samtycke

När barnbeskedet har kommit ska den sökande ta kontakt med socialnämnden som prövar om adoptionsförfarandet får fortsätta. Först kontrollerar nämnden att informationen om barnet överensstämmer med medgivandet och att förhållandena inte har förändrats så att det påverkar lämpligheten som adoptivförälder. Det framgår av 6 kap. 14 § SoL.

I samband med samtyckesbeslutet kan man erbjudas ett särskilt, frivilligt förberedelsesamtal i utbildande syfte med fokus på det specifika barnet.

Resan till barnet

Ursprungslandets regler och rutiner styr hur det går till när de blivande adoptivföräldrarna hämtar barnet, och adoptionsorganisationen ger besked om när man får resa och förklarar adoptionsproceduren. Tiden mellan samtycket och resebesked varierar. Det kan vara alltifrån någon vecka till omkring ett år.

Vistelsetiden i barnets ursprungsland kan vara allt från en vecka till cirka tio månader. Det förekommer också att man reser flera gånger. Hur mycket familjen får klara sig själv under vistelsen i ursprungslandet beror bland annat på hur landets adoptionsverksamhet är organiserad och ifall adoptionsorganisationen har någon lokal representant i landet.

Adoptionsbeslutet

Adoptionsbeslutet fattas i barnets ursprungsland eller i Sverige beroende på vilket land barnet kommer ifrån. Socialnämnden i hemkommunen ska få kopior på alla handlingar som rör barnet för att barnet senare ska kunna få tillgång till dem, enligt 8b § LIA.

Hemma med barnet

När familjen kommit hem behöver barnet genomgå en läkarundersökning. Vid undersökningen utreder man om barnet har smittsamma sjukdomar med särskild hänsyn till det land det kommer ifrån, bedömer om det behövs en åldersutredning och introducerar barnet till svensk barnhälsovård.

Efter läkarundersökningen kan barnet besöka barnavårdscentralen. Många familjer etablerar en kontakt med barnhälsovården redan före resan för att få råd och stöd.

Socialnämnden har ett ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas efter adoption. Det står i 5 kap. 1 § SoL.

Rapport till ursprungslandet

De flesta ursprungsländer vill ha en eller flera rapporter om hur barnet har det och utvecklas i sin nya familj. Rapporterna skrivs av socialnämnden, adoptivföräldern eller adoptivföräldrarna.

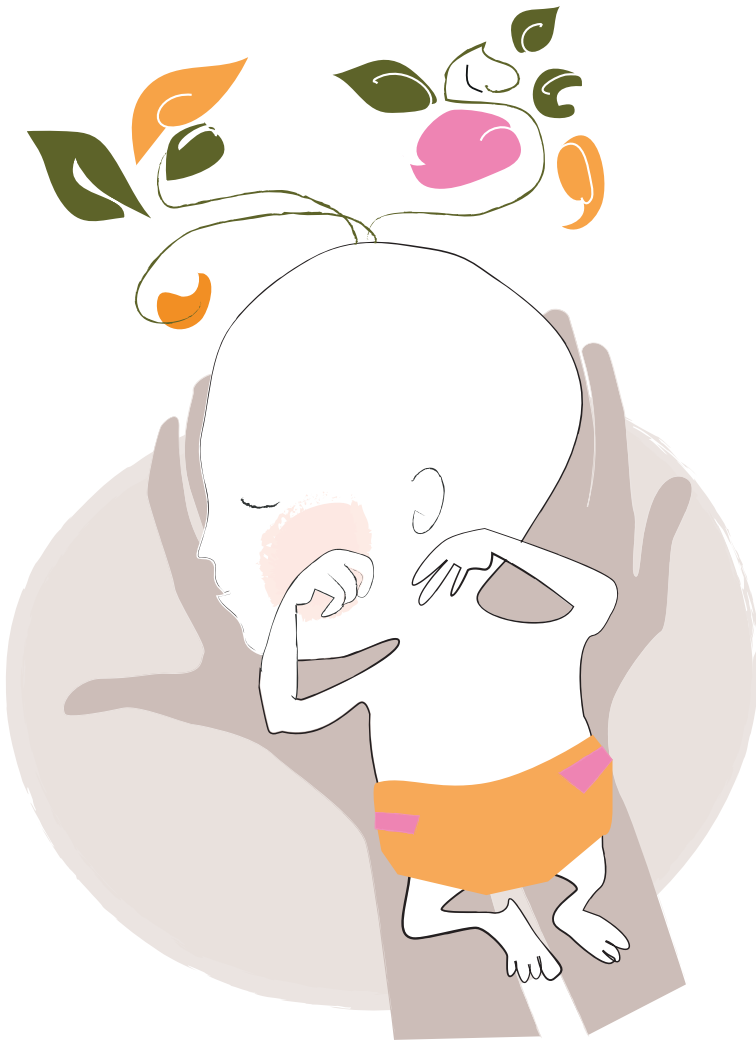
Vissa länder kräver återrapportering under barnets hela uppväxt. Vilka tidsintervall och vilken information som ska ingå varierar beroende på respektive lands regler.

Fundera på!

- ▶ Vad tänker jag om barnperspektiv och barnrättsperspektiv?
- ▶ Vilka tankar väcker informationen om adoptionsprocessen hos mig?
- ▶ Hur känner jag inför att genomgå en medgivandeutredning?

Barns utveckling

Vid adoptionen flyttas barnet från sin invanda miljö och kommer till ett nytt sammanhang. För att förstå hur ett barn påverkas av att skiljas från sina biologiska föräldrar, sitt modersmål, sitt land och allt det välkända kan det underlätta att veta lite om barnns utveckling i allmänhet, vilket beskrivs i det här kapitlet.

Växelverkan mellan arv och miljö

Vid befruktningsoögonblicket sammansmälter mammans och pappans genetiska arvsanlag och skapar barnets egen unika genetiska kod. De möjligheter som finns i barnets genetiska förutsättningar utvecklas, formas och begränsas i ett ständigt pågående samspel med omgivningen. Detta samspel börjar redan i livmodern och fortsätter hela livet.

Men det är inte bara miljön som påverkar barnet, utan barnet påverkar också sin omgivning. Varje barn har sitt medfödda karaktäristiska sätt att relatera till företeelser i sin miljö. Barn kan vara mer eller mindre lätta att förstå och vårda beroende på olika temperamentsdrag. Under barndomen är det samspelet mellan de ärftliga och de miljömässiga faktorerna, främst omvårdnaden, som formar barnets personliga utveckling [15].

Barnets utveckling

Barnets hjärna är inte färdigutvecklad vid födseln, och framför allt under de tre första levnadsåren sker en betydande tillväxt och mognad av hjärnans funktioner. En viktig del av människans anpassningsförmåga bygger just på att denna utveckling sker utanför livmodern, där den påverkas av kvaliteten på den omvårdnad som barnet får. Under foster-tiden och under barnets första år sker en överproduktion av nervceller. De nervceller som används mest blir kvar, och de som inte används sållas bort. En god omsorg bidrar till hjärnans utveckling och stödjer den positiva beteendeutvecklingen hos barnet. Användbara nervceller kopplas samman i gynnsamma banor. Om ett litet barn däremot utsätts för allvarligt bristande omsorg eller omfattande vanvård under första levnadstiden kan det i värsta fall leda till nervcellsdöd, med en bestående biologisk sårbarhet hos barnet som följd [16].

Barnets utveckling är både en fasindelad och en kontinuerlig process. Alla friska barn utvecklar funktioner enligt en någorlunda lika tidtabell, som att sitta, stå, gå och springa eller från att jollra och säga enstaka ord till att berätta i hela meningar. Denna utveckling är till stor del styrd av den biologiska mognaden, men eftersom processen äger rum inom ramen

för barnets miljö måste föräldern på bästa sätt hjälpa sitt barn att utveckla sin unika förmåga [17].

Tidigt samspel

Under graviditeten

Relationen mellan de biologiska föräldrarna och barnet börjar, som tidigare nämnts, redan under graviditeten. Föräldrarnas eller mammans livssituation samt hur mamman mår psykiskt och fysiskt påverkar fostret [18].

I sin mammas kropp delar barnet hennes erfarenheter. Barnet reagerar på smak och smärta från graviditetsvecka 15, och hörseln är utvecklad efter cirka 20 veckor. Barnet reagerar på stimuli såsom ljud och tryck utifrån. Genom att samordna sina rörelser med intryck utifrån övar det sig på att kommunicera med och relatera till omvärlden. Nyfödda barn tycks också föredra ljud som de varit vana att höra i livmodern [15].

Nyfödd

Nyfödda barns sinnen är redo att användas för att ge barnet kunskap om omvärlden. De kan samordna sina intryck och viljemässigt styra sitt beteende mot det som verkar vara väsentligt [19].

Spädbarn lugnas av föräldrarnas röster, mammans rytm och ljudet av hennes hjärta. Redan under första levnadsveckan kan ett barn urskilja sin mammas lukt från en annan människas. Känseln är väl utvecklad och barn lugnas vanligen av beröring och kroppskontakt.

Barnets kompetens består i att det kan använda sig av omvärlden – om omvärlden låter sig användas.

UR UTVECKLINGSPSYKOLOGI AV LEIF HAVNESKÖLD &
PIA RISHOLM MOTHANDER

Turtagning

Samspelet kring barnets behov av att få mat, vara vaken och få sova är ofta de första stegen i den ömsesidiga anpassningen mellan barn och föräldrar. Turtagningen kan beskrivas som ett rytmiskt svar och gensvar, och den är grunden för all känslomässig kommunikation. Spädbarnsforskare har observerat att föräldrar automatiskt brukar anpassa sitt beteende till barnets rytm vid amning eller flaskmatning och beskriver det som det tidigaste exemplet på att barnet deltar i en turtagning [20].

Ögonkontakt

Barn kommunicerar också genom ögonkontakt och visar tidigt att de föredrar personer de möter ofta, det vill säga sina föräldrars eller vårdarens röster och ansikten. Genom att titta bort kan barnet också visa att det inte tycker om en situation eller att det behöver vila en stund. Barnet kan också med hjälp av sin mimik visa både intresse och avsmak. Vid cirka fyra veckors ålder kommer det första sociala leendet. Nu kan barnet tydligare svara på kontakt, vilket skapar en känsla av samhörighet och förståelse som är en viktig del i föräldraskapet. Föräldern uppmuntras genom det tidiga samspelet att lära sig att uppfatta, tolka och besvara barnets signaler för att få en ännu djupare kontakt [20].

Anknytning

Under det första levnadsåret etablerar alla barn som är omvårdade en känslomässig relation, en anknytning, till föräldrarna eller dem som träder in i föräldrarnas ställe. Denna förmåga är biologiskt förankrad och kopplad till barnets överlevnad, och därför kommer barnet även att utveckla en anknytning till den som inte tar hand om barnet på ett bra sätt [21–23].

Barnet kan inte överleva utan omvårdnad och skydd och kan därför inte avstå från anknytningen, men för att utvecklas väl behöver barnet kärlek, stimulans och uppmuntran.

Utveckling av anknytning

Anknytningen utgör en trygg bas utifrån vilken barnet kan ge sig ut i världen för att utforska sina möjligheter och en säker hamn som det kan återvända till om något är hotfullt eller farligt där ute. Föräldrarnas förmåga att på ett lyhört och förutsägbart sätt finnas till hands blir avgörande för anknytningens kvalitet. En psykiskt och fysiskt tillgänglig förälder visar att han eller hon kan skydda och trösta på ett för barnets

ålder passande vis när det behövs. När barnet känner oro och rädsla kommer anknytningen att ”slå på” och barnet söker närhet till föräldern. När barnet däremot inte känner oro kan det tryggt och på egen hand utforska sin omgivning för att lära sig mer om sig själv och omvärlden [24].

Småbarnsåren

Mot slutet av det första levnadsåret har barnets hjärna mognat så att det kan sortera in sina erfarenheter av att bli omvårdad till sammanhängande mönster, så kallade inre arbetsmodeller. Till en början gäller detta relationen till den eller dem som mest tagit hand om barnet, det vill säga oftast föräldrarna och kanske någon mer. Under småbarnsåren kommer emellertid de inre arbetsmodellerna att befästas och fördjupas så att barnet senare under förskoleåren kan använda dem som prototyper för hur man också relaterar till andra, som förskolepersonal eller andra vuxna. För adopterade barn är det därför viktigt att föräldraanknytningen är stabil innan barnet möter kompletterande vårdare i exempelvis förskolan.

Förskole- och skolåren

Under förskoleåren och de första skolbarnsåren kommer lärare, kamrater och andra vuxna in i barnens liv. Föräldrarna är inte alltid fysiskt närvarande, och barnen måste kunna skjuta upp sitt behov av att vara tillsammans med dem till efter skolan. Erfarenheterna av den tidiga omvårdnaden påverkar barnets förmåga att vara själv, att relatera till kamrater och lärare samt att finna sig till rätta även i andra miljöer än hemmet.

Anknytningens fortsatta betydelse

Barns anknytningserfarenheter har betydelse för förmågan till socialt samspel under resten av livet. Samspelet med föräldrarna eller andra anknytningspersoner formar barns förståelse för sin identitet och vad de kan förvänta sig av de människor som står dem nära samt ger en känsla av om de är värda att bli älskade eller inte. Förståelsen påverkar hur barnen betar sig i samspelet med omgivningen. Man kan säga att anknytning är ett behov som är aktuellt under hela livet; människan är alltid beroende av känslomässiga relationer och nära tillhörighet till någon eller några andra [24].

Fundera på!

- ▶ Hur kan barn visa och signalera sina behov?
- ▶ Hur känner jag inför att bli förälder till ett barn vars första tid i livet jag inte har delat?
- ▶ Vad tänker jag om att jag och mitt barn inte delar det genetiska arvet?

Olika anknytningsmönster

Det finns olika beteenden som kan peka på anknytningsproblem om de utgör barnets typiska sätt att hantera en relation. Alla barns sätt att vara varierar förstås beroende på om de till exempel är trötta, hungriga eller på dåligt humör, men är man orolig för sitt barns regelmässiga sätt att uttrycka sitt behov av närhet kan det vara bra att fråga någon som är kunnig på området. För adoptivföräldrar är det viktigt att känna till vad anknytning är, eftersom alla adoptivbarn har upplevt minst en separation från personer som tidigare tagit hand om dem.

Nedan följer beskrivningar av olika reaktioner på oro, men de är inte tillräckliga för att kunna fastställa en diagnos utan tjänar som exempel på vilka beteenden det kan handla om. För att göra en klinisk bedömning och utredning av en eventuell anknytningsstörning krävs kontakt med barn- och ungdomspsykiatri.

De flesta barn har en organiserad anknytning

Inom anknytningsforskningen beskriver man skillnader mellan organiserad och desorganiserad anknytning. Forskningen visar att de flesta barn i världen har en organiserad anknytning, med de tre undergrupperna trygg, undvikande samt ambivalent eller motspänstig anknytning.

Trygg anknytning

Det vanligaste mönstret är den organiserade trygga anknytningen som utvecklas då barnet bär med sig erfarenheten av att kunna vända sig till sin förälder eller vårdare för att få närhet och skydd. Det trygga barnet kan ägna sig åt att utforska omvärlden i förvissningen om att föräldern finns där och är beredd att hjälpa om och när det behövs.

Undvikande anknytning

En del barn med organiserad anknytning kan emellertid ha lärt sig att de måste bete sig på ett visst sätt för att få närhet, och det märks på deras beteende. Barn som regelmässigt är undvikande när de känner oro kan bära på erfarenheter av att anknytningspersonen inte tycker om beteenden som är klängiga och krävande. För att få närhet måste de dölja sina behov av tröst, och en otrygghet skapas genom att de inte odelat får känslomässig tillgång till den vuxne. Barnet betar sig som om det klarar sig på egen hand. När dessa barn blir lite större uppfattas de lätt som duktiga och självgående: de kanske inte gråter när de slår sig, utan de biter ihop och söker inte tröst när de är ledsna.

Ambivalent anknytning

Barn med ambivalent anknytning bär på erfarenheter av att anknytningspersonens omvårdnad är oförutsägbar. Vårdaren kan växla mellan att vara mycket upptagen av barnets behov till att inte alls vara lyhörd eller tillgänglig, och samspelet styrs mer av vårdarens än av barnets behov. Barnet känner en otrygghet i om den vuxne verkligen känslomässigt finns till hands. För säkerhets skull håller sig barnet hela tiden nära den vuxne och uppfattas därför ofta som passivt eller klängigt. När barn med dessa erfarenheter blir äldre upplevs de ofta som osjälvständiga, och de kan ha svårt att vara ensamma samt leka och vara kreativa på egen hand.

Desorganiserad anknytning

En mindre grupp barn visar otrygga beteenden som är typiska för den desorganiserade anknytningen. Ibland kan barnet inte utveckla ett relationsmönster som innehåller tydliga uttryck för behov av närhet, och då kan barnet uppfattas som förvirrat eller motsägelsefullt. Den desorganiserade anknytningen kan uppstå om samspelet med anknytningspersonen innehåller element av rädsla. För barnet blir det en omöjlig situation om den person som ska garantera skydd och trygghet samtidigt utgör ett hot. När barn med desorganiserad anknytning blir äldre försöker de ofta ta kontroll över sin otrygghet genom att förhindra att de egna behoven av närhet ska väckas. En del kan i dessa situationer i stället bli överdrivet lyhörda för anknytningspersonens behov, medan andra kan försöka kontrollera sin omgivning genom aggressivitet.

Adoptivföräldrar som är oroliga för att deras barns tidigare anknytningserfarenheter hindrar den övriga utvecklingen, kan vända sig till Barnavårdscentralen, BVC, Barn- och ungdomspsykiatri, BUP, eller andra specialenheter för att få professionell hjälp. Det är angeläget att insatserna erbjuds tidigt så att barnets anknytningsutveckling så snart som möjligt kan få en ny riktning.

”Kartan” kan ritas om

Det som är hoppfullt är att förändring är möjlig. Alla människors ”karta” kan delvis eller helt ritas om genom att man får nya goda erfarenheter. Men det kan vara känslomässigt krävande att hjälpa ett barn att ändra de negativa förväntningar som kan ha utvecklats under flera år och som kan vara ordentligt fastlåsta. Barnet som inte kunnat lita på att kärlek och omvårdnad finns att få, ska nu våga tro på att någon är tillgänglig för att ge närhet och omsorg. I denna situation kommer barnet först att undra vad priset är, och sedan hur länge löftet om omvårdnad håller [25].

Adoptivföräldrar till barn med erfarenheter av allvarlig försummelse behöver få barnen att känna tillit. Det kan vara en känslomässigt svår och krävande uppgift. Men det går. Svårigheten hänger samman med graden av omsorgsbrist, omsorgsbristens längd och barnets ålder och temperament, men den beror också på adoptivföräldrarnas egen personliga beredskap och förmåga att möta barnets svårigheter. Denna uppgift kan kräva professionell hjälp [26].

Fundera på!

- Hur tänker jag om att kanske behöva professionellt stöd i mitt föräldraskap?

Föräldraförmåga

Allt föräldraskap påverkas av den sociala, kulturella och politiska miljön. Föreställningar om vad en god förälder ska vara och vad barn behöver växlar också med tiden, generationerna och situationen.

Men det finns två förmågor hos föräldrar som länge har uppfattats som värdefulla för att de gynnar barns välfärd och utveckling: att de visar värme mot sina barn och att de kan sätta ramar för barnens beteende. Man menar att värme och ramar också främjar barnens förståndsmässiga utveckling [27].

Värme ...

En vuxen som visar värme har förmåga att på ett lyhört vis lägga märke till och tolka barnets signaler, och sedan i sin omvårdnad visa att han eller hon förstår barnets belägenhet. Det handlar om att såväl möta barnets behov av kontakt och ömsesidighet som att ha respekt för att barnet behöver dra sig tillbaka och ”vara för sig själv”. När föräldrar förstår sina barn uppstår ett förtroendefullt samspel som ökar möjligheterna för barnet att möta föräldrarna och omgivningen på ett positivt sätt. Detta påverkar föräldrarna som också får lättare att förstå barnen. Omvänt kan negativa spiraler uppstå när föräldrar inte förstår sina barn [28].

... och ramar

Barn är från födseln kompetenta att lyssna på och kommunicera med dem som tar hand om dem. Dessutom föds de med en lust att utforska världen. Om föräldrarna på ett tydligt och konsekvent sätt kan sätta rimliga ramar för barnets utforskande behöver barnet inte ägna sig åt att ta reda på var gränserna går. Inom sådana yttre ramar är det viktigt att barnet också får ett visst självbestämmande, naturligtvis relaterat till barnets ålder och mognad [26].

Att hitta fram till lämpliga gränser och ramar är en svår och viktig uppgift för alla föräldrar. Barnets upptäckarlust föregår dess förmåga att förstå konsekvenser, och under hela uppväxten måste föräldrarna hjälpa barnet så att det inte skadar sig. Föräldrarnas förmåga att sätta gränser med respekt och omsorg införlivas successivt i barnet och kommer att utgöra en del av barnets och den vuxna människans sätt att förhålla sig till såväl sin egen som andras impulsivitet.

Man kan reparera missförstånd

Föräldrar som ger sina barn tillräckligt god omsorg kan reflektera över sin föräldrasituation och de finns till hands för sina barn. De är lyhörda för barnets behov och visar tillräckligt ofta och på ett förutsägbart sätt att de förstår sitt barn. Men inga föräldrar är perfekta, och samspelet störs med jämna mellanrum av missförstånd. Det är naturligt och skadar inte barnet förutsatt att föräldern uppfattar vad som hänt och erbjuder en lösning. Genom dessa händelser får barnet se att brott i relationen inte är farligt, att missförstånd eller konflikter lätt uppstår men att de kan repareras. En god utveckling bygger framför allt på att föräldern anstränger sig för att det ska bli bra igen och dessutom visar det. Detta gäller egentligen för hela livet; att kunna lösa konflikter och visa sig villig att förhandla och samarbeta utgör en viktig del av att vara människa tillsammans med andra [29].

Föräldrars egen anknytningserfarenhet

Föräldrar knyter inte an till sina barn även om man ibland i dagligt tal uttrycker det så. Anknytningen är en asymmetrisk process som går från den svagare till den starkare och där en förälder sätter sina egna behov åt sidan för att stödja sitt barn. Däremot kan föräldrars förmåga att finnas till hands för sina barn påverkas av den vuxnes egna anknytningserfarenheter i barndomen. Men det viktigaste är inte vad som hände i barndomen utan hur föräldern tänker på sin barndom, det vill säga vilken mening och vilket sammanhang som den vuxna kan ge sina minnen av hur det är att bli omhändertagen. Man har länge antagit att relationsmönster förs vidare från en generation till en annan. Nu visar också forskningen att vuxnas sätt att beskriva sina relationserfarenheter i barndomen i hög grad kan förutsäga vilka anknytningsmönster deras barn kommer att utveckla [30].

Olika sätt att förhålla sig till sina barndomserfarenheter

Anknytningsforskningen visar att de flesta, men inte alla, vuxna kan se ganska realistiskt på sina egna barndomserfarenheter. De kan reflektera över vilken betydelse erfarenheterna har för deras liv och resonera kring både negativa och positiva drag.

Några vuxna anser emellertid att tidiga anknytningserfarenheter inte är särskilt viktiga. De kan ha svårt att minnas sina första relationer och tycker att den egna barndomen inte har någon betydelse för deras aktuella livssituation. En del idealiserar sin barndom, genom att beskriva sin förälders sätt att vara utan att kunna redovisa några specifika minnen. Andra beskriver sina föräldrar på ett mycket negativt sätt, samtidigt som de menar att detta inte haft någon negativ inverkan på hur de själva fungerar i dag.

En del är ännu som vuxna överdrivet upptagna av sina barndomsrelationer med föräldrarna. De är fortfarande fullt sysselsatta med olösta konflikter från sin egen barndom och deras minnen från barndomen är ibland osammanhängande eller präglade av stark ilska.

En mindre grupp vuxna bär på en egen olöst sorg; de kan inte berätta om sina erfarenheter av tidiga förluster eller trauman på ett sammanhängande och begripligt sätt. Detta antas peka på att de inte kunnat bearbeta sina erfarenheter eller själva kunnat få tillräcklig distans till dem [30].

Fundera på!

- ▶ Har mina föräldrar påverkat min bild av föräldraskap? Hur då i så fall?
- ▶ Har jag andra personer som föräldraförebilder?

Språkutveckling

Språkutvecklingen är, liksom utvecklingen i övrigt, ett samspel mellan arv och miljö. Det nyfödda barnet har en beredskap för språk, en drift att tala och kommunicera om det får kontakt med minst en vuxen. Samtal innebär att turas om så att båda parter får utrymme. Barnet förmedlar sina budskap genom sin röst, sin kropp och sina ögon. Gensvaret är själva drivkraften i kommunikationen och det gensvar barnet får formar förståelsen för språkets möjligheter.

Språket utvecklas genom att vi gör saker tillsammans och samtalar om våra upplevelser. Barnet utvecklar sin omvärldsuppfattning genom att se, höra, smaka och känna, det vill säga uppleva omvärlden, och genom att få sinnesintrycken tolkade av en nära vuxen. För att världen ska bli meningsfull måste barnet känna samband mellan upplevelsen och det sätt som upplevelsen benämns med hjälp av ord. Till en början är det viktigt att händelserna och orden är nära i tid och rum så att barnet kan uppfatta att de hänger ihop. Det sker bland annat i de vardagliga rutinerna som att vakna och gå upp på morgonen, äta frukost, tvätta sig, klä på sig, gå ut och så vidare. Utan samband blir tillvaron kaotisk och oförutsägbar, men ju mer hemma barnet blir i språket, desto mer kan tider och platser variera.

Språket och identiteten

Språket är en viktig del av identiteten. Med språket kan vi benämna oss själva och omvärlden. Det ger oss möjlighet att tänka på vilka vi är och hur vi är i relation till andra. Språket blir sedan redskapet för inläring, abstrakt tänkande och problemlösning, men har allra främst förstås en social funktion [31].

Många barn som adopteras har redan ett modersmål, och de måste lära sig ett nytt språk. För dem kan den första tiden vara kaotisk. Ofta är barnen tysta till en början; de lyssnar och tar in, innan de själva säger något. För den vuxne är det viktigt att gå långsamt fram, att lära sig ord, uttryck och meningar på barnets språk, men också att vara tydlig och förutsägbar i sin kommunikation med barnet. Den vuxne kan tänka högt och sätta ord på sina egna tankar för att locka fram det nya språket – inte som ett härmande ”papegojspråk” utan som uttryck för barnets egna känslor och tankar.

Att bli övergiven tidigt i livet

Vad händer med ett barn som blir lämnat av sina föräldrar? Det går inte att ge ett generellt svar eftersom varje barns upplevelse är individuell. Ålder, mognad och personlighet präglar hur barnet upplever det som händer före och efter det att föräldrarna försvinner. Försvinnandet kan få en viss innebörd om mamman redan under graviditeten planerade att lämna bort barnet efter födseln, och en annan om mamman eller föräldrarna var inställda på att ta hand om barnet och sedan försvann efter att ha vårdat barnet ett tag. De flesta barn vistas en tid i ett familjehem eller på en institution före adoptionen. En adoption är alltid ett kontinuitetsbrott. Det samspel som fanns med den eller dem som vårdade barnet avbryts och repareras inte.

Särskilda behov

Adopterade barn är barn med särskilda behov på så sätt att de har utsatts för och i olika grad påverkats av separationer. Olika samspel har avbrutits

Barnet, precis som fågeln, saknar ett språk som kan formulera tankar framåt och bakåt i tiden.

Det tänker inte: Jag längtar efter henne.

Det ligger på rygg, rör på händerna och studerar rörelserna ingående.

Det känner ingen skräck. Inte för ögonblicket.

Stunden är det enda som finns och tomheten då man sträcker ut handen.

Ingen hud.

Inte rätt lukt.

Inte.

Barnet drar ihop sig kring "inte" och börjar gny.

Det finns ingen famn nu.

UR DE BEHÖVANDE AV MARIA KÜCHEN

och barnet har tagits omhand av en eller flera andra personer som det knutit an till. Vissa har ständigt fått nya vårdare, vilket innebär att de gång på gång har övergivits och behövt gå in i nya samspel.

Separationerna och förlusterna i adoptivbarnens liv kan sätta djupa spår. Dessutom kan barnen ha varit med om traumatiska händelser, som krig, naturkatastrofer och fysiska och psykiska övergrepp. Det går inte att förutsäga hur upplevelser som dessa kommer att påverka barnets biologiska och känslomässiga mognad. Barnet kan ha utvecklat en mental eller kognitiv sårbarhet, men också känslomässiga svårigheter som bottnar i upplevelserna av att inte ha blivit väl omhändertagen tidigt i livet. Det som varit kan man inte ändra på, men det avgörande är i de flesta fall hur man sedan kan förhålla sig till det som hänt. Människan kan utvecklas och förändras hela livet, och därför kan även barn med mycket svåra tidiga erfarenheter återhämta sig om de får stöd, hjälp och kärlek.

En del barn som lämnats till adoption får svårigheter när de ska börja i förskolan eller skolan i det nya hemlandet. De personalleda gruppaktiviteterna kan påminna om tidigare erfarenheter, och det är viktigt att barnet har hunnit få en trygg bas hemma. Ibland kan det därför vara bättre att vänta med förskola, att ha mycket tid för invänjning och att inte ha långa dagar förrän barnet etablerat en trygg bas hemma med föräldern eller föräldrarna.

Vad kan ett litet barn förstå? Den frågan ställer vi oss ofta i kontakten med små barn i våra liv. Vi häpnar över deras förmåga att minnas händelser och människor, skrattar åt barnvarianten av beskäftiga vuxenförmaningar. Förundras över deras bevis på medkänsla med andra. Riktigt brännande blir frågan när svåra tragiska händelser drabbar de riktigt små barnen. Kan de förstå? Vad kan de förstå? Och vad kan de göra av sin vetskap om de har förstått?

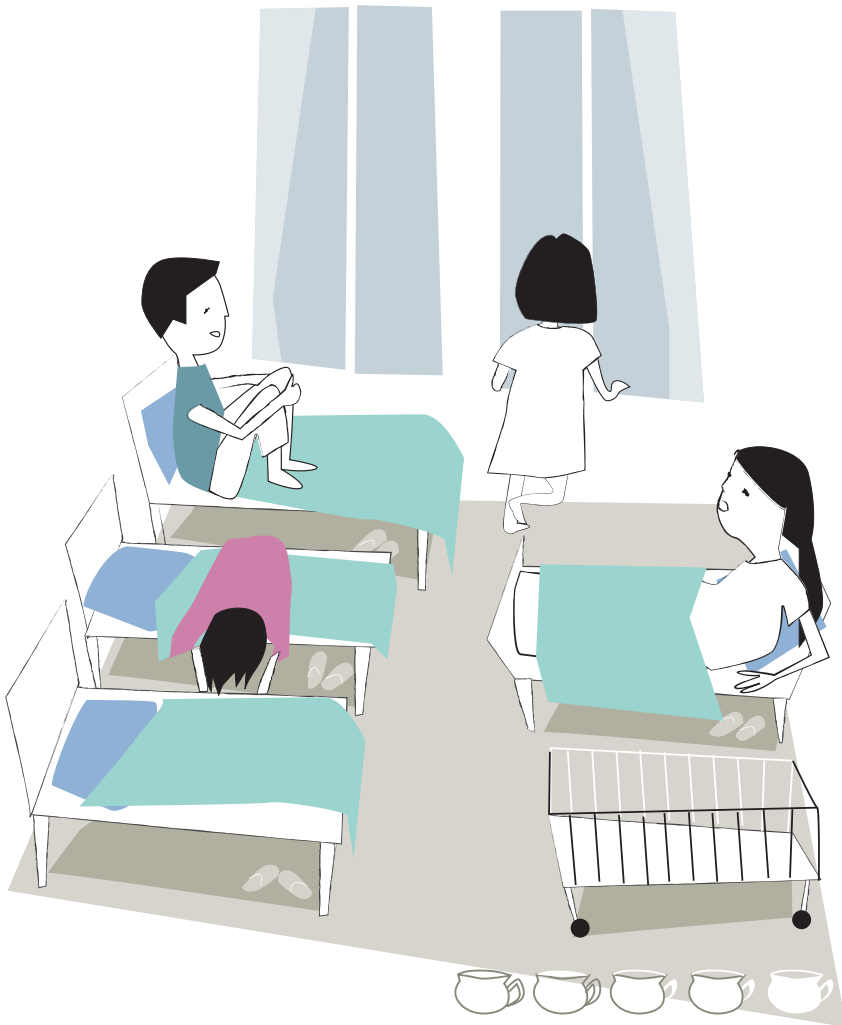
UR AMI LÖNNROTHS FÖRORD TILL
EN STOR OCH EN LITEN ÄR BORTA AV ELISABETH CLEVE

Vårt samhälle kräver en god förmåga att sortera intryck från omvärlden för att kunna rikta uppmärksamheten på det som är viktigt. I förskolan eller skolan utreds en del barn för uppmärksamhetsstörningar eller koncentrationssvårigheter. För en del adopterade barn är detta kopplat till tidigare anknytningsbrister, och för andra kan anpassningen till den nya miljön vara påfrestande. Dessa problem kan ha sin grund i en biologisk sårbarhet, negativa känslomässiga erfarenheter och svårigheter att anpassa sig till sin nya miljö. I många fall går det aldrig att fastställa den exakta orsaken, utan det kan vara en blandning av olika erfarenheter. Det viktiga är att förstå barnets problem och vara en del av lösningen, samt att hjälpa barnet att kunna vara trygg hemma och trygg i förskolan eller skolan.

Barnen

Anledningar till att barn lämnas

Alla barn som kan adopteras har förlorat sin familj, men varje barn har sin egen berättelse om hur det gick till och varför det skedde.

Olika samhällen har olika syn på familj, föräldraskap och barns behov, och det varierar vad som anses krävas för ett gott föräldraskap. Det varierar också mycket vilket samhällsstöd som ges till familjer i olika länder. Utan stöd såsom föräldraförsäkring, förskola, barnbidrag, skola och sjukvård kan sjukdom, arbetslöshet eller skilsmässa göra att en familj inte kan försörja sina barn.

Det kan också vara omöjligt för en förälder att behålla sitt barn om familjen inte tillåter det eller vägrar att ge sitt stöd. Att barn lämnas bort kan bero på att det inte är socialt accepterat att få barn utom äktenskapet. Ogifta mammor har då små möjligheter att klara sig, och att lämna barnet kan vara ett sätt att ge barnet och sig själv en framtid. Om en förälder dör eller vid skilsmässa kan det hända att barn lämnas för att en ny partner inte accepterar barn från ett tidigare äktenskap. Andra anledningar kan vara att föräldrarna har olika etnisk eller religiös tillhörighet, eller att barnet har en funktionsnedsättning eller har kommit till genom incest eller våldtäkt.

Sociala förändringar till följd av urbanisering och även globalisering kan leda till att barn överges, exempelvis då det sociala skydd som storfamiljen tidigare utgjorde försvunnit och inte ersatts med offentligt finansierat stöd.

Adoption är inget självklart val då man beslutar om barns framtid. Det finns olika synsätt på vad som är det bästa sättet att ta hand om barn som inte kan växa upp i sin ursprungliga familj. I många länder finns inte det juridiska begreppet adoption, och i många länder är internationell adoption otänkbart. I Sverige placeras barn som omhändertaras på grund av brister i föräldrarnas omsorg vanligtvis i familjehem och på institution, i andra länder växer barn upp på institution.

Informationen på den här sidan baseras på MIA:s samlade kunskap. Mer information om detta finns på MIA:s webbplats, www.mia.eu.

EXEMPEL PÅ BAKGRUNDSHISTORIER

Exemplen är fiktiva, men inspirerade av verkliga berättelser från adoptionsorganisationerna och MIA.

Ana, 4 år och Set, 2 år

Syskonens mamma fick barnen i två olika äktenskap. Anas pappa avled av leverskador och Sets pappa begär inte att få vårdnaden. Mamman ansökte själv om att barnen skulle omhändertas eftersom hon inte kunde ta hand om dem.

Pavel, 3 år

Pappan är okänd. Pojkens mamma har en intellektuell funktionsnedsättning. Mormodern bor på ett hem för personer med psykiska besvär. Mamman har ingen elektricitet och det är dåliga hygieniska förhållanden i hemmet. Hon tar inte emot stöd från socialtjänsten och är aggressiv mot sina grannar. Mamman framtogs därför vårdnaden om Pavel.

Maria, 9 månader

Barnet hittades i en soptunna. En förbipasserande hörde barngråt från soptunnan och tog med barnet till polisen. Flickan lämnades sedan på en institution. Polis och socialarbetare har försökt att spåra hennes familj utan resultat.

Joseph, 1,5 år

Mamman födde barnet på sjukhuset i ett fattigt område. När pojken var 4 månader gammal fick han lunginflammation och skrevs in på sjukhus tillsammans med sin mamma. Efter några dagar avvek mamman och flera försök att spåra henne misslyckades. Det namn som mamman uppgav på sjukhuset är troligtvis falskt.

Min Hee, 1 år

Mamman är 18 år gammal. Hennes mamma är hemmafru och hennes pappa arbetar som taxichaufför. Mamman hoppade av gymnasiet och flyttade till en vän och hade sedan en kort relation med pappan. Efter några månader förstod hon att hon var gravid och berättade det för pappan, som ställde sig frågande till graviditeten och de bröt kontakten. Under graviditeten arbetade hon i en musikaffär och dolde graviditeten för sina föräldrar, men bestämde sig sedan för att lämna bort barnet för adoption.

Manuel, 4 år och Amadeo, 6 år

Information om barnens pappa saknas. Mamman växte upp med sin farmor. Man vet att hon är yngst av sju syskon och att hon har utsatts för misshandel och sexuella övergrepp av släktingar. Hon rymde hemifrån när hon var 15 år. Pojkarna har tre äldre syskon som har omhändertagits på grund av mammans oförmåga att ta hand om barnen. Mamman har besökt pojkarna på institutionen. Hon har periodvis befunnit sig i prostitution och missbrukat narkotika. Mamman har bestämt sig för att skriva på ett medgivande för adoption.

Chandi, 9 år

Flickan kom till institutionen när hon var ungefär 3 år. Hon hade då bott i några månader hos en granne, sedan hennes mamma lämnat henne där. Mamman har inte kommit tillbaka och trots efterforskningar har hon inte hittats. Flickans morföräldrar tog hand om henne under ett par år men hon fick komma tillbaka till institutionen när mormodern dog. Under tre år bodde flickan hos en inhemsk familj som tänkte adoptera henne men som ändrade sig. Sedan dess har hon bott på institutionen.

Fundera på!

- Läs exemplen på föregående sidor om bakgrundshistorier. Föreställ dig att du skulle prata med barnen om deras bakgrund. Vilka tankar och känslor väcker detta?

Barnets bakgrund måste vara utredd

Ett barn kan bara adopteras om barnets bakgrund är ordentligt utredd. Utredningen är viktig för att säkerställa att barnet lämnas på ett lagligt sätt och för att barnet ska kunna få kunskap om sitt ursprung. En del barn som inte kan tas om hand av sin familj kan få nya föräldrar genom adoption, i första hand i sitt hemland och om det inte är möjligt genom internationell adoption.

De länder som svenska adoptionsorganisationer samarbetar med har regler för hur adoptionen ska gå till och myndigheter som kan fatta de beslut som krävs. Utredningen kan se olika ut beroende på om det är ett barn som är lämnat med samtycke till adoption, om det är ett barn som hittats övergivet eller om det är ett barn som är omhändertaget för samhällsvård.

Det är inte lämpligt att lämna barn för internationell adoption i krigssituationer eller vid naturkatastrofer eftersom man först måste ta reda på om barnen har familj och släktingar som de kan återförenas med. Förhastade adoptioner skulle i en sådan situation kunna ge upphov till ännu mer lidande [32].

Barnets delaktighet i utredningen

I många länder ska barnet från en viss ålder lämna sitt samtycke till adoptionen. I Sverige får barn som är tolv år gamla inte adopteras utan eget samtycke men domstolen ska ta hänsyn även till yngre barns vilja, enligt 4 kap. 5 och 6 §§ FB. Barnet ska få information och vägledning som är anpassad till hans eller hennes ålder och mognad. Barnet ska också få uttrycka sina tankar och känslor kring adoptionen, enligt 11 kap. 10 § SoL.

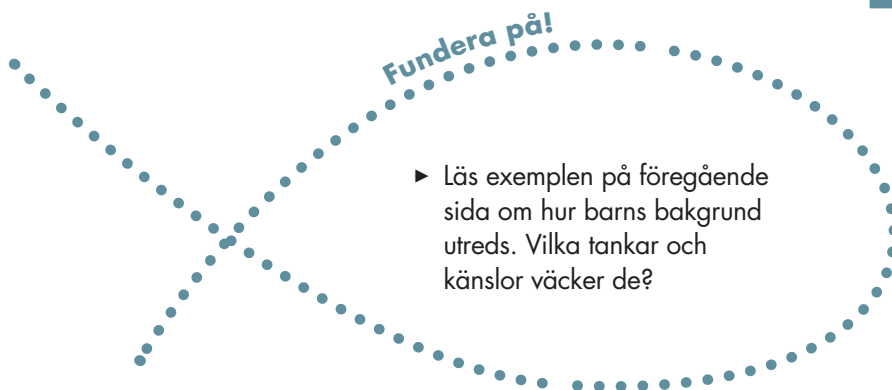
EXEMPEL PÅ HUR LÄNDER UTREDER BARNENS BAKGRUND

Exemplen kommer från adoptionsorganisationerna och MIA.

Land 1. Föräldrar kan lämna sitt barn på socialkontoret med ett medgivande om adoption från att det är sex veckor gammalt. Många barn omhändertas av de sociala myndigheterna på grund av bristande omsorg. Myndigheterna ska i det här landet försöka stödja föräldrarna så de kan ta hand om sitt barn. Men om föräldrarna inte visat intresse för barnet under en sammanhängande period av minst sex månader kan domstolen besluta att barnet ska adopteras. Om de tar ett sådant beslut söker de sociala myndigheterna under sex månader efter en familj i det egna landet. Om ingen familj hittas skickas informationen om barnet till den centrala adoptionsmyndigheten som söker efter en familj internationellt.

Land 2. Lagen tillåter att föräldrar lämnar sina barn med ett medgivande till adoption, men det sker sällan. De flesta barn som blir aktuella för adoption är hittebarn. Socialarbetare dokumenterar all information om hur, när och var barnet hittats och kontaktar sedan sjukhus, polis och andra som kan ha information om barnet. Polisen söker sedan efter familjen; man annonserar i radio och tidningar. Under de tre månader man söker efter barnets familj undersöker man också om det finns någon adoptivfamilj i landet. De barn som det inte går att hitta en familj till i landet kan adopteras internationellt.

Land 3. Myndigheterna ska känna till barnets familj för att barnet ska kunna adopteras internationellt. Först får de information om vad en adoption innebär och vilket stöd de kan få om de i stället väljer att behålla och ta hand om barnet. Om de väljer att adoptera bort barnet kan de lämna medgivande till adoption tidigast när barnet är sex dagar gammalt. Mamman ska sedan bo med barnet och kan ångra sitt beslut och ta tillbaka barnet ända tills adoptionsbeslutet vunnit laga kraft. Den ansvariga organisationen i landet ska leta efter en familj i det egna landet under fem månader, därefter kan organisationen välja en familj utanför landet.

Barn behöver trygghet

De barn som behöver en familj genom adoption har erfarenheter av separationer, och de flesta har också erfarenhet av bristande omsorg. Adoptionen innebär en stor förändring av barnets livssituation. Blivande adoptivföräldrar behöver ha insikt om vad barnets erfarenheter kan innebära så att de kan hjälpa sitt barn att känna trygghet.

Föräldrar behöver vara lyhörda

Barn utvecklas i samspel med de personer som tar hand om dem, men adopterade barn har inte alltid kunnat lita på att de vuxna finns där för dem. Det mest avgörande för barnens framtida nära känslomässiga relationer är den omvårdnad som de får av sina adoptivföräldrar [33].

Det finns goda möjligheter till utveckling och återhämtning för barn som adopteras av känslomässigt lyhörda föräldrar som har tid och engagemang att ge barnen tillit till vuxna. Föräldrarna behöver vara intresserade av vad barnen har varit med om och kunna fundera kring hur det kan påverka dem. Det är viktigt att föräldrarna kan sätta barnets behov först och låta sina egna behov stå tillbaka [34].

Man kan behöva stöd i sitt föräldraskap

Barnen har vanligtvis tagits omhand på institutioner och i familjehem före adoptionen. Många barn har bytt institution eller familjehem en eller flera gånger. Barn som har omhändertagits på grund av föräldrarnas bristande omsorg kan också ha varit med om upprepade försök att återförening dem med familjen innan beslutet om adoption fattades. Efter sådana erfarenheter behöver barn mycket tid och stöd för att våga tro att de inte ska bli lämnade igen och för att våga lita på vuxna [35].

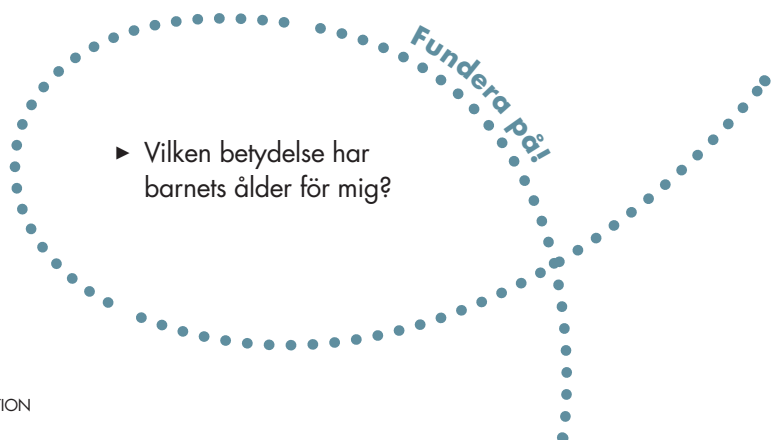
Man kan aldrig på förhand veta vilka behov ett barn har eller säkert veta hur man själv kommer att reagera i relation till barnet. Det är klokt att ta med i beräkningen att man kan behöva stöd i sitt föräldraskap och fundera över känslorna inför det. Många barn har dessutom sjukdomar eller funktionsnedsättningar och behöver behandling och stöd från sjukvård och habilitering. Kanske behöver hemmiljön också anpassas för barnets behov.

Barnets ålder

Barnets ålder vid ankomsten till adoptivfamiljen är i sig inte det avgörande för hur barnet kommer att må, utan det är vad barnet har upplevt före adoptionen [36] och hur det senare hanteras av adoptivföräldrarna. Om det funnits viktiga vuxna eller kamrater i barnets liv är åldern däremot en viktig faktor för hur barnet upplever det att skiljas från dem.

Äldre barn kan berätta om sina minnen. De har ofta varit med om fler separationer och varit längre tid på institution. Ju äldre barnet är, desto mer har barnets personlighet och identitet utvecklats, och den tidigare livsmiljön har format barnets uttrycksätt, språk, förväntningar med mera. Dessutom kan äldre barn ha utsatts för bristande omsorg och vanvård under längre tid. Risken ökar också för att barnet har utsatts för övergrepp och skrämmande upplevelser.

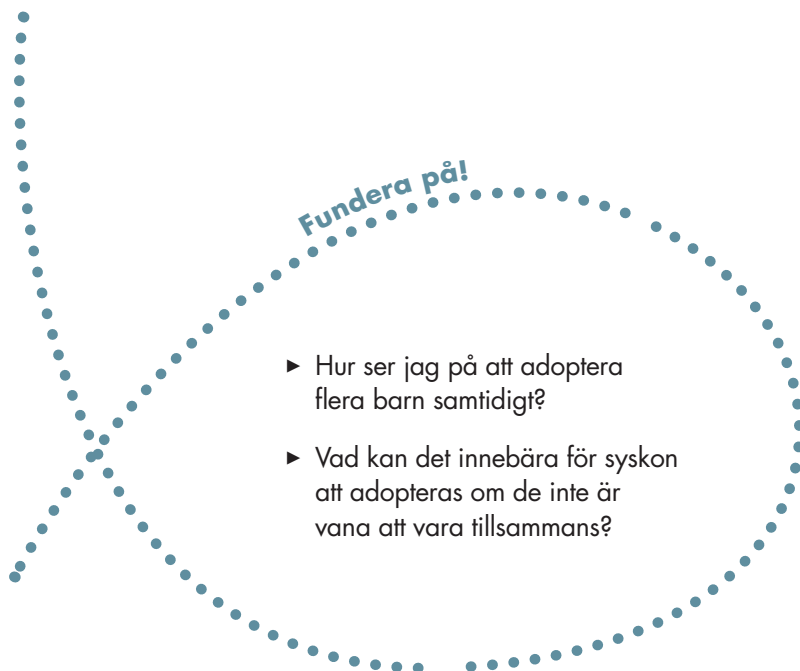
Barn som saknar föräldraomsorg utvecklas ofta ojämnt. De kan ha utvecklat överlevnadsförmågor som får dem att verka mer mogna än sin ålder. Samtidigt har de haft sämre förutsättningar att lära känna sin kropp och sina känslor samt att öva motorik, samspel och språk. De har mycket att ta igen av sådant som bara en förälder kan ge och behöver få extra mycket tid med sina föräldrar för att vänja sig vid att vara någons barn [35]. De behöver föräldrar som kan se barnets olika förmågor och behov och flexibelt förhålla sig till att barnet snabbt kan skifta från ”stor” till ”liten”.

Syskongrupper

Syskon ska helst få möjlighet att växa upp tillsammans eftersom det kan ge trygghet och kontinuitet i barnens liv att få följas åt. Samtidigt ställer det stora krav på adoptivföräldrarna. När två eller fler syskon adopteras tillsammans är barnen oftast i olika åldrar, och det kan vara svårt att möta och tillgodose de olika barnens behov samtidigt. Alla barn behöver få egen uppmärksamhet och en egen relation till föräldrarna. Det är framför allt viktigt för barnen att deras individuella behov uppmärksammas och att föräldrarna förstår vad varje barn för sig behöver, såväl det yngre som det äldre barnet [37].

Det är inte alltid som adopterade biologiska syskon är vana att vara med varandra. De kan ha varit på olika avdelningar eller ha bott på olika institutioner. Om syskonen fått vara tillsammans är det vanligt att det äldsta syskonet tagit ansvar för yngre syskon. Då behöver adoptivföräldrarna med respekt och tålmod försöka vinna det äldsta syskonets förtroende så att barnet gradvis kan överlåta ansvaret till dem [38].

Barnets hälsotillstånd

Adopterade barn har överlevt en svår start i livet. De kan ha utsatts för påfrestningar under graviditeten om den biologiska mamman var sjuk, traumatiserad, undernärld eller hade missbruksproblem [39]. Det är också vanligt att barnen under sin första tid i livet inte fått tillräcklig näring, och de kan ha utsatts för stress och skadlig stimulans. Världen är en farlig plats för barn som saknar föräldraomsorg, och många adopterade barn har varit med om överväldigande upplevelser som kan lämna både fysiska och psykiska spår.

Sjukdomar och funktionsnedsättningar är vanligt

Det är vanligt i dag att barn som lämnas för adoption har sjukdomar och funktionsnedsättningar. Många kommer att behöva medicinsk behandling, habilitering eller extra stöd.

Några barn som lämnas för adoption har sjukdomar som kräver speciella och kostsamma behandlingar, som hiv, aids eller hepatit, och en del behöver kirurgiska behandlingar för missbildningar såsom läpp-, käk- eller gomspalt. Barnen har kanske lämnats för adoption därför att ingen kunde ta hand om dem och sörja för deras vård i ursprungslandet.

En del har funktionsnedsättningar som inte syns och som kan vara svåra att diagnostisera. Adopterade barn kan också uppvisa beteenden som liknar exempelvis adhd och autism. Men adoptionen är en stor omställning som i sig kan väcka starka känslor och ge liknande symtom. Det finns ett flertal sjukdomar och diagnoser som kan vara aktuella, här anges endast ett fåtal.

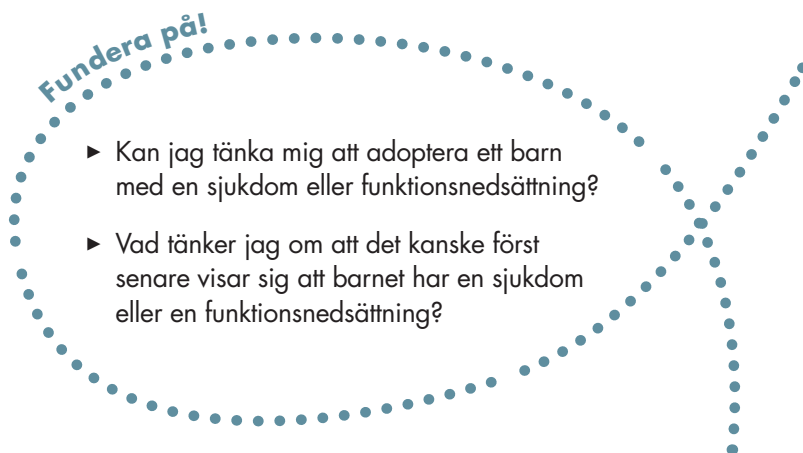
Medicinska rapporter får tolkas med försiktighet

När man läser medicinsk information bör man hålla i minnet att det är svårt att se och diagnostisera sjukdomar hos små barn. Barnets hälsotillstånd kan vara både bättre och sämre än vad som framgår av läkarrapporten. Rapporten måste också förstås utifrån de förutsättningar som gäller i ursprungslandet. Ibland kan rapporten ha sammanställts flera månader innan den sänds till adoptionsorganisationen, vilket innebär att vissa uppgifter inte längre stämmer.

Erfarenheter av vård och omsorg

Det finns kulturella variationer i synen på diagnoser, så barnets sjukdom eller funktionsnedsättning kan ha påverkat omsorgen. En del har skrämmande erfarenheter av läkarundersökningar, behandlingar och ingrepp. Barnets upplevelse av tidigare möten med hälsovården påverkar förutsättningarna för kommande behandlingar och tilliten till omvärlden [40].

Erfarenhet visar att de flesta barn återhämtar sig och utvecklas då de får omsorg och stöd. Men det är omöjligt att på förhand veta hur mycket och på vilket sätt [41].

Släktingadoption

Några av de barn som adopteras till Sverige varje år är så kallade släktingbarn som adopteras till familjer som är bosatta här. En släktingadoption kan bero på att barnets föräldrar har avlidit eller att slakten har bedömt att barnets situation är bristfällig, men det kan också gälla att barnet ska överlämnas till en släkting som är barnlös [42].

Genomförs ofta utan adoptionsorganisationer

Många av de adoptioner som gäller släktingbarn är så kallade enskilda adoptioner, vilket innebär att det inte är en adoptionsorganisation i Sverige som förmedlat adoptionen. I vissa fall kan adoptionsorganisationer förmedla sådana adoptioner om släktingbarnet finns i ett land där någon av organisationerna har auktorisation för att arbeta.

Vid en enskild adoption måste man alltså oftast själv göra adoptionen utan hjälp av en adoptionsorganisation. Adoptionsprocessen kan då också ta lång tid eftersom det är många myndigheter, både i Sverige och i ursprungslandet, som ska fatta beslut om adoptionen och barnets möjlighet att resa in i Sverige. För att förväntningarna ska vara realistiska kan det vara viktigt att göra detta klart för både barnet och den biologiska familjen eller de personer som barnet lever med i hemlandet.

Förändringarna är stora även för släktingbarn

När man adopterar ett släktingbarn är det viktigt att fundera över skillnader och likheter i synen på adoption i ursprungslandet och i Sverige.

Adoption är en stor förändring även om barn och adoptivföräldrar redan före adoptionen tillhörde samma släkt. Det är viktigt att fundera på hur ett barn som länge levt med sina föräldrar eller släktingar känner inför att lämna dem och sin invanda miljö och komma till en ny familj i ett annat land.

Även om barnet och föräldrarna känner varandra väl före adoptionen behöver barnet förberedas på de förändringar det innebär att flytta till ett annat land, med en annan kultur och ett annat språk. Om adoptivföräldrarna har begränsade kunskaper i svenska är det angeläget för barnets språkutveckling att ha en nära kontakt med svensktalande personer. Som adoptivförälder behöver man också fundera på hur kontakter med till exempel barnhälsovård, skola och andra myndigheter kan hållas.

I vissa fall har barnet aldrig träffat adoptivföräldrarna tidigare eller ens besökt Sverige. Adoptivföräldrarna bör ha en positiv inställning till att barnet fortsätter att ha kontakt med slakten och stödja barnet i detta. Det är givetvis mycket viktigt att vara lyhörd för i vilken mån barnet vill ha en sådan kontakt.

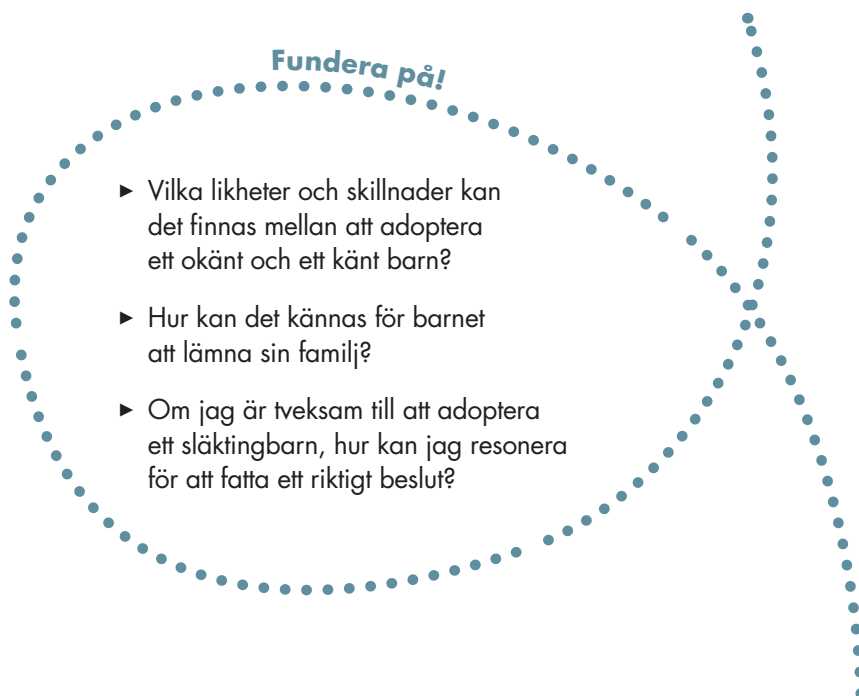
Tankar om att adoptera släktingbarn

När barnet redan känner adoptivfamiljen kan omställningen till en ny familj bli mindre än vid andra internationella adoptioner. Barnet har kanske vant sig vid en bredare familjetillhörighet. Det kan också behålla sitt sociala nätverk i slakten och i sitt ursprungsland, vilket kan gynna barnets identitetskänsla. Men detta skulle också kunna medföra svårigheter om barnet skulle längta tillbaka.

Adoptionen kan ibland vara en följd av ett påtvingat ansvar från slakten och inte en genuin önskan från adoptivföräldrarnas sida att få adoptera barnet, vilket kan få negativa konsekvenser för barnet. Situationen kan också bli komplicerad om de som tagit hand om barnet före adoptionen lever under ekonomiskt svåra förhållanden så att adoptivföräldrar känner ett ansvar för att stödja dem ekonomiskt. Det får aldrig förekomma någon betalning för adoptionen.

Barnet kan uppleva att det har övergivit sin första familj, vilket adoptivföräldrarna måste ha förståelse för och hjälpa barnet att hantera. Det är också tänkbart att barnet inte ville lämna sin biologiska familj, men

upplevde att det fanns förväntningar och påtryckningar från den biologiska familjen eller från adoptivföräldrarna i Sverige att acceptera adoptionen.

Feriebarn och nationella adoptioner

Att adoptera feriebarn

Det händer att barn från andra länder vistas hos svenska familjer som feriebarn. Barnen är ofta placerade på en institution i hemlandet där det också finns personer som har den formella vårdsnaden. Dessa personer har gett sitt tillstånd till att barnet lämnar landet för en feriehemsvistelse och det är viktigt att fullfölja det man avtalat om barnets hemresa.

En del feriefamiljer vill ta hand om barnet permanent och önskar därför adoptera barnet. Familjen ska då ansöka hos kommunen om ett medgivande, och myndigheterna i barnets hemland ska utreda om barnet är tillgängligt för adoption. En eventuell adoption kan ske genom en adoptionsorganisation eller som en enskild adoption om MIA godkänner adoptionsförfarandet.

Adoption av barn födda i Sverige

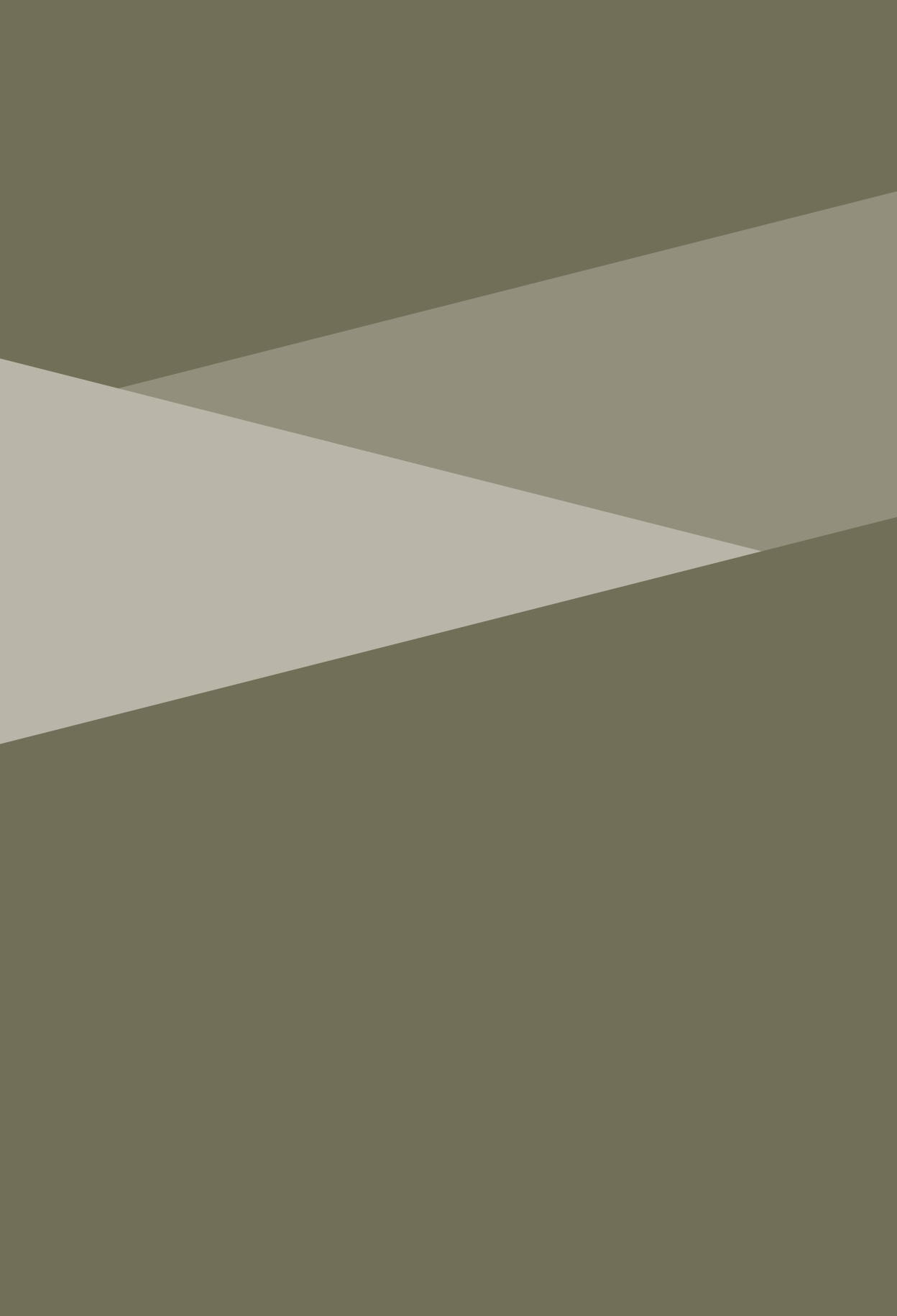
Nationella adoptioner var förr vanliga i Sverige. Under den senaste tioårsperioden har mellan 20 och 30 barn i åldern 0–1 år varje år fått en ny familj genom nationell adoption. När ett barn behöver en adoptivfamilj söker kommunens handläggare i samråd med de biologiska föräldrarna efter en lämplig familj, vanligen bland dem som redan är utredda för en internationell adoption. Under tiden bor barnet i allmänhet i ett jourhem.

Moderns samtycke ska ha lämnats sedan hon har återhämtat sig tillräckligt efter nedkomsten, enligt 4 kap. 5a § FB. Den tiden bör inte understiga sex veckor efter förlossningen. Därefter tar det vanligen några månader innan beslutet om adoption fattas i tingsrätten. Fram tills beslutet har vunnit laga kraft kan vårdnadshavarna återkalla samtycket.

När det gäller svenska adoptioner är det vanligt att adoptivföräldrarna och de biologiska föräldrarna får information om varandra. I regel försöker man få till stånd ett personligt möte mellan dem som lämnar barnet och de föräldrar som tar emot det. Socialnämnden ska även i dessa ärenden tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om adoption har avgjorts.

Fundera på!

- ▶ Hur skulle jag göra för att stimulera kontakten mellan mitt barn och de biologiska föräldrarna?
- ▶ Vilken betydelse kan kontakten med biologiska föräldrar ha för barnet?

Att bilda familj

Att bli adoptivförälder

Att bli förälder innebär att gå in i ett nytt skede i livet, och att bli adoptivförälder innebär att bli förälder till ett barn som redan har vanor, talar ett annat språk och reagerar utifrån erfarenheter som man som adoptivförälder inte känner till utan bara kan ana. Nyblivna biologiska föräldrar lär sig från början tillsammans med barnet, men vid en adoption är båda okända för varandra. Barnets behov innebär att man får göra nya prioriteringar. Det kan ta tid att förstå sig själv i allt det nya [43]. Situationen kräver försiktighet, lyhördhet och framför allt tid för att lära känna sitt barn. Och barnet behöver tid att lära känna föräldern, dennes reaktioner och sätt att uttrycka känslor och varför.

Att bli adoptivförälder till ett äldre barn är en utmaning. Barnet har anpassat sig och utvecklats i sin tidigare livsmiljö och använder alla sina förmågor och tidigare erfarenheter för att orientera sig i världen. Som förälder kan man sörja att man inte fått komma in tidigare i barnets liv, och bli frustrerad över att man kanske blir provocerad eller avvisad.

Barn som har fått otillräcklig omsorg kan uppfattas som att de inte behöver sina adoptivföräldrar och det kan vara svårt att trösta och lugna dem. Det kan väcka negativa känslor hos föräldern som bottnar i hans eller hennes förtvivlan och vanmakt över att inte nå barnet. I dessa situationer är det lätt att tappa tilltron till sin föräldraförmåga, och då är det viktigt att be om hjälp och stöd [25].

Föräldrarna har valt, inte barnet

Föräldrarna har drömmar och förväntningar på att få möta sitt barn, oftast efter lång väntan, men barnet har inte valt och inte väntat på samma vis. Ett barn som adopteras skiljs från allt det välkända, och adoptivföräldern hämtar barnet från dess hem. Detta hem kan ha brister, men det är ändå den miljö som barnet känner till. Barnet kan sakna sina biologiska föräldrar, syskon och andra barn, och flytten till Sverige med okända föräldrar är ytterligare en påfrestning.

När barnet kommer ”hem” till Sverige måste det först bearbeta upplevelserna av separationen från den tidigare vardagen. Först därefter kan barnet gå in i den nya relationen till föräldern eller föräldrarna [26].

Relationen till de egna föräldrarna

De mest betydelsefulla tidiga förebilder som blivande föräldrar har är de egna föräldrarna, eller de som var ens familj när man växte upp. Minnen från barndomen kan väckas i samband med föräldraskapet, eller bli starkare än tidigare. Erfarenheter från den egna barndomen kan behöva bearbetas för att man ska kunna reflektera över sin relation till sina föräldrar och sin egen barndom, och fundera på dem i förhållande till sitt eget föräldraskap.

De egna föräldrarna får en ny betydelse när man själv blir förälder. De ska få barnbarn och det kan uppkomma frågor om hur nära man vill ha dem. Kan de ge hjälp och stöd, och i så fall hur? Kommer de att orka, och har de tid? Kan det vara så att man i vissa avseenden vill hålla dem på avstånd? [44].

Ofrivillig barnlöshet

De flesta adoptivföräldrar har erfarenhet av ofrivillig barnlöshet. Även om detta är en gemensam erfarenhet kan den ha skiftande innehåll och upplevas olika. Några kan ha många års försök bakom sig, med assisterad befruktning för att bli gravida. För andra kan det röra sig om betydligt kortare tid, med få eller inga behandlingsförsök. En del har alltid vetat att de inte skulle kunna föda barn och har därför inte försökt.

Barnlöshet kan bero på medicinsk infertilitet men det kan också vara så att man väljer att inte bli gravid. En del har en ärftlig sjukdom som man inte vill föra vidare till ett barn. Andra vill inte gå igenom fler försök med assisterad befruktning. Barnlöshet kan också bero på att man inte funnit någon att få barn med.

Det kan upplevas som en förlust att som kvinna vilja men inte kunna bli gravid och föda ett barn, eller att som man inte kunna bli biologisk pappa. Det handlar om att inte kunna uppleva och fullfölja en graviditet, att inte få det barn man ville föda eller bli biologisk förälder till. Dessa förluster

är sammanvävda men kan också vara olika och relaterade till kvinnans respektive mannens del i fortplantningsprocessen [45].

Den som inte kan få ett barn, genom att antingen bli gravid eller göra någon gravid, kan söka efter alternativa sätt att bilda familj. Man kan också välja att leva utan barn. I valsituationerna ställs många frågor på sin spets om varför man vill ha barn. Det är värdefullt att ge sig själv tid att fundera och känna efter.

Sekundär barnlöshet

Den som är sekundärt barnlös har redan barn, men har svårigheter att föda ett syskon. Man kan ha fött ett barn tidigare men få problem då man vill ge barnet ett syskon.

Att ha ett barn och förgäves försöka få ett syskon kan innebära en stark längtan efter att få vara med om graviditeten, förlossningen och spädbarnstiden igen. Barnet kanske har kamrater som får syskon och det önskar sig ett eget litet syskon.

Några har kanske fått barn var för sig med en tidigare partner, men kan inte få barn tillsammans. Ytterligare någon annan kan ha barn i en tidigare relation, men lever nu ensam och vill få ett barn till utan att ha en partner.

Känslomässigt redo för adoption?

Om man vill adoptera och har erfarenhet av ofrivillig barnlöshet är det viktigt att känslorna kring att inte kunna få ett biologiskt barn har bearbetats till en insikt som man kan leva med och som inte stör adoptivföräldraskapet.

Man kan känna sig osäker på om erfarenheterna från barnlösheten lever kvar, och i så fall hur. Då kan det vara klokt att kontakta en kurator eller psykolog för att bearbeta känslor. Man kan också söka hjälp hos familjerådgivningen eller på en fertilitetsmottagning, om man tidigare haft kontakt med en sådan.

Oavsett om man är ofrivilligt barnlös eller inte, så kan beslutet att adoptera innebära oro och osäkerhet. För många är det en hjälp att prata med andra och dela sina upplevelser av väntan. Förutom sina närstående kan man även kontakta den utredare som gör medgivandeutredningen för att diskutera olika frågor. Man kan också vända sig till den adoptionsorganisation man valt, eller söka kontakt med andra i samma situation.

Fundera på!

- ▶ Kan jag tänka mig ett liv utan barn?
- ▶ Vad händer om adoptionen inte blir av?
- ▶ Vill jag och min partner ha barn lika mycket eller längtar någon av oss mer än den andra?

Barnlösheten och relationerna

Allt går inte att planera

I vårt samhälle är preventivmedel en självklar metod för att förhindra graviditet. Men det kan skapa en illusion av att barnafödande kan planeras och att vi själva avgör om och när vi vill ha barn. Därför kan det upplevas som en chock att inte bli med barn när man så önskar. En del upplever det som att kroppen sviker, att man blir lurad eller att man förlorar kontrollen över sitt liv.

Att känna skuld

En del ofrivilligt barnlösa får känslor av skuld och kanske börjar fundera på om de själva har påverkat fertiliteten negativt. Man kan ha skuldkänslor gentemot sin partner för att hon eller han inte får uppleva en graviditet och förlossning, eller gentemot sina föräldrar för att de inte får ett barnbarn [46].

Eftersom upplevelsen av ofrivillig barnlöshet är individuell kan man i perioder känna sig ensam också i en relation. Olika personer kan ha olika strategier för att hantera barnlösheten. Inte sällan kan man se att en part går in i sin sorg och längtan efter barn, medan den andre är mer upptagen av partnerns känslor och tar på sig rollen som tröstare. Följden kan då bli att den tröstande undviker att prata om sin egen längtan efter barn, vilket kan missförstås och tolkas som ointresse [47].

*Vi har kommit varandra nära, och det har vi nytta av.
Björn och jag har sett varandra i förtvivlans ögonblick.
Andra par får aldrig chansen att uttala: vi vill bilda familj.
Det bara blir. Men vi har sett varandras längtan. Det
är en hård erfarenhet. Men den har lärt oss mycket.*

UR LÄNGTANSBARNEN AV KERSTIN WEIGL

Samlevnadsproblem

Många ofrivilligt barnlösa vittnar om att det sexuella samlivet kan bli ansträngt när man genomgår en utredning och behandling. Det kan kännas som att man blir en produktionsenhet mer än ett älskande par. Barnlösheten kan också få andra följder i förhållandet till den egna partnern [48]. Ibland kan påfrestningarna synliggöra samlevnadsproblem och öka risken för separation. Om relationen låser sig kan man söka professionell hjälp för att hitta lösningar. Kommunen kan erbjuda familjerådgivning. Men relationen kan också bli djupare och starkare av de svårigheter som man går igenom tillsammans.

Omgivningen förstår inte

Det kan också vara svårt att förhålla sig till omgivningen. Många känner att de själva är helt upptagna av sin barnlöshet och att andra inte förstår dem. Det kan kännas som att andra inte tar tillräcklig hänsyn till deras situation eller att förväntningarna blir större och frågorna fler om man berättar om planerade behandlingar. Det kan vara en svår balans mellan behovet av att prata av sig för att få stöd, och behovet av att värna om sin integritet. De närmsta kan dessutom reagera och uttrycka sig på sätt som uppfattas sårande. Det kan vara ansträngande att förhålla sig till deras känsloreaktioner samtidigt som man ska orka med sina egna förhoppningar och besvikelser.

Fundera på!

- ▶ Om du har erfarenhet av barnlöshet, hur har omgivningen bemött det?
- ▶ Hur har du hanterat detta?

Att välja att leva utan barn

En del bestämmer sig för att gå vidare i livet utan barn. Bortom sorgen över att man inte kan få barn eller insikten om detta kan det rymmas annat som ger livet tillräckligt innehåll.

I dag är det mer accepterat än tidigare att välja bort eget föräldraskap – den vuxna identiteten behöver inte vara kopplad till att man biologiskt blir mamma eller pappa [49].

En del människor gör redan i sin ungdom ett aktivt val att inte önska egna barn, men vissa väntar så länge att det blir biologiskt för sent [50].

Valet kan dessutom påverkas av att det i dag finns olika sätt att bilda familj, och kärnfamiljen är inte lika starkt normbildande längre. Man kan få möjlighet att vara en viktig och kompletterande föräldraperson till andras barn, till sin partners barn, sina syskons eller vänners barn. Det kan kännas fullt tillräckligt att få betyda mycket för ett barn och vara en av de trygga och kärleksfulla vuxna som finns där genom livet.

Det kan också vara så att man gärna vill ha barn, men att man inte vill bli förälder till ett barn som fötts av andra föräldrar, eller att man har specifika krav på hur barnet ska vara. Troligen är inte adoption ett bra val i dessa fall, oavsett hur stark längtan efter barn är.

Att välja att adoptera

Ett helhjärtat beslut

De flesta börjar sin väg mot föräldraskap med en dröm om ett friskt spädbarn. När man beslutar sig för att adoptera får man för det mesta ta farväl av drömmen om spädbarnet och ändra sina förväntningar till att ha beredskap för att ta emot det barn som man faktiskt kan få adoptera. För en del känns valen självklara medan det för andra kan vara en process som är förenad med ångest, kompromissande, ambivalens, avund och sorg [51].

Det är viktigt att ett beslut om att adoptera är väl genomtänkt. Att adoptera är att välja att ta emot ett barn som redan finns, som har en historia och som blivit lämnat av sina biologiska föräldrar. Ett beslut om att adoptera är definitivt och rör både dig, barnet och andra i er familj för alltid. Barnet har rätt att få komma till en familj som verkligen har tänkt igenom sitt beslut.

Att få barn är för de flesta en av de mest känslomässigt laddade händelserna i livet. När man ska bli adoptivförälder måste man ta ett mycket medvetet beslut, visserligen steg för steg, men till slut kommer den slutgiltiga tidpunkten då ansökningshandlingarna ska sändas till ursprungslandet.

Ett väl genomtänkt adoptionsbeslut gör det lättare att hantera eventuella framtida svårigheter och ökar möjligheterna till att adoptionen blir början på en god relation. Vad som än händer måste föräldern kunna stå för sitt beslut inför sig själv och barnet. Ett framtida barn kan senare vilja veta hur föräldrarna tänkte då de adopterade. Därför bör man ha tid och utrymme för funderingar och känslor, både enskilt och tillsammans med sin partner eller goda vänner. Många har existentiella frågor om föräldraskapets livslånga ansvar för en annan människa, och om vad det innebär att för alltid vara någons förälder.

Ett barn med en egen historia

Vad innebär det att adoptera ett barn som redan finns? När man får ett barn på biologisk väg föds det in i familjen. Föräldrarna och barnet är delaktiga i varandras liv från början.

När ett barn adopteras har barnet redan varit med om mycket, och det bär med sig livserfarenheter som de blivande adoptivföräldrarna inte känner till. Därför behöver adoptivföräldrar vilja och orka öppna sin famn för både barnet och dess livshistoria. Detta är särskilt viktigt när barnet är lite äldre och tydligt minns sina erfarenheter från tiden före adoptionen.

Barnets biologiska föräldrar och kultur

Barnets biologiska föräldrar kommer alltid att finnas i adoptivfamiljens liv, oavsett om de är kända eller okända, levande eller döda, eftersom barnet har sina biologiska föräldrars arvsanlag. Detta arv kommer kanske på sikt att visa sig i barnets utseende och i talanger, svagheter, anlag för sjukdomar och annat.

Det faktum att barnet kommer någon annanstans ifrån kommer också att påverka familjen på olika sätt. Barnet för med sig ett kulturellt sammanhang in i adoptivfamiljen, och ofta finns en länk till den institution eller det familjehem där barnet bott. Genom barnet kan adoptivfamiljen få en särskild relation till ett annat land, en fördjupad kunskap om en annan kultur och tillgång till ytterligare en social värld. Familjen kan hjälpa barnet att förvalta sina minnen från tiden före adoptionen, så att också denna period av livet kan bekräftas som del av den egna livsberättelsen.

Fundera på!

Föreställ dig att du tar emot ett barn som är 5 år, och som varit med om separationer. Barnet har redan en historia, minnen, språk, känslor och personer som det knutit an till.

- ▶ Vilka tankar och känslor får du?
- ▶ Vad tror du att en femåring som blir adopterad kan förstå av vad som händer?

Nätverket

Släkt och vänner fyller ett behov hos de allra flesta. Det är skönt att ha någon att få vara förtrolig med, någon som lyssnar och förstår, någon som man kan berätta för om sitt barns framsteg, om roliga händelser och om problem. Man behöver ibland också släppa ut ilska och förtvivlan hos någon. För barnet är det även en tillgång att ha flera goda relationer till andra vuxna i sin vardag, inte bara till föräldrarna.

Att vara två föräldrar som lever ihop kan upplevas som tryggt; man har varandra som stöd och någon att dela sin lycka och sin oro med. För ensamstående föräldrar som adopterar kan det därför vara extra betydelsefullt med släktingar och vänner.

Mottagandet från familjens närstående påverkar barnets trygghet under uppväxten. Barnet behöver bli välkomnat och omhuldat av släkt och vänner. Det är också viktigt för barnet att dess föräldrar är accepterade och har stöd i sitt föräldraskap från omgivningen.

Ju tidigare i adoptionsprocessen som släkt och vänner involveras, desto större är möjligheten att de känner sig delaktiga. De kan också behöva få fundera kring adoptionen.

Förutom det närmaste nätverket har människor i dag många andra sociala sammanhang som påverkar familjelivet. Det kan vara arbetsplatsen, sociala medier eller en förening som man är engagerad i. När man får barn blir även förskolan och skolan viktiga som sociala mötesplatser.

Många adoptivföräldrar har stort stöd av andra adoptivföräldrar både under adoptionsprocessen och efter det att barnet kommit. Det kan vara värdefullt att få dela tankar och känslor med andra som har liknande erfarenheter. En del frågor som adoptivfamiljer stöter på kan vara så specifika att de har större nytta av råd från andra adoptivföräldrar än från föräldrar med biologiska barn.

Det finns föreningar för adoptivfamiljer och många möjligheter att komma i kontakt med andra adoptivfamiljer via sociala medier.

I en del kommuner har öppna förskolan särskilda öppettider för adoptivfamiljer.

Fundera på!

- ▶ Vilka frågor behöver jag diskutera med mina närstående för att kunna välja att adoptera?
- ▶ Vilken förberedelse kan vara bra för mina närstående att få om jag ska adoptera?

Fundera på!

Fundera utifrån några olika påståenden.

- ▶ Alla försök att få barn på andra sätt får vila då man satt igång en adoptionsprocess.
- ▶ Mitt nätverk av familj och vänner kommer hjälpa mig att ta hand om mitt barn.
- ▶ Man vet inte hur barnets liv kommer att utvecklas och vilka utmaningar man kommer att möta som adoptivförälder.
- ▶ Valet att adoptera är en process där paret inte alltid håller jämn takt och inte längtar lika mycket efter barn.
- ▶ Att adoptera är att bilda familj på ett sätt som ställer andra krav än att bilda familj på biologisk väg.
- ▶ Som adoptivförälder måste man vara extra duktig.

Att möta barnet

Att vänta och förbereda sig

En adoptionsprocess innebär perioder av ovisshet och väntan. Det gäller väntan på att få börja föräldrautbildningen, väntan på att få starta medgivandeutredningen, väntan på beslut om medgivande för att få skicka sin ansökan till utlandet, väntan på att få information om barnet och väntan på besked om att man får resa för att hämta det. Många har dessutom redan genomgått långa perioder av väntan i samband med behandlingar med assisterad befruktning innan de påbörjade adoptionsprocessen.

Vissa moment i processen vet man ungefär hur lång tid de tar medan andra är omöjliga att förutsäga. Det kan vara frustrerande att inte få klara besked om när olika saker ska hända, och många känner sig maktlösa och utsatta.

Många tvingas vänta längre tid än de två år som ett medgivande gäller. Om man fortfarande vill adoptera när medgivandet har upphört behövs en ny ansökan om medgivande. Man måste också informera socialnämnden om livssituationen ändras på ett sätt som kan påverka medgivandet. Det kan till exempel gälla om man blir arbetslös, får barn eller flyttar.

Väntan går in i en ny fas när man får information om det specifika barnet, ett barnbesked. Då kan det dröja mellan någon vecka och ett år innan man får resa till barnet.

Ibland ändras förutsättningarna

En adoptionsprocess kan bromsas eller stoppas ända fram tills adoptionsbeslutet har vunnit laga kraft. Till exempel kan någon av barnets föräldrar ångra sitt beslut att lämna barnet för adoption, en släkting vill kanske ta hand om barnet eller en familj i landet vill adoptera barnet. Ibland väcks

misstankar om att barnet lämnats för adoption på något sätt som strider mot landets lagstiftning och myndigheterna återupptar utredningen om barnets bakgrund. Det händer också att barns hälsotillstånd försämrats och att barn dör.

Adoptionsprocessen kan också påverkas av förändringar i ursprungslandet, som politiska beslut och oroligheter, epidemier eller katastrofer. Vidare kan lagändringar innebära ändrade krav på dem som vill adoptera.

Fundera på!

► Hur hanterar jag väntan och ovisshet?

EXEMPEL PÅ FÖRBEREDELSE

Under väntetiden kan man förbereda sig på olika sätt, till exempel genom att läsa så mycket som möjligt om adoptioner och barnets ursprungsland. Man kan också börja lära sig barnets språk.

Sätta sig in i barnets hälsotillstånd

Om barnet har sjukdomar eller funktionsnedsättningar kan man använda tiden till att informera sig om vad detta kan innebära och ta kontakt med sjukvård och habilitering. Inför avresan är det också bra att etablera en kontakt med barnhälsovården [52]. De som ska adoptera från ett land med krav på lång vistelsetid behöver också ordna mycket praktiskt inför bortavaran.

Lära sig om barnets ursprungsland

Genom att sätta sig in i den sociala situationen i ursprungslandet kan man lättare förstå information om barnets bakgrund och vilka livsvillkor som präglat barnets tillvaro. Denna kunskap har också betydelse för hur adoptivföräldrarna kan stödja barnet att förstå adoptionen. Mycket kan ändras i ursprungslandet, och läget kan vara ett annat när barnet blir äldre. Då är det bra om adoptivföräldrarna kan ge en bild av situationen i landet vid tiden för adoptionen.

Resa till landet som turist

Innan man åker för att möta barnet kan man resa till barnets ursprungsland som turist. Många tar även kontakt med andra familjer som redan varit i landet och adopterat.

Möta andra i samma situation

Att ha kontakt med andra som väntar på att adoptera kan vara ett enkelt sätt att hitta utrymme för att prata om sina egna tankar och samtidigt möta andras tankar och frågor.

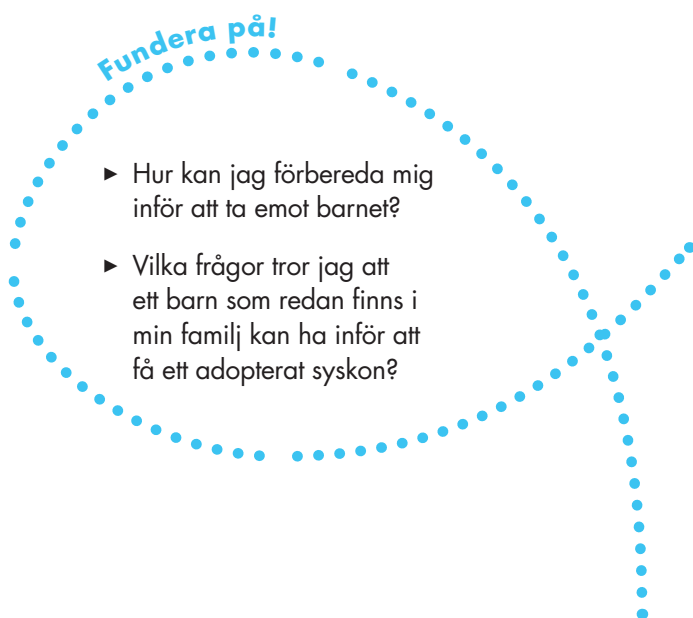
Att förbereda syskon och nätverk

Om det redan finns barn i den blivande adoptivfamiljen behöver de förberedas och vara delaktiga i att en ny familjemedlem ska komma. Föräldern behöver prata med barnet om var det väntade syskonet kommer ifrån och varför barnet inte växer upp med sin biologiska familj. Det faktum att det blivande syskonet har lämnats av sina ursprungliga föräldrar kan väcka många tankar och frågor hos barnet.

Både barn födda i familjen och adopterade barn kan vara avundsjuka på varandra. Barn som fötts i familjen kan känna avund för ett adopterat syskons historia och utseende samt den uppmärksamhet som följer med detta. Barn som adopterats kan i sin tur känna avund för att syskonet har legat i mammas mage och liknar föräldrarna till utseendet [53].

Även nätverket behöver som tidigare nämnts förberedas i takt med att de blivande adoptivföräldrarna lär sig mer om adopterades behov och så småningom vilket barn det är de ska ta emot. Nätverket behöver veta hur man vill ha det inför resan och hemkomsten, och många i nätverket kommer med frågor och välvilliga kommentarer om den nya familjebildningen.

Om någon anhörig ska följa med på resan kan det vara bra att diskutera vilka förväntningar som finns samt vilka roller och vilket ansvar som ska gälla.

Graviditet och adoption

En graviditet under väntan på att få adoptera kan komplicera situationen på flera sätt. I dag anses alla adopterade vara barn med särskilda behov och, det adopterade barnet behöver därför mycket stöd och tid, framför allt i början. Erfarenheter visar att adopterade barn bör vara yngst i familjen. Det innebär stora påfrestningar för båda barnen att vara nya i familjen samtidigt.

En graviditet innebär formella problem eftersom de förhållanden som låg till grund för medgivandet har ändrats. Flera ursprungslander accepterar heller inte sökande som är gravida eller föder barn i samband med adoption. Detta innebär att processen stoppas för ett barn som har fått en adoptivfamilj utsedd av ursprungslandet, och det kan betyda att det kan ta längre tid innan barnet får en familj.

Fundera på!

- ▶ Hur tänker jag om att vara gravid och adoptera samtidigt?
- ▶ Vad skulle det innebära för två barn att komma samtidigt till en familj?

Hur förbereds barnen?

Barn kan inte förstå vad adoption är men får så småningom veta att de ska få föräldrar och flytta till ett annat land. Detta kan väcka många olika känslor, ofta både hopp och rädsla. Vilken förberedelse barnen får kommer an på vilka resurser som finns i ursprungslandet att möta barnets reaktioner och vilken inställning man har till att förbereda barnet. I många fall får barnet ingen förberedelse alls.

De blivande föräldrarna ombeds ofta att skicka ett fotoalbum med bilder på sig själva, familjen, vännerna och hemmet. I en del länder arrangerar man möten mellan barnen och deras blivande föräldrar via webbkamera. Äldre barn som har varit med om många uppbrott och separationer kan behöva många samtal och uppmuntran för att gå med på att bli adopterade.

Att ta emot barnet

Hur det går till då man får ta emot barnet eller barnen är olika i olika länder. Ibland kan det variera även i ett och samma land. På en del ställen får man först träffa barnet flera gånger under en invänjningsperiod medan man på andra får ta emot barnet direkt efter första mötet. En del länders adoptionsprocesser kräver att man reser dit två eller tre gånger.

Förutsättningarna för det första mötet bestäms i stor utsträckning av myndigheterna eller samarbetskontakten i barnets ursprungsland. Det är därför viktigt att ta reda på hur proceduren går till så att man kan förbereda sig på vad som ska ske. I vissa fall kan det också vara möjligt att påverka genomförandet.

Det första mötet

Barn och adoptivföräldrar har mycket olika förutsättningar när de möts. Även med vissa förberedelser är det omöjligt för barnen att förstå vad som sker. De träffar främmande vuxna medan föräldrarna under en längre tid har sett fram emot att möta barnet som de börjat tänka på som sitt. I mötet är det viktigt att fokusera på barnet och dess behov trots att de egna känslorna kan vara starka.

Både barn och föräldrar befinner sig på bortaplan. Barnet har lämnat välbekanta omgivningar och människor, och har kanske upplevt ett avsked i en lång rad av separationer. Samtidigt är adoptivföräldrarna på resa i en miljö som ofta är främmande; de är påverkade av nya intryck och kanske tidsomställningen. Det första mötet kan också ske på den institution där barnet tagits omhand, och det kan väcka många känslor att se hur barnen har det där.

Många föräldrar har länge sett fram emot detta möte, men barnet kommer inte att ha känt likadant. Ur barnets perspektiv innebär överlämnandet ett uppbrott, och det går inte att förutse hur barnet kommer att reagera.

Barnets upplevelser av mötet beror bland annat på personlighet, ålder, tidigare erfarenheter och eventuella förberedelser. De flesta är nervösa och rädda även om de kanske inte visar det. Vanliga reaktioner är skrik och gråt. En del är aktiva och alerta, andra apatiska och slutna i sig själva. En del adoptivbarn springer fram till sina nya föräldrar och kramar om dem, ofta för att de blivit tillsagda att göra så. Andra barn förhåller sig avvaktande, avvisande eller aggressiva [37]. En del föräldrar känner omedelbar samhörighet med barnet medan andra föräldrar får blandade känslor. Den första tanken kan vara: ”Hjälp, hur ska det här gå?” Det finns också adoptivföräldrar som beskriver att de kände besvikelse eller ilska, eller ingenting alls.

Fundera på!

- ▶ Hur föreställer jag mig det första mötet med barnet?
- ▶ Hur föreställer jag mig att barnet kommer att reagera?
- ▶ Vilka reaktioner hos barnet skulle vara svårast för mig att hantera?
- ▶ Vilka reaktioner och känslor hos mig själv skulle jag tycka var svårast att hantera?
- ▶ Vilka reaktioner hos min partner skulle vara svårast att se?
- ▶ Ibland är barnets biologiska mamma, andra släktingar eller familjehemsföräldrar närvarande. Vilka tankar väcker det?

Vistelsetiden

Vistelsetiden i landet kan vara i några veckor till många månader. För barnet är det en fördel att hinna vänja sig vid de nya föräldrarna före avresan till det nya landet. Under tiden får adoptivföräldrarna inblick i och egna upplevelser av landet. Dessa minnen av att ha varit tillsammans i barnets födelseland blir sedan en del av den gemensamma familjeberättelsen.

Under vistelsetiden följer myndigheterna hur barn och föräldrar anpassar sig till varandra. Vanligtvis är det en socialarbetare eller psykolog som träffar familjen och observerar hur samspelet utvecklas. Denna uppföljning ligger sedan till grund för adoptionsbeslutet.

Det är viktigt att ta reda på hur man som adoptivfamilj kan uppfattas av allmänheten i landet. I flera länder ifrågasätts internationella adoptioner eller sammanblandas med barnhandel, och då är det extra viktigt att anpassa sig för att inte väcka negativ uppmärksamhet och utsätta sig för säkerhetsrisker. På plats är det viktigt att hålla sig informerad om säkerhetsläget i landet.

FÖRÄLDRAR BERÄTTAR OM DET FÖRSTA MÖTET

Berättelserna är fiktiva men baserade på information från adoptionsorganisationerna och MIA.

När vi blev utvalda som föräldrar till vår dotter blev vi ombudda att skicka ett fotoalbum med bilder på oss tre i familjen, en kort film och en liten present för att hjälpa personalen att förbereda henne. Institutionen använde chatt så vi fick faktiskt prata med dem ett par gånger och även se henne leka på golvet en liten kort stund. Det var korta stunder, men det kändes som att hon kanske var nyfiken på oss också.

Det första riktiga mötet var på pensionatet där vi bodde under vistelsen i landet. De som var där vid mötet var vi, en representant för organisationen och hennes familjehemsföräldrar. Vår dotter var under tre år så hon fick inte följa med oss hem från det första mötet, utan vi fick åka hem utan henne och komma tillbaka nästa dag. Några dagar senare fick vi en fråga om att besöka familjehemmet där hon hade bott tidigare, vilket kändes viktigt för oss. Det var rörande att se var hur organisationen behandlade vår son som vi har sedan tidigare. De var måna om att ge honom utrymme att hälsa på sin syster först av alla och de ville att han skulle finnas med hela tiden när vi hon var med oss.

Det var så oväntat kort och måste ha upplevts ännu kortare för honom, som inte alls hade samma förutsättningar att förbereda sig på den snabba förändringen. Vi fick väldigt lite utrymme för information och frågor och att bekanta oss med varandra innan han skulle följa med oss till hotellet. Det första mötet var på institutionen där han hade bott några veckor. Han landade mer eller mindre i knät tillsammans med de papper som fanns. Visst fanns det lite tid att ställa frågor, men inte så många som vi hade föreberett oss för. De visste inte heller så mycket om hans bakgrund och vad han tyckte om. Efter det förväntades han bara följa med oss.

Vi, jag och min dotter, träffades första gången på organisationens kontor. Vi fick tid att bekanta oss under ett par dagar, hela tiden under överseende av personalen. Tanken var att de skulle avgöra när hon var redo att följa med mig till hotellet, det skulle antagligen inte ta mer än fem dagar. Det var såklart en press att från dag till dag inte veta om de skulle så att säga godkänna mig eller inte, men det var så spelreglerna var. Min dotter var väldigt blyg den första dagen, men på den tredje dagen tyckte de att allt fungerade så bra som man nu kunde förvänta sig. Jag har hört om barn och föräldrar som fått umgås allt ifrån bara några timmar till fyra–fem dagar innan de fått okej att åka hem tillsammans. Min dotter hade bott i ett familjehem en tid, så då fick vi tillsammans åka och träffa den familjen. Det var både skönt och svårt att se hennes sista hem innan vårt gemensamma hem i Sverige. Organisationen hade också kunnat ordna så att jag hade fått träffa hennes biologiska föräldrar om de hade varit i livet, men det var de tyvärr inte.

Vi fick veta redan innan att adoptionen skulle innebära två resor till landet. Den första skulle vara en vecka, syftet var att få reda på om det kunde finnas några tveksamheter. När vi kom dit den gången fick vi och vår blivande son träffas på institutionen. Vi fick göra små utflykter och umgås, men för hans skull var det ingen som berättade då att vi var tilltänkta som adoptivföräldrar. Det var svårt, men viktigt eftersom saker skulle kunna komma att ändras.

Det kändes svårt att resa ifrån honom, trots att vi antog att vi snart skulle vara tillbaka. Vi skickade direkt ett brev om att vi gärna ville gå vidare med honom om organisationen ansåg att det var det bästa för honom. När den juridiska processen började där borta skickade vi brev och fick två tillfällen att kontakta dem och se honom med webbkamera.

När vi kom tillbaka för att hämta honom var känslan en helt ny, han bodde visserligen kvar på institutionen, men vi fick mycket lösare tyglar och mer utrymme att umgås. Själva beslutet togs efter en vecka. Det var sagt att vi skulle stanna ett par dagar efter det, och det kändes rätt. Då fick vi mer tid att umgås med honom utan stressen att inte veta om han verkligen skulle få följa med hem.

För oss var det första mötet hemma i familjehemmet där hon var placerad. Det var sagt att vi skulle träffa henne en gång i veckan till dess att domen vunnit laga kraft. Tanken var att träffarna skulle ske utan familjehemsmamman, men det var svårt eftersom hon tydde sig mycket till henne. Hon protesterade mot att vi kom för nära, antagligen för att hon någonstans befarade att hon återigen skulle bli bortrövad från den tryggaste miljön hon kände. Det tog tre veckor från att vi kom dit till dess att allt var klart, men vår dotter avvisade oss fortfarande.

Själva överlämnandet skedde på organisationens kontor. Jag minns det som kaotiskt. Vår dotter som var fyra protesterade högt och familjehemsmamman var upprörd och ledsen, samtidigt var det mycket administration som behövde lösas där och då.

Det första mötet var kort men pampigt. Vi blev inbjudna till en slags adoptionsceremoni på hotellet bredvid det hotell där vi och andra blivande adoptivföräldrar bodde. Vi var alltså flera barn och föräldrar som skulle mötas samtidigt. Det var tur att vi hade fått förbereda oss på att det var så kort och att information kunde vara så knapphändig, för det stämde verkligen. Det lilla vi vet om tiden före han mötte oss är att han hade hittats och att han hade bott på institutionen tre dygn. Vi funderar mycket på hur han upplevde allt. Det fanns egentligen ingen vuxen där som kände vår son eller visste så mycket om honom och så skulle han lämnas till två fullkomliga främlingar. När allt var undertecknat fick vi i alla fall ta med honom till vårt hotellrum. Det var en omvälvande känsla, såklart, särskilt som allt gått så fort och vi hade så lite att hålla i. Han var inte arg eller utåtagerande som vissa barn kan bli. Han stängde snarare ute oss. Och trots att han var liten kändes det som att han sörjde någon som kanske funnits där bara ett kort tag tidigare.

Fundera på!

- Texterna ovan beskriver olika exempel på möten. Vad får du för tankar och känslor kring dessa?

Att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen

Adoptionen innebär en stor omställning för barnet med en separation från allt som barnet känner till och har vant sig vid. Samtidigt behöver barnet möta sin nya familj, och barn som tidigare inte tagits omhand i en familj behöver vänja sig vid familjeliv. Krocken mellan förlust och nyorientering kan utlösa krisreaktioner. Barnet behöver därför adoptivföräldrar som kan acceptera, förstå och stödja barnets reaktioner.

För att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen är det viktigt att man försöker göra sig en bild av hur saker och ting fungerar i ursprungslandet. Hur har barnet bott, ätit, sovit och lekt? Vilken syn på barn har de vuxna som tidigare tog hand om barnet?

I vissa fall lämnas barnet över av sin familjehemsmamma eller personal som tagit hand om barnet på institutionen, och då finns en möjlighet att få veta litet om barnets vanor. Kanske kan man få veta vad barnet äter, hur barnet somnar, vad barnet tycker om och inte tycker om. Sådan information gör det möjligt att till en början anpassa tillvaron, för barnet kan lättare ta till sig det nya om inte allt förändras på en gång. Information om barnets vardag före adoptionen ger också föräldrarna bättre möjligheter att förstå sitt barn.

Det kan även vara värdefullt om barnet kan få med sig föremål från sin tidigare miljö till det nya hemmet. Sådana saker kan vara obetydliga för adoptivföräldrarna, men för barnet kan skatterna vara ovärderliga som länkar till det egna ursprunget. Föremålen kan ändra betydelse under uppväxten, och det är bra att spara nappflaskan, tröjan eller bilderna för att kunna använda dem som delar i framtida berättelser.

Överlämnandet av barnet är också ett viktigt tillfälle då man kan försöka få mer information om barnets bakgrund. Den skriftliga information som lämnas om barnets ursprung är många gånger knapphändig och ibland inte heller korrekt. Det är bra att dokumentera så mycket som möjligt från mötet eftersom det kan vara barnets sista träff med de biologiska föräld-

Fundera på!

- Vad tänker jag om att adoptionen ur barnets perspektiv är ett uppbrott och kan vara en stor sorg?

rarna eller andra viktiga personer från ursprungslandet. All information kan längre fram vara viktig för att barnet ska kunna få veta mer om sin bakgrund. Men det kan vara viktigt att veta att det i en del länder finns en uppfattning om att det blir bäst för alla parter att inte veta så mycket.

Språkbytet

Internationellt adopterade barn byter språk när deras första modersmål byts ut mot svenska. Vissa barn kommer från en språklig minoritet i sitt ursprungsland och har redan blivit exponerade för två språk. Då kan svenskan bli det tredje språket. Även om bytet sker tidigt i livet blir det ett avbrott i barnens språkutveckling. Adoptivbarn blir heller inte tvåspråkiga om det inte finns två språk i adoptivfamiljen. Ursprungsspråket kan bli andraspråk om det är någon av adoptivföräldrarnas modersmål.

Barnet har ett mer eller mindre utvecklat språk eller förstadier till språk med sig. Man kan säga att ju bättre språk eller förstadier till språk barnet har, desto bättre går språkbytet.

Barnet behöver ett nära samspel med minst en vuxen för att utveckla ett nytt språk, och därför behöver adopterade barn först och främst en god anknytning för att kunna utveckla sitt andra modersmål. Men viljan att kommunicera kan saknas om barnet inte tidigare fått tillräckligt gensvar, och då behöver man först väcka barnets lust att kommunicera.

Det är en stor omställning att byta språk. Barnets första språk är format för att passa i den miljö och kultur i vilken barnet befunnit sig och som helt byts ut när barnet adopteras. Barnet tilltalas med ett annat språk och gensvaret är inte detsamma som tidigare. Många barn är tysta under en period innan de börjar tala sitt nya modersmål.

Ett vanligt språkproblem bland adopterade barn är så kallat ytflyt. Det innebär att barnet kan prata så att det låter korrekt trots att barnet inte har någon djupare förståelse för vad som sägs. Barn med ytflyt har ofta problem med att förstå ord och sammanhang. De kan också ha svårt att uttrycka sig exakt och nyanserat. Detta beror vanligen på att barnet varit understimulerat. För att få en djupare förståelse för sitt nya modersmål behöver de utforska världen med alla sina sinnen, tillsammans med vuxna.

Bland de utlandsadopterade finns barn med språkförseningar. Detta kan vara en naturlig konsekvens av att barnet bytt språk, men det kan också finnas andra orsaker. Ett barn med svag språklig förmåga som dessutom är understimulerat kan ha stora språkliga svårigheter. Det är allvarigare än yttflyt, och kräver mer hjälp och stöd.

Adoptivföräldrar kan ta kontakt med en logoped om de har frågor runt barnets språkbyte och språkutveckling [31].

Fundera på!

Tänk dig in i att du byter miljö och att alla pratar ett språk du inte förstår och ingen tycks förstå dig.

- ▶ Hur kan jag kommunicera med ett barn som inte talar samma språk som jag?
- ▶ Hur skulle jag vilja göra för att stimulera språkutvecklingen hos ett barn?
- ▶ Vad skulle det innebära för mig att lära mig barnets språk?

Så kan man hjälpa barnet med språket

Exempel på hur du kan hjälpa ditt barn att tillägna sig sitt nya modersmål:

- Lär dig användbara ord och meningar på barnets språk.
- Ägna mycket tid åt att vara tillsammans.
- Öka kommunikationsviljan. Barnet behöver gensvar som för kommunikationen framåt. Kommunikationen ska inte bara bestå av frågor och svar utan det behövs ett flöde av repliker, kommentarer på replikerna, sammanhang som klargörs.
- Lär och använd teckenkommunikation som stöd för talet.
- Gör saker tillsammans och prata om det ni gör, har gjort och ska göra tillsammans.
- Tänk på att ögonkontakt är en viktig del av en dialog.
- Träna turtagning genom olika lekar och spel.

Barnets namn

Namnet är en viktig del av identiteten. Det kan vara förvirrande och kränkande för ett barn att plötsligt tilltalas med ett annat namn, särskilt när så mycket är obekant och ovant. Barnet bör få behålla sitt namn eftersom det kan ge en känsla av kontinuitet.

Fundera på!

- ▶ Vilken betydelse har en människas namn för mig?
- ▶ Hur skulle det kännas om alla började kalla mig vid ett annat namn?
- ▶ Vad innebär det för barnet att få ett nytt namn?
- ▶ Vad innebär det för barnet att behålla sitt namn?

Den första tiden tillsammans

För barnet förändras hela världen

Internationellt adopterade barn genomgår en separation från allt det invanda. Den miljö som varit deras hem försvinner för alltid, liksom de vuxna som tagit hand om dem och som de kanske trodde att de kunde lita på. Barnen tas ifrån allt de känner till och förs i stället till något helt nytt. De nya människorna är främlingar för barnet. De ser annorlunda ut, luktar annorlunda, talar och beter sig konstigt. Hur mycket barnen än har blivit förberedda kan de omöjligt förstå vad som händer.

När den nya familjen reser iväg tillsammans lämnar barnet det välkända. Genom den resan förändras hela livsmiljön med ljud, ljus, dofter, smaker, klimat med mera. Barnet kan inte längre använda sina kunskaper på samma sätt som tidigare. Människorna talar ett annat språk, och de sociala koder som gällde i ursprungslandet fungerar inte längre. Detta kan vara svårt för ett barn att förstå och hantera. Det kan upplevas kaotiskt.

Oavsett de faktiska omständigheterna kring adoptionen är de flesta barn inte mogna nog för att förstå de vuxnas intentioner med vad som händer. Genom adoptionen försvinner välkända personer och det kan upplevas som att de blir övergivna. En del barn förlorar vuxna och kamrater som varit viktiga för dem, vilket kan försätta dem i en lojalitetskonflikt [54].

Upplevelser av övergivenhet

Barn tror ofta att de bär ansvaret för det som händer dem, och därför kan upplevelser av övergivenhet resultera i att barnet tror att det inte är värt att älska. Det kan också vara svårt att vara liten om man inte fått tillräcklig omvårdnad. En del barn kan kompensera för sin utsatthet genom att föreställa sig att de kan ta hand om sig själva och ta avstånd från de behov som små barn har. Detta kan lätt missuppfattas som duktighet.

Det kan ta tid innan barnet litar på adoptivföräldrarna och på att den nya livssituationen är permanent. Även när barn börjar lita på sina nya föräldrar kan de bära med sig en djup rädsla för att bli övergivna [55].

Fundera på!

- ▶ Hur kan barn uppleva att komma till en ny livsmiljö?
Att få en ny familj?

Att vara nybliven förälder

Adopterade barn är inte nyfödda, men på ett sätt är de nyfödda in i familjen. Adoptivfamiljen är ny, och oavsett barnets ålder behöver familjen avskildhet och lugn för att föräldrar och barn ska kunna lära känna varandra. Det kan ta tid och kräva tålamod att tillsammans hitta de praktiska rutinerna och en livsrytm som gör att vardagen fungerar. I den mån det är möjligt och rimligt är det värdefullt att ge barnets önskemål och behov stort utrymme så att barnet inte bara passivt måste anpassa sig till det nya.

Under goda förutsättningar bygger anknytning på att man ömsesidigt ger och får bekräftelse. Men detta kan ta tid att utveckla. Kanske behöver adoptivföräldrarna vänta på att få bekräftelse från barnet. Det är heller inte ovanligt att barnet väljer endast en av föräldrarna att knyta an till och det är inte ovanligt att det är mannen.

Som nybliven förälder till ett efterlängtat barn vill man kanske inte tänka på att barnet har lämnats av sina biologiska föräldrar. Men detta faktum är en orsak till att barnet adopterats och en erfarenhet som barnet bär med sig. Det är viktigt att vara öppen för detta så att barnet slipper vara ensam med sina känslor och tankar om detta.

Föräldrar som adopterar äldre barn behöver fundera särskilt mycket kring frågorna om barnens tidigare erfarenheter. Barnets berättelse om denna tid kan växla i innehåll och kvalitet. Vissa idealiserar tiden före adoptionen, och den kan fungera som en mental tillflyktsort när vardagen är besvärlig. Många barn vill höra om och om igen hur det var när de hittades eller hämtades. Den uppmärksamma föräldern stöder sitt barn genom att lyssna och visa intresse för barnets berättelse utifrån dess ålder och mognad.

Alla behöver stöd för att kunna vara bra föräldrar. Det kan vara vardagligt stöd som att få ”prata av sig” med en annan vuxen eller att bli bekräftad i sin föräldraroll av andra vuxna. När en familj föder ett barn i Sverige har de under barnets första månader tät kontakt med BVC. Vid en internationell adoption får man inte ett nyfött barn, och därmed har man inte automatiskt samma professionella stöd omkring sitt nyblivna föräldraskap. Adoptivföräldrar får därför ofta själva ta kontakt för att få tillgång till det stöd som till exempel medgivarutredaren och BVC erbjuder.

Reaktioner och beteenden

Mamman hade dött, när Pippi bara var en liten, liten unge som låg i vaggan och skrek så förskräckligt, att ingen kunde vara i närheten. Pippi trodde, att hennes mamma nu satt uppe i himlen och kikade ner på sin flicka genom ett litet hål, och Pippi brukade ofta vinka upp till henne och säga: 'Var inte ängslig! Jag klarar mig alltid!'.

UR PIPPI LÅNGSTRUMP AV ASTRID LINDGREN © SALTKRÅKAN AB

När barnet kommer till en ny familj ger han eller hon uttryck både för tidigare erfarenheter och för de förändringar som adoptionen innebär, genom sitt sätt att vara. Vad som är medfött och vad som är miljöpåverkan kan man inte riktigt veta. Det väsentliga är att lära känna det barn man får som den unika individ som han eller hon är. En del av barnets sätt att vara kan vara tecken på en känslomässig problematik som barnet behöver hjälp med.

Exempel på barns reaktioner och hur de kan förstås

Otrygghet och rädsla

Tidigare otrygga förhållanden och den stora omställning som adoptionen innebär kan orsaka otrygghet, och barn kan visa detta på olika sätt. De vill kanske inte bli tröstade, vågar inte gråta, vill inte bli omkramade och undviker ögonkontakt. Rädsla och misstänksamhet kan vara de tydligaste känslorna.

Barnet kan tro att det bara ska stanna tillfälligt i familjen. Det kan ha varit med om att de människor som ger omvårdnad och trygghet har bytts ut flera gånger. Samtidigt vill adoptivföräldrar gärna bygga upp en kontakt så snabbt som möjligt, och de vill kanske leka och kramas. Det är viktigt att adoptivföräldrarna anpassar sig och erbjuder närhet och kontakt på ett sätt som tillåter att barnet svarar i sin egen takt.

När barnet långsamt börjar vänja sig kan det bokstavligt talat klamra sig fast vid föräldrarna och vill inte förlora dem ur sikte. En del känner sig i stället så ensamma och har så lite förtroende för andra att de inte klamrar sig fast utan i stället försöker visa att de inte behöver någon. Barnet försöker att klara allt själv och bestämma vad som ska hända men kontrollerar samtidigt att någon av föräldrarna fortfarande finns i närheten, eftersom barnet behöver dem för att överleva.

Även när barnet blivit tryggt kan otryggheten vara lättväckt. Oro för separation kan aktiveras vid alla de små förändringar som sker i vardagen. Sådana förändringar kan exempelvis vara när man påbörjar eller avslutar en måltid, en lektund eller liknande, då man rör sig från en plats till en annan, då man möter och skiljs från varandra och när man vaknar och somnar.

Sorg, förtvivlan och förvirring

Ett barn som haft en trygg relation till den eller dem som tog hand om det före adoptionen kommer att uppleva en förlust. Det kan ta tid innan barnet förstår att de tidigare vårdarna inte kommer tillbaka. Barnet kan känna förtvivlan, förvirring och sorg.

Barnet och adoptivföräldrarna skapar successivt en ny och pålitlig relation med varandra, och då kommer barnet att acceptera både den nya situationen i adoptivfamiljen och det som gått förlorat. Det kan ta tid för barnet, ibland lång tid, och vid nya förändringar kan rädslan och sorgen bli starka igen. Ett barn som känner sig tryggt söker tröst och närhet, men det kan även begära att få vara ifred i förvissningen att föräldrarnas uppmärksamhet finns kvar. Utifrån en sådan trygghet vågar barnet ge sig ut för att utforska världen utanför familjen.

Tillbakagång i utvecklingen

Efter adoptionen kan barn tillfälligt gå tillbaka i utvecklingen och visa beteenden som är vanliga hos yngre barn. Ett blöjfritt barn kan börja kissa på sig. Ett barn som kunnat äta fast föda vill ha flaska igen eller vill till och med bli ammat. Ett barn som kan gå vill bli buret eller sitta i vagnen igen. Adoptivföräldrar behöver inte oro sig om barnet under en begränsad tidsperiod verkar gå tillbaka i utvecklingen. I stället kan man se det som att känslor av ursprunglig hjälplöshet hos barnet väcks upp tillsammans med adoptivföräldern, liksom förmågan att vara beroende.

Det kan med andra ord uppfattas som ett sätt för barnet att visa förtroende och att söka trygghet. Allt föräldraskap handlar ju om att balansera mellan barnets uttryck för önskingar och det som känns ”normalt och acceptabelt” för föräldern.

Problem med koncentration och minne

Oroliga barn har svårt att koncentrera sig och glömmar lätt bort saker. Om barnet känner sig otryggt och upplever omgivningen som oförutsägbar kommer energin att gå åt till att försöka läsa av minsta förändring och försöka kontrollera det som sker runt omkring.

Sömnsvårigheter

Barn som känner sig otrygga kan värja sig mot att försöka somna. Att somna innebär att skiljas från dagen och detta kan väcka oro för separation hos det adopterade barnet. Det kan också finnas en oro för att föräldrarna ska försvinna under sömnen, för barnet har kanske tidigare blivit lämnat av viktiga personer på det sättet. En del adopterade barn är inte heller vana vid att sova ensamma. Ibland kan traumatiska upplevelser komma tillbaka i drömmens form och göra att barnet vaknar. På grund av den återuppväckta rädslan vill barnet kanske inte försöka somna om.

Göra allt för att vara till lags

Det finns barn som i början gör allt för att vara föräldrarna till lags, och det kan vara frestande att tro att de helt enkelt är lätta att ha att göra med. Men då bortser man från att det vore mer naturligt om barnet reagerade med oro på alla förändringar före och i samband med adoptionen. Denna medgörlighet kan i stället ha andra förklaringar. En del barn kan till exempel ha upplevt att enda sättet att få uppmärksamhet är att försöka anpassa sig maximalt eller tro att de måste vara snälla för att inte bli ivägskickade igen.

Svårigheter med mat och matstunder

Barn som fått för lite mat kan vara oroliga för att de inte ska få tillräckligt eller för att det inte kommer att finnas mat i morgon. Denna rädsla kan yttra sig i att barnet till exempel äter mycket. Under sina första år lär sig barnet att äta och dricka och hur det känns i kroppen när man är mätt. Upplevelser av undernäring eller försummelse kan innebära att barnet

inte har fått uppleva hur det känns. Ibland äter barn för att lugna starka känslor, men starka känslor kan också dämpa hunger.

Att vänja sig vid nya matvanor kan ta tid. Kanske har barnet inte ätit med bestick utan med pinnar eller med händerna. En del barn har svårt att tugga eftersom de inte ätit fast föda tidigare. Barn som tidigare fått nappflaskan ensam i sängen kan behöva vänja sig vid att få den i en förälders famn.

Distanslöst beteende

En del barn saknar erfarenhet av att ha föräldrar och har kanske bytt vårdare många gånger. Det kan ha varit en bra överlevnadsstrategi för dem att försöka vinna uppmärksamhet och omsorg av alla. Det kan ta tid för dem att förstå att de har en särskild relation till sina föräldrar och att dessa kommer att fortsätta finnas för dem. Vad en föräldra-barnrelation går ut på, kommer att vara något som barnen behöver upptäcka. Innan barnen förstår och vågar lita på detta kan de fortsätta att närma sig människor urskillningslöst och inte skilja på personer som är kända eller okända. Barnen tycks tycka om alla lika mycket, vilket kan misstolkas som att de inte är blyga utan sociala och öppna.

Att söka kända situationer

Ett sätt att finna trygghet är att försöka återskapa en situation som man känner igen. Barnet kanske agerar på ett sätt för att få en känd reaktion. Om en sådan känd reaktion är att bli avvisad, illa behandlad eller utsatt för våld, kan det bli problematiskt. Ett barn som varit försummat eller fått dålig omvårdnad kan också behandla sin omgivning likadant, till exempel genom att förstöra leksaker eller sina kläder.

Som förälder är det viktigt att inte låta sig utmanas av detta, utan att försöka hjälpa barnet att hitta andra sätt att agera på.

Lögner och stölder

Alla barn måste i sin utveckling lära sig att handskas med vad som är sant eller inte. De barn som levt med mycket stränga regler har kanske oftare lärt sig ljuga. Barn kan till exempel ljuga för att de är rädda att bli bestraffade. Det kan också bero på rädsla för att inte få stanna kvar hos föräldrarna.

En del barn kan ha varit tvungna att stjäla för att överleva. Andra kanske inte lärt sig skillnaden mellan ”ditt” och ”mitt” för att de aldrig haft egna saker tidigare.

Beteenden som kan tyda på kränkningar och övergrepp

Barnen kan också ha beteenden som är en följd av kränkande behandling och övergrepp. Exempelvis kan barn som blivit slagna rygga inför fysisk beröring och barn som utsatts för sexuella övergrepp kan agera på sätt som uppfattas som sexuellt utmanande.

I dessa fall behöver föräldern hjälpa barnet att i en trygg relation hitta bra sätt att ha kontakt med andra och att sätta gränser.

Fundera på!

Exemplen ovan beskriver barns olika reaktioner och beteenden.

- ▶ Vad får du för tankar och känslor om detta?
- ▶ Hur kan man vara fortsatt nyfiken och lyhörd om man har svårt att förstå sitt barn eller själv känner sig provocerad?

Beteendet kan ändras om barnet blir tryggt

När adopterade barn uppvisar något av ovanstående beteenden kan det vara adekvata reaktioner på deras tidigare erfarenheter och den nya situationen. Barn som visar tecken på rädsla och otrygghet ger sina föräldrar en möjlighet att bemöta de bakomliggande känslorna.

Det är svårt att ge generella råd om hur man kan ge sitt barn trygghet eftersom alla är individer med individuella behov och preferenser. Föräldrar behöver hitta sitt sätt att visa sitt barn att de är att lita på och att de vill sätta sig in i hur barnet känner. Man kan till exempel sova nära barnet, sitta bredvid, bära barnet, inte tränga sig på det barn som tycker att det är hotfullt att ligga i famnen utan välja att vara intill, eller låta fyraåringen ha blöja under en kortare period. Det är viktigt att föräldern är lyhörd och nyfiken samt verkligen vill försöka att förstå barnet.

Det grundläggande är att föräldrar aldrig kan ge sina barn för mycket kärlek och trygghet. Det är omöjligt att skämma bort ett barn i det avseendet. Ett barn som får sina känslor bekräftade får budskapet att vad det känner är riktigt och viktigt. Föräldern bekräftar barnet när hon eller han förmår känna in hur barnet känner det, står ut med dessa känslor inom sig själv och känner något sorts hopp om att ”det ordnar sig”. Då får barnet dels en känsla av att vara en hel och värdefull person, dels en känsla av att även svåra känslor går att överleva.

Om man känner sig orolig för hur relationen utvecklas eller hur barnet har det är det bra att söka stöd. Då kan man själv bli lugnare och få bättre förutsättningar att ta hand om barnet på ett bra sätt.

Fundera på!

- ▶ Oavsett hur barnet reagerar kan man utgå ifrån att barnet går igenom en svår tid.
- ▶ Vad väcker det för känslor och tankar hos dig?
- ▶ Hur kan jag visa barnet att jag är att lita på?

Att bli förälder till ett barn som har upplevt förluster

Den egna barndomen är som tidigare nämnts en av de viktigaste referensramarna man har som förälder. Föräldraskapet påminner om det som de egna föräldrarna gjorde bra och dåligt, och många upplever att de kan ta itu med obearbetade barndomsupplevelser när de själva blir föräldrar. Men alla orkar inte med de erfarenheter som föräldraskapet återuppväcker [54].

Föräldraansvar för ett adopterat barn innebär att ta hand om ett barn som har upplevt förluster tidigare i livet. Barnet behöver en trygg och stabil miljö med vuxna som tillåter alla känslor och ger barnet stöd att hantera dem. Kanske behöver barnet gång på gång under hela uppväxten få bekräftelse på att adoptivföräldrarna inte kommer att försvinna.

Om adoptivföräldern har negativa erfarenheter av separationer kan detta bli ett hinder för förståelse och närhet. Det kan bli svårt för föräldern att skilja sina egna känslor från barnets, vilket kan leda till att barnet får en ledsen förälder i stället för stöd. En annan risk är att föräldern förnekar eller förlöjligar barnets känslor, om han eller hon har svårt att stå ut med sina egna. Men det kan också vara så att föräldrar med erfarenheter av egna förluster har lättare att förstå och hjälpa ett adopterat barn, om de känslomässigt har lyckats bearbeta sina upplevelser [56].

Föräldrar med erfarenhet av ofrivillig barnlöshet beskriver ofta att barnets förlust väcker egna förlustkänslor. På samma gång som de älskar sitt adopterade barn kan barnet väcka funderingar på det biologiska barn som aldrig blev.

- ▶ Vad har jag själv för erfarenheter av förluster och sorg?
- ▶ Vad har hjälpt mig att gå vidare?

Fundera på!

Att vara en adoptivfamilj

Blir adoptivfamiljen en vanlig familj när alla har varit tillsammans en tid, vant sig vid varandra och funnit en vardag tillsammans?

Adoptivfamiljen får genom livet möta samma glädjeämnen och sorger som andra. Man finner sina speciella vanor, sitt särskilda sätt att leva, trivas, bråka med mera. I vardagen går man ju inte alltid omkring och tänker på när man först träffades och hur det gick till. Man lever med varandra, och relationen förändras och växlar under livets gång och utifrån familjens individuella sätt att utvecklas.

Samtidigt kan adoptivfamiljens upplevelser få en extra dimension som har med adoptionen att göra. Ibland kan händelserna kring adoptionen påverka hur man upplever olika situationer här och nu.

Vissa förnekar att adoptionen skulle innebära någon skillnad för familjen, medan andra accepterar att adoptionen i vissa avseenden innebär att familjen är annorlunda [57]. Det gäller att hitta ett förhållningssätt till adoptionen så att den får sin naturliga plats i familjehistorien.

Låtsas man däremot som ingenting kan man göra ont värre, för vissa saker som händer en människa särskilt när hon är liten verkar bli farliga först när alla förnekar att det betyder något.

UR TIDNINGEN FÖRSKOLAN NR 2/05 AV LOTTA LANDERHOLM

Livsloppsperspektiv

Det är vanligt att tankar på adoptionen blir aktuella i samband med förändringar. Det kan vara de förändringar som följer livsrytmen såsom förskole- och skolstart, tonårstid, vuxenblivande, föräldraskap och 30- och 40-årskriser. Erfarenheter från vuxna adopterade visar att adoptionen kan upplevas och förstås på nya sätt i varje sådan fas i livet.

Livsfaser kan väcka minnen om adoptionen

Många tänker mer på adoptionen i samband med vissa viktiga livsfaser.

Förskolestarten

Ett barn som blivit lämnat av sina ursprungliga föräldrar kanske inte vågar lita på att adoptivföräldrarna ska komma tillbaka när de försvinner ur sikte. Övergången till förskolan kan bli påfrestande för barn som är adopterade. Att släppa taget om föräldrarna kan betyda mycket mer för dem än för de barn som inte har stora förluster med sig sedan tidigare. Miljön i förskolan kan även påminna om en institution med många barn, få vuxna och fasta rutiner kring mat och sömn [35].

Inskolningen kan ta längre tid och bör anpassas till barnets reaktioner på förändringen. Ett adopterat barn kan också behöva mer tid i hemmet med sina föräldrar för att få tid att knyta an till dem ordentligt, och då får man kanske senarelägga förskolestarten.

Det är viktigt att en person i personalen är ansvarig för inskolningen och att den personen även i fortsättningen finns nära barnet [58]. Föräldern kan gärna informera om det som är viktigt att känna till i barnets bakgrund, för då förstår personalen lättare varför barnet reagerar på ett visst sätt och vad man ska vara uppmärksam på. Reaktionerna kan ta sig skilda uttryck. Barnet kan bli otröstligt och vägra släppa taget när föräldrarna ska gå. Det rakt motsatta kan vara lika oroande, nämligen att barnet inte verkar bry sig om att föräldrarna lämnar förskolan. Barnet kan även reagera häftigt på beröring eller avsked.

Det underlättar för barnet om föräldrarna känner tilltro till personalen och förskolan. För en del adopterade barn, särskilt de med anknytningsproblem, kan dagbarnvårdare eller mindre grupper passa bättre. Då har de färre vuxna att förhålla sig till och får i de flesta fall en mindre stressig miljö.

För många barn är det viktigt att dagarna inte är för långa och att föräldern kommer tillbaka vid samma klockslag varje dag. Lite äldre barn kan ta del av rutinen; föräldern kommer alltid efter lunchen, eller när visaren på klockan står på ett visst sätt. Tydliga rutiner hjälper till att skapa trygghet.

Skolstarten

Skolstarten är en stor omställning för alla barn. Barngruppen blir större och de vuxna i omgivningen blir färre. Skolbarn måste kunna fungera i grupp och det ställs högre krav på att kunna vänta på sin tur. En del adopterade barn har mycket att ta igen och då kan uppskjuten skolstart vara bästa hjälpen.

Vid den ålder då barn börjar skolan förändras tänkandet. Barnen börjar se större sammanhang, göra jämförelser och se skillnader. De blir även medvetna om att vissa skillnader inte går att ändra på. Detta kastar nytt ljus över allt som har med adoptionen att göra.

Man brukar säga att barn i 7–10-årsåldern börjar förstå vad de hela tiden vetat om. Det innebär att adopterade barn kan få en djupare insikt om innebörden av att ha blivit övergiven och adopterad, att ha ett annat utseende och att vara annorlunda [15]. Barns rörelseradie blir större och föräldrarna kan inte alltid vara med och skydda dem. För föräldrarna gäller det att kommunicera och möta sitt barn på ett nytt sätt och inte skrämmas av eventuella aggressioner och sorg.

Tonårstiden

Tonåren är frigörelsens tid då barnet söker sin självständighet och känslan av att vara någon som kan utträta något betydelsefullt [59]. Adopterade barn har samma tonårsutveckling som alla andra men kan vara mer sårbara. Friheten kan bli ett tomt skal om den inte paras med trygghet.

I vårt samhälle ska ungdomar finna en identitet, och de har många ideal vad gäller utseende, kläder, popularitet i kompisgruppen och så vidare. Under denna tid behöver ungdomar använda sina resurser till att lägga viktiga grundstenar till det sociala livet och sin framtida yrkesutbildning. Om en tonåring lägger mycket energi på obearbetade upplevelser långt tillbaka i tiden eftersätts kanske viktiga saker som står i fokus för de jämnåriga kamraterna. Frigörelsen från föräldrarna kan väcka känslominnen från den första förlusten av de biologiska föräldrarna eller andra separationer som inträffade innan barnet kom till adoptivfamiljen. Eftersom dessa människor försvann och inte kom tillbaka kan det kännas hotfullt att frigöra sig från föräldrarna. Liksom vid förskolestarten kan detta ta sig skilda uttryck. En del prövar föräldrarnas kärlek till yttersta gränsen medan andra kanske inte ens vågar börja frigöra sig.

Kroppen förändras också under tonårstiden och den vuxna sexualiteten vaknar. De första förälskelserna och besvikelserna kan beröra omedvetna minnen som finns lagrade i kroppen. En kärleksrelation kan då bli en

mycket känsloladdad och ambivalent upplevelse med minnen från de första separationerna i livet [60].

Det tonåriga barnet kan säga till sin adoptivförälder att ”du är i alla fall inte min riktiga mamma/pappa.” Då är det lätt hänt att föräldern känner sig stött och trasslar in sig i en argumentation som oftast gör det hela värre. Ett råd kan vara att undersöka lite mer vad barnet menar och be henne eller honom att beskriva vad det är som gör att hon eller han känner eller tänker så. Men föräldern måste alltid stå fast vid att hon eller han är en riktig förälder. Detta kan vara ett lämpligt svar: ”Vi har inte fött dig, men vi är dina riktiga föräldrar och vi kommer alltid att vara det.” Barnet får då en känsla av att hon eller han är någon. ”Jag har en familj, de sviker inte!”

För både barn och föräldrar kan det faktum att man inte har ett genetiskt släktskap innebära att det krävs mer mod för att släppa taget. Men frigörelsen under tonårstiden handlar inte om att frigöra sig från föräldrarna som de människor de är. Det handlar om att frigöra sig från beroendet och den trygghet som föräldrarna har gett och representerar.

Att bli vuxen

När adopterade växer upp blir det mindre självklart att de uppfattas som adopterade. Det kan vara förvirrande att bli bemött som icke-svensk då man vuxit upp i Sverige och det svenska kanske är det enda man känner till.

Att finna och utföra ett arbete är viktigt för att etablera en vuxen identitet. Men självbilden påverkas om man känner att man blir diskriminerad i arbetslivet eller inte ens lyckas ta sig in på arbetsmarknaden. Diskriminering kan dessutom vara indirekt och ”svår att sätta fingret på”. Genom att prata om det i familjen kan den adopterade finna medvetna strategier för att hantera eventuell diskriminering.

Att själv bli förälder

Många adopterade börjar intressera sig för sitt ursprung när de själva blir föräldrar. De biologiska föräldrarna kan bli påtagliga när barnmorskan frågar om ärftliga sjukdomar i de blivande föräldrarnas respektive familjer. Adopterade kan också fundera över om deras barn kommer att bära drag av de biologiska föräldrarna..

Graviditeten och småbarnstiden kan väcka tidiga minnen, och den som sitter med sitt barn i famnen börjar ofta fundera på hur man själv hade det som liten före adoptionen och varför man blev bortlämnad. Senare kommer barnet också att ha frågor om föräldrarnas livshistoria.

Andra sammanhang som kan väcka tankar

Förändringar som också kan föra tankarna till adoptionen kan vara en följd av aktiva val eller oförutsägbara faktorer, som syskons ankomst, skilsmässa, flytt, sjukdom eller dödsfall.

I nya sammanhang kan även omgivningens reaktioner påminna barnet om adoptionen. Sådana situationer kan vara förändringar i skolan, möten med nya människor, semesterresor, en arbetsintervju, en ny arbetsplats och annat. Minnen kring adoptionen kan också väckas i vardagen, till exempel genom stunder av närhet, meningsskiljaktigheter, ett tv-program eller en kommentar från någon. På födelsedagen tänker många adoptivföräldrar på den biologiska mamman och en del familjer firar också den dag då barnet kom till adoptivfamiljen.

De känslor och tankar som väcks kan återspegla både sorgen och glädjen med adoptionen. Förändringar kan betraktas som separationer på så sätt att man lämnar ett tillstånd och träder in i ett nytt. Detta gör att förändringar kan väcka känslor av rädsla, utsatthet, ilska och sorg. Om man delar dessa känslor kan familjegemenskapen bli djupare.

Att vara olika

Många som får barn genom internationell adoption får barn som inte liknar dem själva till utseendet. Det innebär att vem som helst kan se att föräldrarna inte fött barnet och kan gissa att det är en adoptivfamilj. De som inte har personlig erfarenhet av adoption vet oftast inte så mycket om det men adoptionsfrågan väcker mångas engagemang. Vänner, släktingar, grannar och okända kan ställa frågor och uttrycka tankar, känslor och åsikter om adoption.

Många barn som adopteras till Sverige växer upp i miljöer där deras utseende skiljer dem från mängden. En del upplever detta som negativt och känner sig främmande för sitt eget utseende medan det för andra kan vara positivt att inte se ut som alla andra. De adopterade som ser ut som

de flesta andra i sin omgivning, så kallade osynligt adopterade, kan uppleva det motsatta – att känna sig annorlunda men att det inte syns utanpå.

Det kan vara svårt att prata om förvirrande frågor och kränkande behandling, och barn behöver föräldrar som klarar av att höra detta. Om barn känner att deras föräldrar inte orkar med sådan information undviker de ofta att berätta och blir ensamma med komplicerade känslor såsom ilska, sorg, skam och självförakt.

Föräldrarna är barnets viktigaste förebild genom sitt sätt att förhålla sig till omgivningen. Därför behöver adoptivföräldrar vara uppmärksamma på hur de och barnen bemöts och visa hur man kan förhålla sig till andras nyfikenhet, påståenden, påhopp och kränkande bemötande.

Vilka strategier man väljer är en individuell fråga, men det är viktigt att inte förminska eller bortförklara komplicerade upplevelser. Det är också nödvändigt att i alla sammanhang skydda både sin egen och barnets integritet. Familjehistorien och barnets historia är inte något som andra självklart ska få ta del av. Om barn får höra kränkande kommentarer är det viktigt att deras föräldrar kan ge skydd och svar på tal.

*Adoptionen sitter inte i huden,
den sitter i själen.*

ANONYM ADOPTERAD

Fundera på!

Ibland liknar barn och föräldrar varandra utseendemässigt, ibland inte.

- ▶ Vad betyder det för mig att likna eller inte likna varandra?
- ▶ Vilken betydelse tror jag att det kan ha för barnet?
- ▶ Smälte jag in där jag växte upp? Om inte, hur hanterade jag det?
- ▶ Hur kan jag hjälpa mitt barn att hantera att vi är olika?
- ▶ Finns det likheter som vi kan upptäcka?
- ▶ Hur tror jag att det kommer att kännas för mig och barnet att alla ser att vi är en adoptivfamilj?

Diskriminering

Adoptivföräldrar behöver vara medvetna om rasism och veta hur människor uppfattas och bemöts olika beroende på sitt utseende. Fortfarande förknippar många svenskhet med ett skandinaviskt utseende, och de som tänker så uppfattar internationellt adopterade som främmande. Utseendet kopplas dessutom inte bara till geografiska regioner utan också till yttre och inre egenskaper, och för en del har utseendet samband med idéer om att människor skulle ha olika värde. Det kan vara förödande för självbilden och känslan av tillhörighet att hela tiden behöva svara på frågan: Var kommer du ifrån?

Adoptivföräldrars attityder i frågor som rör kulturell mångfald påverkar hur deras barn ser på sig själva. Internationellt adopterade barn kommer från andra länder och har invandrat till Sverige. Därför påverkas deras självbild av föreställningar om och fördomar mot människor som kommer från deras ursprungsland, oavsett om den adopterade identifierar sig med sitt ursprung eller tar avstånd från det [53].

Men jag klarade mig undan den värsta mobbingen därför att:

Du är ju inte invandrare.

Sade klasskamraterna. I nästa stund kunde de sitta och gasta om att svartskallarna borde kastas ut. Att de bara kommer hit för att tjäna pengar. Blattarna. Svartingarna.

När en pojke från Ungern började i min klass blev han snabbt klassens svartskalle, inte jag, fast min hårfärg var densamma. Han blev mobbad, inte jag.

UR BLOD ÄR TJOCKARE ÄN VATTEN AV ASTRID TROTZIG

Familjer med osynliga adoptioner kan drabbas på ett särskilt sätt av fördomar om andra länder och kulturer. När omgivningen inte förstår att en adoption har ägt rum är det lätt hänt att barnet såras av fördomar och kränkande åsikter om adoptioner eller barnets ursprungsland.

*Jag trodde det var jättehemskt i mitt ursprungsland
hela min uppväxt, ända tills jag åkte dit som vuxen.*

ANONYM ADOPTERAD

Vår bild av omvärlden blir vanligen mindre nyanserad ju längre bort något är, och man ser gärna sitt eget sammanhang som centrum i världen. Det man själv är van vid uppfattas som naturligt och överlägset [61]. Detta påverkar den allmänna uppfattningen om de länder vi adopterar ifrån och barnens intryck av sina födelseländer. När ursprungsländerna förekommer i medierna skildras ofta svårigheter såsom krig, svält, naturkatastrofer och sjukdomar. Mer sällan handlar det om sådant som i västvärlden betraktas som status- och prestigefyllt, som aktieindexkurser, design, litteratur och tekniska innovationer.

Fundera på!

- ▶ Hur kan jag som förälder bemöta rasism i vardagsmiljön, i skolan eller simhallen, eller när man är ute och handlar eller leker?
- ▶ Hur kan jag stödja mitt barn att stå upp för sig själv?

Adopterades ursprung

Varje adopterad person har sitt eget sätt att förhålla sig till sitt ursprung. Adoptivföräldrar behöver hitta en balans mellan att bejaka barnets historia och barnets tillhörighet i adoptivfamiljen så att barnet kan bli stärkt av och stolt över båda sina ursprung. Det är viktigt att föräldrarna pratar med barnet om ursprunget och adoptionen på ett sätt som passar barnets mognadsnivå. Det är också viktigt att de visar barnet att de är öppna för att prata och berätta vad de vet om bakgrunden. Den adopterade behöver själv få välja om och i så fall när hon eller han vill söka sitt ursprung.

Jag har aldrig känt mig rotlös. Möjligtvis rastlös. Kanske är det en följd av undermålig rotväxt. Om jag lät mig analyseras skulle det säkert visa sig att otålighet, överdrivet behov av att socialisera, mörkräddhet och önskan att ständigt vara bekräftad och efterfrågad, definitivt har att göra med mina två blanka första år. År som jag inte har något som helst medvetet minne av. Men vem har det?

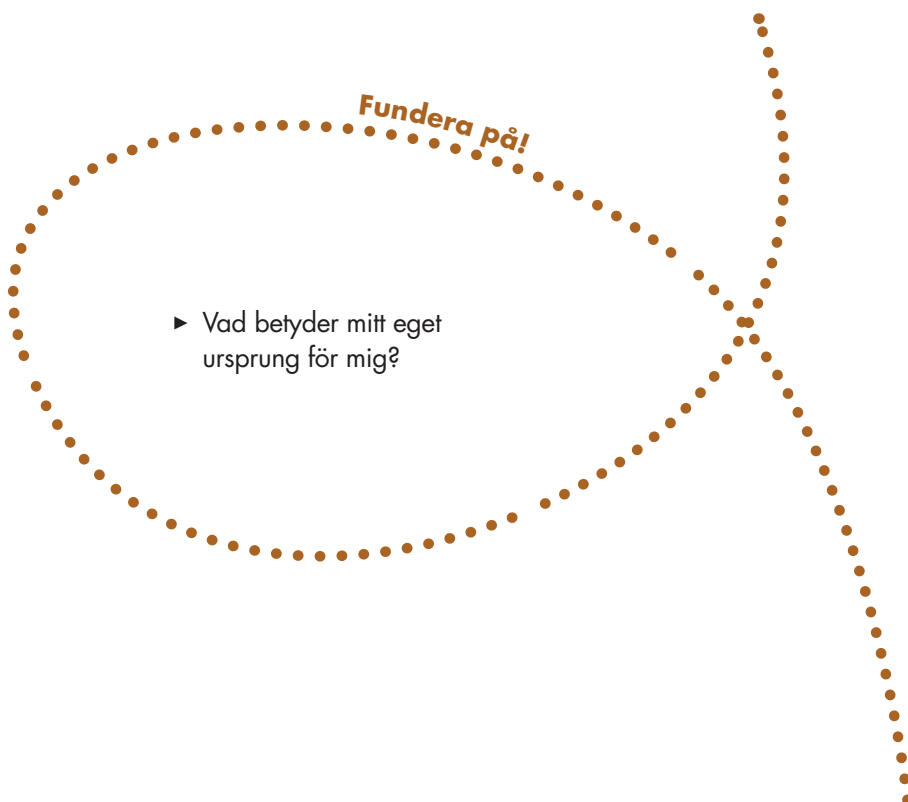
UR HITTA HEM AV SONJA BJÖRK

En del vill veta så mycket som möjligt om sitt ursprung medan andra inte är särskilt intresserade. Det är vanligt att man både vill och inte vill ha information om sitt ursprung, och för många varierar intresset under olika perioder i livet.

Att söka sitt ursprung kan innebära olika saker. En del söker information om sin livshistoria i sina adoptionsdokument, och andra söker efter släktingar eller platser som är en del av familjehistorien. En del är mer intresserade av var de kommer ifrån och vill lära känna sitt ursprungsland och kulturen där. I Sverige kan man utforska ursprunget genom att till exempel träffa andra som adopterats eller invandrat från samma land samt besöka restauranger och kulturföreningar.

Vuxna invandrare från de adopterades ursprungsländer och närliggande länder kan utgöra en tillgång för adoptivfamiljen. Genom sin anknytning till barnets ursprungskultur kan de ge tillgång till denna kultur och bli förebilder som liknar barnet utseendemässigt.

En annan resurs är de föreningar för adopterade och adoptivföräldrar som finns. Det brukar vara givande att kunna prata med andra som förstår olika dilemman för att de själva befinner sig i en liknande situation. Genom föreningarna kan man få råd, tips, stöd och hjälp i olika sammanhang och möjlighet att utbyta erfarenheter [62].

Öppenhet i adoptivfamiljen

Adoptivföräldrarnas förhållningssätt till adoptionen har stor betydelse för barns möjligheter att utveckla en trygg identitet. Det är föräldrarnas ansvar att prata med barnen om adoptionen och skapa utrymme för barnets upplevelse och uppfattning. Tillgången till information är inte avgörande, utan det viktiga är att man öppet kan prata om tankar och känslor som rör adoptionen [63].

Om skillnaderna i utseende är små kan detta väcka tanken hos adoptivföräldrarna att hemlighålla barnets ursprung [57]. Men genom vuxna adopterade och genom forskning vet vi att öppenheten i denna fråga är viktig för att barnet ska kunna utveckla en tillit till sina föräldrar och andra vuxna samt utveckla den egna självuppfattningen. Många adopterade vittnar om att öppenheten är mycket viktig, oavsett om adoptionen är synlig eller inte.

Adoption handlar om glädje och sorg, svårigheter och möjligheter. Det är ofta lättare att prata om glädjen över att ha fått sitt barn än om vad som hände före adoptionen. Barn undviker också ofta att prata om sådant som de tror att deras föräldrar har svårt att hantera. Därför är det viktigt att adoptivföräldrar är öppna för att prata om adoptionens alla aspekter. Den bästa förberedelsen är att fundera och känna efter vad adoptionen och barnets bakgrund innebär.

När man pratar med barnet om den biologiska familjen kan man hålla i minnet att barnet förstår utifrån sin utvecklingsnivå. Därför kan det vara bra att läsa på lite om hur barn i olika åldrar tänker och skapar menings-sammanhang. Men det centrala är alltid att ta sig tid och lyssna på barnet och att låta barnets frågor och funderingar styra samtalet. Om barnet får bestämma nivån ökar chansen att det som sägs är begripligt.

Fundera på!

- ▶ Hur känner jag inför att vara öppen om barnets ursprung?
- ▶ Tycker jag att man ska prata med barn om allting?

För adoptivföräldrar kan det vara svårt att förmedla information om barnets bakgrund som kan vara obehaglig och skrämmande. Man behöver hitta ett sätt att prata om verkligheten som inte undviker det svåra men som samtidigt kan stödja barnets självkänsla och utveckling. Adoptivföräldrar kan pröva att prata om det svåra tillsammans med en god vän eller med en kurator eller psykolog för att hitta ord och formuleringar som känns bekväma och naturliga [64].

Barnets biologiska familj är inte utbytbar, den kommer alltid att förbli hans ursprung, upphovet till hans tillvaro i världen, källan till hans ärvda egenskaper. Barnets adoptivfamilj är inte heller utbytbar, den förser honom med hans förankring i tillvaron, ger honom den bas, varifrån han sedan ska gå ut i livet och forma sin egen tillvaro.

UR BLI ADOPTIVFAMILJ AV GUNILLA ANDERSSON

Adoptionstriangeln

Adoptionen skapar ett föräldra–barnförhållande mellan adoptivföräldrarna och barnet och skiljer barnet från dess biologiska föräldrar. Samtidigt sammanflätas två familjer i barnets livshistoria. Relationen mellan adopterade barn, de biologiska föräldrarna och adoptivföräldrarna kallas ibland för adoptionstriangeln.

Adoptivbarnen och de biologiska föräldrarna har förlorat varandra. Dessutom kan adoptivföräldrarna bära på en förlust om de valde adoptionen på grund av ofrivillig barnlöshet. Om sorgen inte får komma till uttryck finns risk för att obearbetade känslor kastar sin skugga över de relationer som är här och nu. Men när saknad och sorg får ta sin plats i livet blir det lättare att glädjas åt det man har [60].

En av adoptivföräldraskapets särskilda uppgifter är att ge barnet frihet att utforska sina känslor och tankar i relation till de biologiska föräldrarna. Därför måste adoptivföräldrar fundera kring vad de själva känner gentemot de biologiska föräldrarna [63].

De flesta adoptivföräldrar har blandade känslor och många frågor kring de biologiska föräldrarna. Det kan vara sorg över deras situation, ilska över vad de utsatte barnet för, frågor kring hur de tänkte och kände, avund för att de fick föda barnet och tacksamhet för barnet. Många adoptivföräldrar beskriver att de har egen relation till de biologiska föräldrarna och en del familjer ser den biologiska familjen som en del av släkten.

Under uppväxten när barnet formar sin identitet kommer erfarenheter av och fantasier om alla föräldrarna att vara viktiga. Adoptivföräldrar som är medvetna om att barnen har tankar och frågor kring sin biologiska familj har större chans att fånga upp sådana funderingar. Vanliga frågor kan vara ”Hur ser de ut?”, ”Hur lever de?”, ”Varför lämnades jag bort?”, ”Har jag några syskon?” och ”Kommer jag att träffa dem någon gång?”.

Det är viktigt att adopterade barn får möjlighet att prata om den biologiska familjen med sina adoptivföräldrar. Tankar och fantasier kan annars lätt bli önskedrömmar eller skräckhistorier. Ibland kan idealiserade föräldrabilder användas vid konflikter med adoptivföräldrarna, som då inte alls kan leva upp till den drömbild som barnet har skapat av sina biologiska föräldrar eller sitt ursprungsland. Genom att prata om det man vet och inte vet kan adoptivföräldrarna hjälpa barnet att få en realistisk bild av sin livshistoria.

Fundera på!

Läs dikten av Nilima Mehta ur
Ours by choice på nästa sida.
Fundera en stund på innebörden
och prata med någon eller några
om tankarna det väcker.

Ett adoptivbarns historia
 Det var en gång två kvinnor
 De kände inte varandra
 Den ena minns jag inte
 Den andra kallar jag mamma
 Två liv formade mig till en person
 En blev min ledstjärna
 Den andra blev min sol
 Den första gav mig livet
 Den andra lärde mig att leva det
 Den första gav mig
 längtan efter kärlek
 Och den andra var där för att älska
 En gav mig min nationalitet
 Den andra gav mig ett namn
 En gav mig förutsättningar
 Den andra gav mig ett mål
 En gav mig starka känslor
 Den andra tog hand om min rädsla
 En såg mitt första, söta leende
 En annan torkade mina tårar
 En övergav mig
 – det var allt hon kunde göra
 Den andra bad om ett barn
 och Gud ledde mig direkt till dig
 Och nu frågar jag mig som jag alltid
 gjort genom åren
 Arv eller miljö
 – vilket är du en produkt av
 Ingen min vän – ingendera
 Det är bara två olika sorters kärlek

UR OURS BY CHOICE AV NILIMA MEHTA
 ÖVERSÄTTNING SUMMI SUNDQUIST

Åtteresor

Många adopterade gör återresor. En del reser tillbaka för att söka efter eller träffa sin biologiska familj medan andra huvudsakligen vill lära känna sitt ursprungslands kultur eller kanske bara se landet där de föddes.

Genom att göra en återresa kan man skapa en länk mellan då och nu. Det kan vara ett sätt att förstå vilken resa man gjorde som liten och hur den har påverkat livet. Många adopterade som rest tillbaka till sitt ursprungsland berättar om intensiva känslor av övergivenhet, sorg och förvirring men också glädje. De känslor som väcks kan leda till en djupare självkännedom. För en del kan det vara svårt att landa i Sverige igen och hantera det nya som man upptäckt om sig själv.

Det kan vara en stark upplevelse att smälta in utseendemässigt. Samtidigt kan det bli frustrerande för den adopterade när omgivningen förväntar sig att hon eller han ska kunna språket och de sociala koderna. Upplevelsen av tillhörighet kan hamna i ett nytt ljus. En del får en känsla av att komma hem medan andra snarare känner sig mer svenska än någonsin då de besöker sitt ursprungsland. Många adopterade beskriver också en känsla av dubbelhet. [65]

Resa med barn

Det blir allt vanligare att adoptivfamiljer reser tillbaka tillsammans medan barnen fortfarande är små. Då är det viktigt att planera resan utifrån barnets ålder och mognad. För en del barn räcker det att besöka landet som turist medan andra vill besöka sin institution eller sitt familjehem, se sin hitteplats eller kanske till och med försöka hitta mer information om den biologiska familjen.

Det är viktigt att prata om vad barnet förväntar sig av resan och vilka tankar och känslor resan kan väcka hos barnet. Oavsett hur resan görs innebär besöket att barnet kommer att möta en befolkning som ser ut som honom eller henne själv. Barnet kommer också få uppleva att det är föräldrarna som ser annorlunda ut. Under resan kommer barnet troligen att fundera över hur de biologiska föräldrarna lever. Vad kan det innebära att resa som turist i relativt överflöd om barnet har en bild av att de biologiska föräldrarna lever i fattigdom? Det är troligt att de vuxna man möter under resan kan väcka tankar hos barnet, som att ”det där skulle kunna vara min mamma eller pappa”.

Barn som ska resa till ursprungslandet kan börja oroa sig för att bli lämnade igen. Oron kan väckas redan då familjen börjar prata om att göra en resa. Det kan vara en uttalad oro som går att prata om eller en djupt underliggande rädsla. Ett sätt att lugna barnet kan vara att även prata om hemresan [65].

När behöver ett litet barn terapi? Det är inte alltid lätt att avgöra. Varje barn är unikt i sin sorg och uttryckssätten lika många som barnen. Man får inte sjukförklara vanliga uttryck för sorg. Att sörja är ingen sjukdom och man får aldrig förringa barns egen läkande förmåga. Det är dock viktigt att uppmärksamma om sorgetryningar fastnar eller börjar ta avvikande vägar.

UR EN STOR OCH EN LITEN ÄR BORTA AV ELISABETH CLEVE

Att ge sitt barn allt stöd det behöver

Adopterade behöver inte växa upp med perfekta föräldrar, men det är viktigt att de alltid står kvar i livets alla skiften. Det är också viktigt att adoptivföräldrar litar på att de är betydelsefulla för sina barn och att de är beredda att söka stöd i sitt föräldraskap samt hjälp till sina barn när det behövs.

Texterna i den här boken tar upp olika teman som kan vara betydelsefulla för adoptivbarnet och adoptivfamiljen. Men forsknings- och erfarenhetsbaserad kunskap bygger på generaliseringar och kan inte alltid överföras till de egna, unika upplevelserna. Därför är det viktigt att se och lyssna på sitt barn, och man behöver inte alltid komma med svar eller lösningar. Många gånger ger man bäst stöd genom att bara lyssna och visa att man vill förstå det som barnet säger.

Samtal med barn kräver både tid och tålmod. Små barn lever i nuet och då måste man vara tillgänglig för prat när barnet känner för att prata. Men det gäller även med äldre barn och tonåringar. Om samtalsämnet är känslomässigt laddat är det också viktigt att följa barnets eller den unges behov av att ta paus i samtalet.

Fundera på!

Läs utdraget ur En stor och en liten är borta av Elisabeth Cleve här ovan. Fundera på vad det innebär att ge ett barn allt den kärlek och det stöd det behöver, hela livet.

- Vilka tankar och känslor väcks hos dig?

Var kan man få hjälp?

Tveka inte att söka professionell hjälp om du känner dig orolig för ditt barn. Du kan söka råd och stöd hos socialnämnden i din kommun eller stadsdel. Socialnämnden har enligt 5 kap. 1 § SoL ett särskilt ansvar för att adoptivfamiljer får det stöd och den hjälp som de kan behöva sedan adoptionen genomförts. Det går även att få rådgivning och stöd från familjerådgivningen, barn- och ungdomspsykiatri, en kurator eller psykolog inom barnhälsovården, förskolan, skolan och ungdomsmottagningen.

Fundera på!

Tänk lite på vart och ett av påståendena och fundera på om det är något som stämmer bättre överens med dig än de andra. Diskutera sedan gärna dina tankar med någon annan.

- ▶ Jag kommer att söka hjälp i mitt föräldraskap om jag skulle behöva det.
- ▶ Andra kanske behöver hjälp, men jag tror inte att jag behöver det. Jag brukar klara det mesta själv.
- ▶ Jag har redan nu allt stöd jag behöver.

Tankar och samtal efter barnbeskedet

Kapitlet är en grund för det frivilliga förberedande samtal i utbildande syfte som kommunen kan erbjuda i samband med att du ansöker om samtycke för att adoptera ett barn.

Den här sista delen i boken vänder sig till dig som har fått ett barnbesked och står inför att ta emot ditt barn.

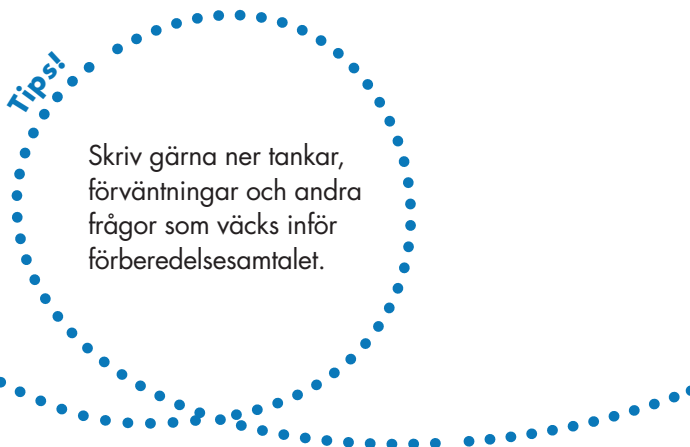
I kapitlet finns frågor om det barn du fått föreslaget, förberedelser och det första mötet. Frågorna är av övergripande och reflekterande karaktär. Det finns inte några färdiga eller rätta svar – det är dina egna tankar och funderingar som är viktiga. Tanken är att du i första hand svarar på frågorna utifrån hur du känner själv, men om ni är ett par som adopterar kan ni självklart diskutera.

Frivilligt förberedande samtal

Frågorna i kapitlet ligger till grund för det förberedande samtal som kommunen kan erbjuda i samband med att du ansöker om samtycke. Inför ett sådant samtal är det i första hand bra om du har tänkt igenom frågorna, men det kan också vara bra att ha gått tillbaka och läst i kursboken. I början av varje frågeavsnitt finns en anvisning om vilka kapitel som de är kopplade till. Om du har andra frågor som är mer relevanta för dig än de som tas upp i kapitlet, ta gärna upp dem med din samtalsledare.

Resor och andra praktiska förberedelser

Det här kapitlet och det frivilliga förberedande samtalet fokuserar på emotionella förberedelser och funderingar kring adoptionen som sådan. Den praktiska informationen, hur mycket du behöver förbereda dig och på vilket sätt, kan du normalt få från din adoptionsorganisation.

1. Barnet

Läs igenom kapitel 2, Barns utveckling och kapitel 3, Barnen

Utifrån barnbeskedet vet du nu bland annat barnets namn, ålder och kön och en del om ditt barns historia. Barnbesked kan skilja sig åt i omfattning men brukar också innehålla ett foto på barnet, en läkarrapport och ibland också en rapport om barnets sociala bakgrund. Barnbeskedet kan ge en bild av hur ditt barn har haft det hittills, men den bilden är inte fullständig och kan vara missvisande.

- ▶ Vilka tankar och känslor väcker informationen om ditt barn?

- ▶ Vad skulle du vilja veta mer om?

- ▶ Vilka förhållanden tror du att ditt barn har levt i och vad kan ditt barn ha anpassat sig till?

- ▶ Om det framkommer information om att ditt barn behöver läkarvård eller andra insatser på grund av sin hälsa, vad tänker du om det?

- ▶ Vad tror du att ditt barn behöver från dig som förälder, med tanke på de erfarenheter som barnet har?

- ▶ Vilka andra frågor och funderingar har du om ditt barn?

2. Familjeförberedelser

Läs igenom avsnittet Att vänta och förbereda sig i kapitel 5, Att möta barnet.

Du och dina närmaste förbereder er nu för att ta emot barnet som snart ska komma. Detta innebär en stor förändring för alla, oavsett om du är ensamstående eller lever i en parrelation, och oavsett om du har barn sedan tidigare eller inte.

- ▶ Hur tror du att barnet kommer att påverka dig?

- ▶ Om ni är ett par som ska bli föräldrar, hur tror ni att er relation påverkas av barnets ankomst?

- ▶ Om det finns barn sedan tidigare i familjen, hur kan du förbereda det eller de på syskonets ankomst?

- ▶ Hur tror du att barnen kommer att reagera inför varandra?

- ▶ Vilka tankar och känslor tror du att din familj och dina vänner har om barnet och adoptionen?

- ▶ Hur kan du förbereda din familj och dina vänner inför barnets ankomst?

- ▶ Vilket stöd skulle du vilja ha av din familj och dina vänner?

- ▶ Vilka eventuella övriga frågor och funderingar har du om familjeförberedelserna?

3. Mötet med barnet

Läs igenom avsnitten Hur förbereds barnen?, Att ta emot barnet, Vistelsetiden och Att hjälpa barnet att knyta ihop livet före och efter adoptionen i kapitel 5, Att möta barnet.

Det är snart dags att träffa ditt barn. Det kan vara svårt att förutse dina reaktioner inför det första mötet och du kan inte heller veta hur barnet kommer att reagera. Som förberedelse kan du försöka att föreställa dig olika scenarier och reaktioner. Du kan få mycket information genom din adoptionsorganisation. Du kan också få tips genom egna nätverk eller personer som har gjort samma resa tidigare.

Förberedelse inför resan

- ▶ Hur tror du att det blir för dig att vistas i det land som ditt barn kommer ifrån, utifrån det du känner till?

- ▶ Hur kan du redan nu förbereda dig på att spara minnen från resan, så att de finns till hands för ditt barn i framtiden?

Förberedelse inför mötet

- ▶ Vad vet du om hur ett överlämnande kan gå till i det land där du ska hämta ditt barn?

- ▶ Vet du om och i så fall hur ditt barn förbereds på mötet?

- ▶ Vilka frågor kan du förbereda redan nu till de vuxna som känner barnet?

Det första mötet

- ▶ Hur föreställer du dig det första mötet med ditt barn?

- ▶ Hur tror du att ditt barn kommer att uppleva det?

- ▶ Hur känner du inför att kanske få träffa ditt barns biologiska föräldrar, släkt eller familjehemsföräldrar?

- ▶ Vad kan du göra för att hjälpa ditt barn så att mötet blir så bra som möjligt?

- ▶ Tänk dig den första kvällen med ditt barn.
Hur föreställer du dig att det blir?

- ▶ Om du behöver göra flera resor till ditt barn, hur tror du att ditt barn och du kommer att reagera på era möten och avsked?

- ▶ Vilka andra frågor och funderingar har du om det första mötet med ditt barn?

4. Första tiden hemma

Läs kapitel 6, Den första tiden tillsammans.

När ni kommer tillbaka till Sverige är du i din vanliga miljö, men för ditt barn är allt nytt och främmande. Samtidigt som barnet har skilts från det som är välkänt ska barnet vänja sig vid allt nytt och vid sina nya föräldrar. Det är inte ovanligt att krocken mellan förlust och nyorientering utlöser krisreaktioner hos barnet. Saknaden efter det tidigare livet kan vara stor och ditt barn kan ge uttryck för sorg.

Förlust och nyorientering

- ▶ Hur tror du att er första tid tillsammans blir?

- ▶ Innehåller barnbeskedet några beskrivningar om ditt barns personlighet eller bakgrund som kan vara till hjälp för att förstå barnet?

- ▶ Du och ditt barn har antagligen inte samma språk, och det kan vara svårt för er att förstå varandra till en början. Hur tänker du att du kan underlätta kommunikationen mellan er?

Ditt barns reaktioner

Ditt barns upplevelser innan adoptionen och den stora omställningen i samband med den kan ta sig olika uttryck när ni har kommit hem. Det är omöjligt att förutsäga hur ditt barn kommer att reagera. En del av barnets uttryckssätt kan vara svåra att förstå och kanske göra dig orolig.

- ▶ Vilka tankar och farhågor har du om detta?

- ▶ Hur tror du att du kan hjälpa ditt barn att hantera sina känslor?

- ▶ Vilket stöd tror du att du behöver för detta?

Andra tankar

- ▶ Vilka andra frågor och funderingar har du om er första tid hemma?

5. Råd, stöd och hjälp

Att behöva hjälp är naturligt för alla föräldrar, och att kunna be om hjälp är en styrka i föräldraskapet. Ibland behöver föräldrar råd, stöd och hjälp utöver vad det vanliga nätverket kan ge. Att bilda familj genom adoption kan dessutom ställa särskilda krav på dig som förälder.

- ▶ Är det något du redan nu ser att du kanske kommer att behöva hjälp med?

Vid ditt förberedande samtal kan du få kontaktuppgifter till olika stödfunktioner som finns där du bor. Du kan också själv skriva ner de viktigaste kontaktuppgifterna.

Barnavårdscentralen, BVC

Barnavårdscentralen hjälper dig med frågor som rör hälsoundersökningar och vaccinationer av barn upp till förskoleåldern. Du kan också få råd om allt som rör ditt barns utveckling och ditt föräldraskap.

- ▶ Kontaktuppgifter till BVC:

Socialtjänsten och familjerätten

Socialtjänsten har ett allmänt ansvar för alla barn som bor i kommunen. Dessutom är socialtjänsten skyldig att tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan finnas efter en adoption.

- ▶ Kontaktuppgifter till socialtjänsten och familjerätten i din kommun:

Familjerådgivningen

Av familjerådgivningen kan du få hjälp med att bearbeta samlevnadsfrågor eller -konflikter i din familj eller i ditt parförhållande. Familjerådgivning kan erbjudas i alla kommuner.

- ▶ Kontaktuppgifter till din familjerådgivning:

Barn- och ungdomspsykiatri, BUP

BUP kan ge stöd eller behandling om du och ditt barn behöver en psykiatrisk specialistkompetens. Både föräldrar och barn kan själva ta kontakt med BUP. Många mottagningar kan ge rådgivning på telefon.

- ▶ Kontaktuppgifter till barn- och ungdomspsykiatrisk mottagning:

Habiliteringen

Habiliteringen ger råd, stöd och behandling till barn och ungdomar med varaktiga funktionsnedsättningar. De ger också stöd till föräldrar, andra närstående samt till olika nätverk.

- ▶ Kontaktuppgifter till habiliteringen:

Eventuella andra kontakter:

Referenser och förklaringar

1. Propositionen Internationella adoptionsfrågor (prop. 2003/04:131 s. 63).
2. Propositionen Internationella adoptionsfrågor (prop. 2003/04:131 s. 59).
3. Lindgren, C. Internationell adoption i Sverige: politik och praktik från sextiotal till nittiotal. Stockholm: Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA); 2010.
4. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Årsredovisning 2013. Hämtad 2014-06-11 från <http://www.mia.eu/Documents/OmMia/MIAarsred.pdf>.
5. Adoption – till vilket pris? Volym 1. Betänkandet av Utredningen om internationella adoptioner (SOU 2003:49).
6. De engelska uttrycken ger en tydligare gradskillnad än de svenska: Enligt artikel 3 ska barnets bästa komma i främsta rummet, på engelska "be a primary consideration". Artikel 21 anger att barnets bästa främst ska beaktas, på engelska "be the paramount consideration".
7. Brandin Berndtsson, M, Juhlén, K. Handbok om Barnkonventionen. Stockholm: UNICEF Sverige; 2008.
8. En särskild utredare ska kartlägga hur tillämpningen av lagar och andra föreskrifter överensstämmer med barnets rättigheter enligt barnkonventionen samt analysera för- och nackdelar med att göra konventionen till lag i Sverige: Översyn av barnets rättigheter i svensk rätt, kommittédirektiv 2013:35. Uppdraget ska redovisas senast den 4 mars 2015.
9. Kassman, M. Barnets bästa: från vision till verklighet. Stockholm: Barnombudsmannen; 2001.
10. Propositionen Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232 s. 11).
11. Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda. Slutbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel (SOU 2001:72)

12. I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:8) om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption anges vilken kompetens den som leder föräldrautbildningen bör ha och att det är kommunen som bör se till att utbildaren har denna kompetens.
13. I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:8) om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption anges vilken kompetens den som handlägger medgivandeutredningar bör ha.
14. Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:8) om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption.
15. Havnesköld, L, Risholm Mothander, P. Utvecklingspsykologi. Stockholm: Liber; 2009.
16. Solms, M, Turnbull, O, Rundgren, P. Hjärnan och den inre världen: en introduktion till psykoanalysens neurovetenskapliga grunder. Stockholm: Natur och kultur; 2005.
17. Cozolino, LJ. The neuroscience of human relationships: attachment and the developing social brain. New York: W. W. Norton; 2006.
18. Brodén, M. Graviditetens möjligheter: en tid då relationer skapas och utvecklas. Stockholm: Natur och kultur; 2004.
19. Hofsten, Cv. Hur uppfattar spädbarnet omvärlden – och vad tänker det? In: Hwang P, editor. Spädbarnets psykologi. Stockholm: Natur och kultur; 1999.
20. Stern, DN, Nilsson, B. Spädbarnets interpersonella värld: ett psykoanalytiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv. Stockholm: Natur och kultur; 2003.
21. Bowlby, J. Attachment and loss. Vol. 1, Attachment. London: Pimlico; 1997.
22. Bowlby, J. Attachment and loss. Vol. 2, Separation, anxiety and anger. London: Pimlico; 1998.
23. Bowlby, J. Attachment and loss. Vol. 3, Loss: sadness and depression. London: Pimlico; 1998.
24. Bowlby, J, Wiking, P, Risholm Mothander, P. En trygg bas: kliniska tillämpningar av anknytningsteorin. Stockholm: Natur & kultur; 2010.

25. Dozier, M, Bick, J, Bernard, K. Intervening With Foster Parents to Enhance Biobehavioral Outcomes Among Infants and Toddlers. *Zero to three*. 2011; 31(3):17–22.
26. Broberg, A. Anknytning i praktiken: tillämpningar av anknytningsteorin. Stockholm: Natur och kultur; 2008.
27. Bremberg, S. Nya verktyg för föräldrar: förslag till nya former av föräldrastöd. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2004.
28. Lieberman, AF, Broberg, A, Rundgren, P. Småbarnsliv: den känslomässiga utvecklingen mellan 1 och 4 år. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Rädda barnen; 1996.
29. Bergström, M, Bylund, N, Sjöberg, L. Lyhört föräldraskap: barns utveckling och anknytning de första fyra åren. Stockholm: Bonnier fakta; 2013.
30. Broberg, A. Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer. Stockholm: Natur och kultur; 2006.
31. Lagergren, C. Hur får man ett språk?: om adoptivbarns språkutveckling. [Sundbyberg: Adoptionscentrum]; 2000.
32. Utgår från principerna i 1993 års Haagkonvention, svensk lagstiftning (LIA) och samlad kunskap på Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA.
33. Broberg, A. Att knyta an på nytt – en utmaning för internationellt adopterade barn? In: Carlberg M, Nordin Jareno K, editors. *Internationellt adopterade i Sverige: vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia; 2007 s. 47–79.
34. Steele, M, Hodges, J, Kaniuk, J, Steele, H. Mental Representation and Change: Developing Attachment Relationships in an Adoption Context. *Psychoanalytic Inquiry*. 2010; 01/2010(30):25–40.
35. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Ska jag vara här? Om adopterade barn i förskolan.
36. Cederblad, M, Hook, B, Irhammar, M, Mercke, AM. Mental health in international adoptees as teenagers and young adults. An epidemiological study. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*. 1999; 40(8):1239–48.
37. Adoptie, VI. Stichting Adoptievoorzieningen. Handboek 2003–2004.

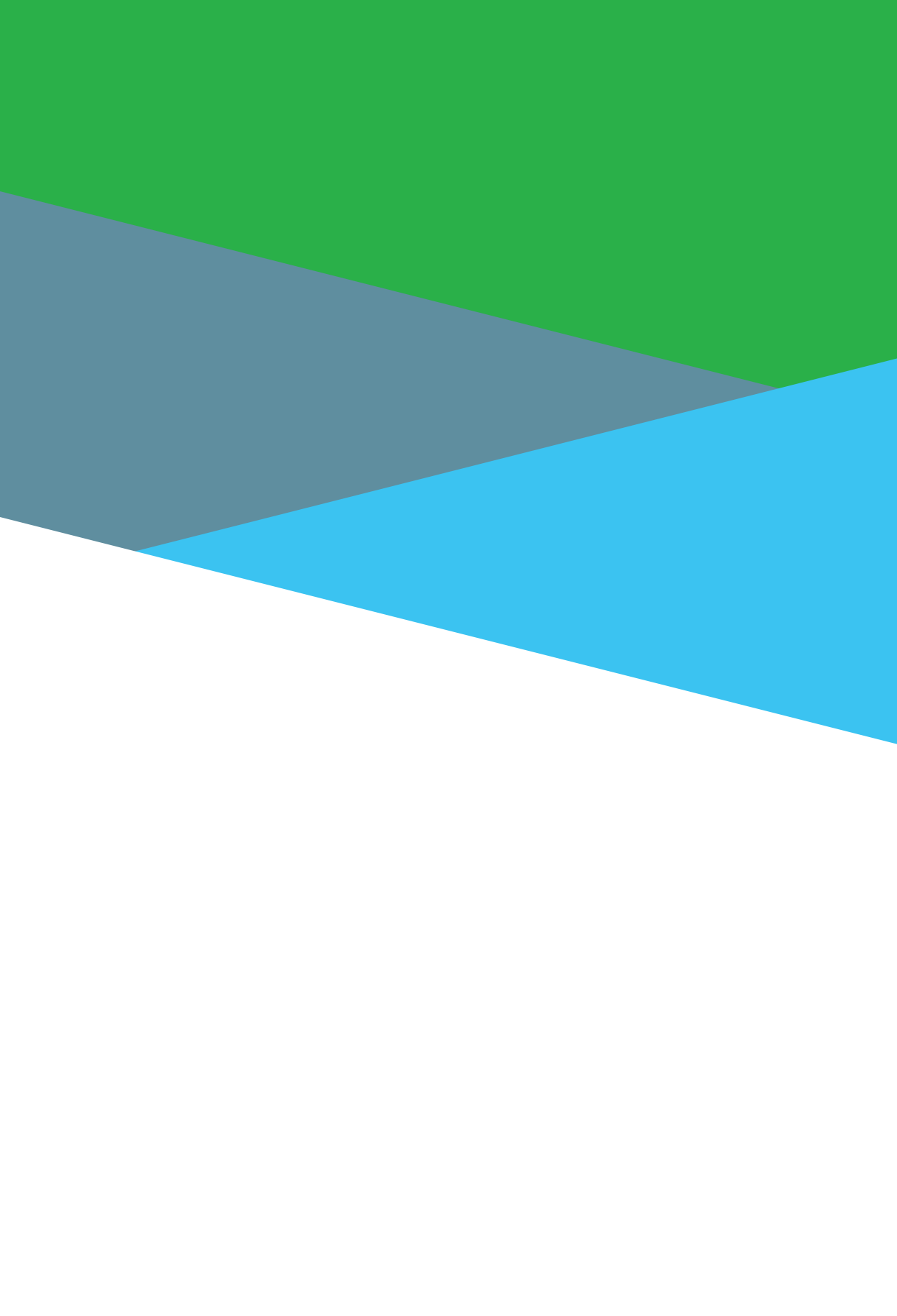
38. Internationella adoptioner – handbok för socialnämnder. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer; 1997.
39. Baseras på information som MIA får i olika sammanhang, som på resor och i rapporter.
40. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Adopterade barn möter barnhälsovården. 2013. Hämtad 2014-03-15 från <http://www.mia.eu/Documents/publikationer/BHC.pdf>.
41. Juffer, F, Palacios, J, Le Mare, L, Barke, E, Tieman, W, Bakermans-Kranenburg, MJ. Development of adopted children with histories of early adversity. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 2011; 76(4):31–61.
42. Fagrell, E-B. Att behålla sina rötter: om släktingadopterade barns levnadsförhållanden. Tullinge: FoU Södertörn; 2000.
43. Kihlbom, M, Mattsson, K, Ström, A, Torudd, C. Uppgift förälder: att förstå och stödja föräldrablivandet. Stockholm: Natur och kultur; 1994.
44. Stern, DN, Risholm Mothander, P, Nilson, B. Moderskapskonstellationen: en integrerad syn på psykoterapi med föräldrar och små barn. Stockholm: Natur och kultur; 1996.
45. Risholm Mothander, P. Mellan mor och barn. Stockholm: Liber utbildning; 1994.
46. Raphael-Leff, J. Psychological processes of childbearing. London: Anna Freud Centre; 2009.
47. Wirtberg, I. His and her childlessness. Stockholm; 1992.
48. Lennéer-Axelsson, B. Männens röster i kris och förändring. Stockholm: Natur och kultur; 1994.
49. Adolfsson, J. Ingens mamma: tolv kvinnor om barnfrihet. Stockholm: Atlas; 2013.
50. Engwall, K, Peterson, H. Frivillig barnlöshet: barnfrihet i en nordisk kontext. Stockholm: Dialogos; 2010.
51. Cederholm Wilhelmsson, G. Adoption av barn med särskilda behov?: S:t Lukas utbildningsinstitut; 2012.
52. Rikshandboken för barnhälsovård. Hämtad 2014-03-24 från <http://www.rikshandboken-bhv.se/>.

53. Ready for adoption. The pre-Adoption Preparation Course. Danmark: Ankestyrelsen; 2012.
54. Gray, D. Attaching in Adoption: Practical Tools for Today's Parents: Jessica Kingsley Publisher; 2012.
55. Hodges, J, Steele, M, Hillman, S, Henderson, K, Kaniuk, J. In: Brodzinsky D, Palacios J, editors. Psychological issues in adoption: research and practice. Westport, Conn.: Praeger; 2005.
56. Landerholm, L. Övergivenhet i adoptivfamiljen – Tematik hos barn respektive föräldrar utifrån en motivationsteori. Psykisk Hälsa 4/2002. Svenska Föreningen för Psykisk Hälsa; 2002.
57. Lindblad, F. Adoption. Lund: Studentlitteratur; 2004.
58. Höjer, D, Höjer, L, Gustavsson, P. Adopterade barn: vägledning för förskolan. Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR) i samarbete med Adoptionscentrum och Familjeföreningen för internationell adoption (FFIA); 2005.
59. Wrangsjö, B, Winberg Salomonsson, M. Tonårstid: utveckling, problem och psykoterapeutisk behandling. Stockholm: Natur och Kultur; 2007.
60. Landerholm, L. Adopterad: lämnad, vald, och sen? Stockholm: Alfabeta/Anamma; 2003.
61. Skovdahl, B. Skeletten i garderoben: om rasismens idéhistoriska rötter. Tumba: Mångkulturellt centrum; 2012.
62. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Hämtat 2014-06-02 från <http://www.mia.eu>.
63. Brodzinsky, D. Reconceptualizing Openness in adoption: Implications for Theory, Research and Practices. In: Brodzinsky D, Palacios J, editors. Psychological Issues in adoption. Westport: Praeger Publishers; 2005.
64. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Se varandra: intervju med Ingegerd Brofalk. MIA:s informationsblad, nr 1:2013. Hämtad 2014-02-25 från http://www.mia.eu/sv/Publikationer/MIA-Info/Nr1_2013/.
65. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Ursprung. 2014. Hämtad 2014-03-24 från <http://www.mia.eu/sv/Ursprung/>.

A series of 25 horizontal dotted lines spanning the width of the page, providing a template for text entry.

A series of 20 horizontal dotted lines spanning the width of the page, intended for taking notes or writing.

A series of 20 horizontal dotted lines for writing.

Föräldraskap genom adoption är ett utbildningsmaterial till föräldrautbildningen inför internationell adoption. Materialet består av den här boken samt en särskild handledning för utbildare och samtalsledare.

Målet med den obligatoriska föräldrautbildningen är att deltagarna ska kunna fatta ett välgrundat beslut om att gå vidare i adoptionsprocessen eller inte. Den del som handlar om det frivilliga samtalet bygger på frågor och information som är särskilt viktiga efter ett eventuellt barnbesked.

I boken finns fakta, tips och frågor att fundera på. Utöver det väljer den som leder utbildningen eller samtalet övningar och information som passar gruppen eller det individuella samtalet.

**Föräldraskap genom adoption
– utbildningsmaterial till föräldrautbildningen**

(artikelnr 2015-1-2) kan beställas från
Socialstyrelsens publikationsservice
www.socialstyrelsen.se/publikationer
E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se
Fax: 035-19 75 29

Publikationen kan även laddas ner från
www.socialstyrelsen.se